

Grunnskolenes håndtering av bekymringsfullt skolefravær

Stavanger kommune, 2022

INNHOOLD

Oppdraget.....	5
Sammendrag	6
Kommunedirektørens kommentar	12
1 Innledning.....	14
1.1 Begreper og definisjon	14
1.2 Avgrensning og metode.....	15
1.3 Omfang.....	16
1.4 Organisering	21
1.4.1 Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT).....	21
1.4.2 Lenden skole og ressurscenter.....	22
1.5 Oppsummering	23
2 Forskning på skolefravær	24
2.1 Årsaker til alvorlig skolefravær.....	24
2.2 Kartlegging og tiltak.....	27
3 Kommunens rutiner, systemer og tiltak	34
3.1 Revisjonskriterier	35
3.2 Fakta/ funn.....	35
3.3 Vurdering.....	46
4 Håndtering	49
4.1 Revisjonskriterier	49
4.2 System for registrering og oppfølging av fravær	52
4.3 Veileder for alvorlig skolefravær	58
4.4 Tilrettelegge undervisningen.....	69

4.5 Vurdering.....	69
5 Kompetanse	72
5.1 Revisjonskriterier	72
5.2 Fakta/ funn.....	73
5.3 Vurdering.....	81
6 Samarbeid	81
6.1 Revisjonskriterier	81
6.2 Fakta/ funn.....	82
6.3 Vurdering.....	87
Vedlegg	88

OPPDRAGET

<p>Bestilling:</p> <p>Kontrollutvalget i Stavanger kommune bestilte 11.01.2021 en forvaltningsrevisjon av grunnskolens håndtering av bekymringsfullt skolefravær.</p>	<p>Problemstillinger:</p> <ul style="list-style-type: none">• I hvilken grad er grunnskolens rutiner, systemer og tiltak egnet til å forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær?• Hvordan fungerer grunnskolens håndtering av enkeltsaker knyttet til bekymringsfullt skolefravær? Herunder:<ul style="list-style-type: none">○ I hvilken grad klarer skolene å oppdage det bekymringsfulle fraværet tidlig nok og sette inn tiltak raskt?• I hvilken grad har skolene og de andre hjelpeinstansene, herunder PPT, god nok kompetanse til å håndtere elever med bekymringsfullt skolefravær?• Hvordan fungerer samarbeidet mellom skolene, foresatte og andre aktuelle instanser både i og utenfor kommunen? (f.eks. Skolehelsetjenesten, PPT, Familiekontoret, Lenden skole og ressurscenter, barnevern, helse og sosialkontoret, lege samt BUP). Herunder:<ul style="list-style-type: none">○ Hvordan praktiseres terskelen hos PPT for å sette inn ekstra ressurser?
<p>Formål:</p> <p>Formålet med prosjektet er å vurdere hvordan grunnskolen forebygger og håndterer skoletilbudet for elever med bekymringsfullt skolefravær.</p>	

Prosjektledere for denne rapporten har vært forvaltningsrevisorene Therese Kristiansen og Frøy Losnedal. Rapporten er kvalitetssikret av senior forvaltningsrevisor Ståle Opedal og er gjennomgått av leder for forvaltningsrevisjon Silje Nygård samt revisjonsdirektør Rune Haukaas.

SAMMENDRAG

Om prosjektet

Formålet med prosjektet har vært å vurdere hvordan grunnskolen forebygger og håndterer skoletilbudet for elever med bekymringsfullt skolefravær. Vi har gjennomført spørreundersøkelse til ledelsen på alle skolene i kommunen samt valgt ut fem skoler for nærmere undersøkelser; Finnøy sentralskule (1.-10. skole), Hafrsfjord skole, Kannik ungdomsskole, Storhaug skole og St. Svithun ungdomsskole. De viktigste datakildene i prosjektet, i tillegg til spørreundersøkelsen, har vært intervjuer med skoleledelsen, PPTs konsultasjonsteam for skolevegring, Lenden skole og ressurscenter, PPT rådgivere, helsesykepleiere, BUP samt foresatte til 13 elever som har hatt eller har et bekymringsfullt skolefravær ved alle de fem skolene. I tillegg har vi gjennomgått 26 elevmapper til elever som har eller har hatt bekymringsfullt skolefravær.

Hovedinntrykk

Skolene viser stor vilje til å tilrettelegge skoletilbudet for elever med bekymringsfullt skolefravær, men vi finner følgende utfordringer:

- Det har vært en kraftig økning i antall saker om bekymringsfullt skolefravær de to siste skoleårene.
- Praksis for føring og gjennomgang av fravær er lite standardisert.
- Skolenes håndtering av saker om bekymringsfullt skolefravær er mangelfull og lite systematisert.
- Håndteringen av sakene blir ikke dokumentert på en tilfredsstillende måte.
- Kommunen har en god del kompetanse på dette feltet, men utnyttelsen av den samlede kompetansen kan bli bedre.

Omfang

Kommunen har ikke oversikt over antall elever som har bekymringsfullt skolefravær i Stavangerskolen eller hva som er årsak til fraværet. Hver enkelt skole har oversikt over antall elever med bekymringsfullt skolefravær på sin skole, men dette er ikke satt i system og det er ikke noe en rapporterer videre. Den enkelte skole har også oversikt over årsak i aktive saker.

Ut ifra innrapporterte tall fra skolene i spørreundersøkelsen har vi estimert oss frem til omfang av bekymringsfullt skolefravær for alle skolene i kommunen, jf. [kapittel 1.3](#) hvor det er redegjort nærmere for estimeringen. Tallene viser at det har vært en kraftig økning i antall elever med bekymringsfullt skolefravær de to siste skoleårene¹ og spesielt det siste skoleåret, på henholdsvis

¹ Sammenlignet med året før.

17 og 29 prosent. Tallene viser også at det er betydelig flere saker på ungdomsskolen enn på barneskolen, men at økningen i antall saker er høyest på barneskolen, hele 32 prosent fra skoleåret 2019/2020 til 2020/2021. I spørreundersøkelsen oppgir halvparten av ungdomsskolene at utfordringene startet på barneskolen i over halvparten av sakene.

De innrapporterte tallene i spørreundersøkelsen viser at det er store skolevise forskjeller i antall saker. Eksempelvis er det høyeste rapporterte antallet fra en ungdomsskole for skoleåret 2020/2021 22 elever, mens det laveste er to elever. For barneskolene, i samme skoleår, er det høyeste rapporterte antallet ti elever, mens én skole rapporterer om ingen saker i det hele tatt.

Mange saker totalt sett og per skole kan være en indikasjon på at kommunen og den enkelte skole har et forbedringspotensial knyttet til forebygging og håndtering av bekymringsfullt skolefravær, men det kan også være et uttrykk for at skolen og foresatte tar tak i sakene tidligere enn før. Alle de utvalgte skolene oppgir at bekymringsfullt skolefravær er et økende problem, men flere er usikre på om det er en negativ utvikling eller om de nå er flinkere til å fange dem opp ettersom det er større bevisstgjøring rundt temaet. Det er vanskelig å trekke endelige konklusjoner her.

Kommunens rutiner, systemer og tiltak

I kommunens fraværssystem kan en registrere fravær i fag, timer, dager samt årsak til fravær. Vi finner derimot noen svakheter knyttet til kommunens rutiner for registrering og oppfølging av elevfravær. Kommunen har et felles fraværssystem hvor foresatte kan registrere fravær direkte i systemet, men dette er ikke kommunisert til foresatte og rutinene sier at foresatte skal melde fravær via SMS, telefon, e-post etc. Dette fører til at skolene må registrere fraværet manuelt i sitt fravær-/ oppfølgingssystem, noe som kan være sårbart ettersom registrering i fraværssystemet kan glippe. I kommunens rutiner står det at alt fravær skal registreres, men det framgår ikke hvor ofte det skal registreres. For å sikre korrekt registrering og tidlig oppdagelse av fraværproblematikk, er det avgjørende at fravær føres daglig.

Kommunen har en veileder som gir retningslinjer for anbefalt saksgang i forhold til hvordan en skal forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær. Veilederen gjelder både for dokumentert og ikke-dokumentert fravær og den er tydelig på at fraværet kan ha mange underliggende årsaker og at disse må kartlegges for å treffe på tiltak. Vi opplever at den i utgangspunktet utgjør et godt rammeverk, men at den på enkelte områder bør revideres da noe fremstår som uklart og mangelfullt. Eksempelvis legger den føringer for at skolen på første foreldremøte skal formidle en forventning om at elevene skal møte på skolen, og drøfte med de foresatte hva som er «akseptable» fraværsgrunner. Veilederen har derimot ingen konkrete råd til hva foreldre kan gjøre dersom elever sliter med å gå på skolen. Kommunens veileder inneholder også flere maler og eksempler på handlingsplaner. Etter vår vurdering er flere av disse mangelfulle. Eksempelvis mangler mal på samtale med elev og foreldre mange viktige aspekter i kartleggingen som trivsel på fritiden, atferd når de er hjemme, elevens utvikling, hvilke tiltak som er prøvd og familiesituasjonen. Som vi kommer tilbake til senere i rapporten brukes disse malene sjelden. Vi oppfatter at veilederen er uklar på i hvilke tilfeller skolene skal opprette en skriftlig opptrappingsplan og vi finner svært få tilfeller på bruk av slike planer i mappegjennomgangen. I

tillegg opplever mange foresatte at tiltak glipper og at informasjonsflyten på skolen i denne typen saker ikke fungerer på en god måte.

Det er viktig å presisere at kommunens veileder og prosedyrer for fraværsregistrering ikke er *skal*-krav, og det er få lovkrav på dette området. Dette kan være en medvirkende årsak til at vi finner skolevise forskjeller i rutinene, og at håndtering og praksis på de ulike skolene oppleves som lite standardisert.

Håndtering

I kommunens fraværssystem kan en registrere fag, timer og årsak til fravær, men det er kun ungdomsskolene og enkelte barneskoler som registrerer fravær i enkelttimer. Fravær i enkelttimer kan være starten på et bekymringsfullt skolefravær, og faktorer som hvilke typer timer samt tidspunkt på dagen eller uken danner grunnlag for å oppdage eventuelle mønstre i fraværet, og er viktig å ha oversikt over i en kartlegging.

Skolene har svært ulike rutiner på hvor ofte fraværet registreres og gjennomgås. Samtidig ser vi at ungdomsskolene registrerer oftere og har noe hyppigere gjennomgang enn barneskolene. Med tanke på at mange av sakene om bekymringsfullt skolefravær starter på barneskolen indikerer dette at en bør øke fokuset her slik at sakene oppdages så tidlig som mulig. Forskning anbefaler at fraværet registreres daglig og mest mulig likt på de ulike skolene.

Vi har inntrykk av at skolene gjør mye for å forebygge bekymringsfullt skolefravær, men gjennomgangen avdekker flere forbedringsområder. For det første finner vi flere eksempler i mappegjennomgangen på at overganger ikke er håndtert på en tilfredsstillende måte. Dette bekreftes i intervju med foresatte hvor vi får informasjon som tyder på at skolene ikke er flinke nok til å sikre overganger og ha tiltak klare når elever kommer tilbake på skolen etter lengre tids fravær samt overganger ved skolebytte.² For det andre viser gjennomgangen at skolene har et forbedringspotensial knyttet til opplæring av foresatte i fraværproblematikk og hva de skal se etter. Alle de foresatte vi har snakket med i forbindelse med prosjektet oppgir at det er de som har oppdaget fraværet og tatt kontakt med skolen. Når atferden først kommer til uttrykk i skolen, har de foresatte som regel strevd med dette i lang tid. Dersom foresatte på forhånd hadde fått en innføring i hvordan fraværproblematikk kan utvikle seg, kan man sette inn tiltak på et tidligere tidspunkt.

Mappegjennomgangen tyder på at det ikke er en entydig praksis på de utvalgte skolene for hvordan håndteringen av sakene skal dokumenteres, og vi finner også store forskjeller fra sak til sak på den enkelte skole. Totalt sett har vi inntrykk av at det er store mangler i dokumentasjonen,

² Skolebytte på grunn av fraværproblematikk på tidligere skole samt overgang til ungdomsskolen og videregående opplæring.

og dette bekreftes av skolene i flere tilfeller. Skolene opplyser at de gjennomfører kartlegginger, men det fremgår lite dokumentasjon i mappene på hva de finner eller hvordan de vurderer elevens situasjon. Viser kartleggingen det samme som elev/ foresatte melder eller finner skolen noe annet? Dersom en ikke konkluderer med en årsak bør det også fremgå av dokumentasjonen.

Vi har inntrykk av at skolene er raske med å sette inn tiltak når bekymringsfullt fravær oppdages eller blir meldt inn av foresatte. Men i de fleste sakene vi har gjennomgått er det vanskelig å se av dokumentasjonen hvilke tiltak som gjelder per i dag. Vi finner kun et par eksempler på samarbeidsavtaler hvor tiltakene er tydelig presentert og hvor det fremgår hvem som har ansvar og når tiltaket skal evalueres. Hovedsakelig fremkommer tiltakene av referat fra samarbeidsmøter, noen ganger oppsummert som *veien videre*, ellers gjemt i teksten. Noen av sakene har ingen dokumentasjon på hvilke tiltak som gjelder og flere foresatte melder at de ikke vet hvilke tiltak som gjelder eller om det er satt inn noen tiltak per i dag. En annen innvending er at en stor del av tiltakene som settes inn ikke er konkrete eller presise nok. Dette kan ha sammenheng med at årsaken er uklar og at en dermed setter inn diverse tiltak i håp om at noen skal treffe. På dette området kan gode maler og klare rutiner være et godt utgangspunkt for prosess og felles praksis på skolene.

I mappegjennomgangen er det ofte vanskelig å se om tiltakene er evaluert eller hvem som har ansvar for de ulike tiltakene. Dette kan skape uklarhet i oppfølgingen og begrenset mulighet for læring. I intervju med foresatte får vi opplyst at tiltak glipper både med og uten skriftlig plan over tiltak. Dette tyder på svikt i informasjonsflyten på skolene. Det er viktig at skolene sikrer at tiltak blir fulgt opp for å skape forutsigbarhet og trygghet for eleven. Små avvik i den planlagte oppfølgingen kan være hemmende for elevens progresjon og i verste fall forverre situasjonen.

Én mulighet er å formalisere arbeidet gjennom en aktivitetsplan som skolene har plikt til å utarbeide i skolemiljø saker. Her skriftliggjøres blant annet hva en skal gjøre, når det skal evalueres og hvem som har ansvar for at det blir gjort. Gjennom en aktivitetsplan kan en få oversikt over hvilke tiltak som gjelder til enhver tid og dermed redusere risikoen for at tiltak glipper.

Vi har inntrykk av at skolene gjør mye for å tilrettelegge undervisningen for elever med bekymringsfullt skolefravær, men vi ser også at undervisningstilbudet som noen elever med skolefraværspromblematikk får når de er på skolen, er begrenset. Dette bekreftes i intervju og mange opplyser at elevene ligger langt bak faglig. Det må presiseres at mange av disse elevene har store utfordringer og dermed ikke har kapasitet til full skoledag, hjemme eller på skolen. Flere foresatte etterspør mer tilrettelegging for å gjennomføre hjemmeundervisning, mens vi har inntrykk av at både skolene og PPT er mer restriktive fordi de frykter at det skal gjøre tilbakeføringen til skolen enda vanskeligere.

Kompetanse

Skolene, ved rektorer og avdelingsledere, oppgir selv at de per i dag ikke har god nok kompetanse til å håndtere alle elevene som har et bekymringsfullt skolefravær, men at

kompetansen har økt de siste årene. I spørreundersøkelsen gir skolene en middels score på egen kompetanse. PPT, barnevernstjenesten og BUP har samme oppfatning. Foresatte oppgir i flere tilfeller at skolene gjør det de kan, men at de i noen tilfeller mangler kompetanse og at skolen i mange tilfeller ikke klarer å legge opplæringen til rette for disse elevene.

Det varierer også fra skole til skole hvor godt fornøyd de er med veiledningen og tiltakene fra PPT, og de er gjennomgående mer fornøyd med samarbeidet på systemnivå enn det individrettede. Alle skolene er fornøyd med å ha en egen PPT-rådgiver, men savner spisskompetanse som en kan hente inn ved spesielle utfordringer eller noen som en kan hente inn i akutte saker. Flere etterspør også noen som kan veilede og hjelpe til i hjemmet. Tilbakemeldingene i intervjuene antyder at skolevegringsteamet til PPT sin tilnærming til fraværshåndtering er for smal. For det første opplyser flere at skolevegringsteamet ikke kan bistå hvis problemutviklingen har kommet for langt. For det andre opplever flere av skolene at de nå besitter den kompetansen som teamet bringer inn i tidlig fase i fraværutviklingen. I tillegg savner skolene noen som kan veilede i akutte saker.

Vi har inntrykk av at kommunen totalt sett har mye kompetanse knyttet til å håndtere elever med et bekymringsfullt skolefravær, men at denne kompetansen ikke alltid blir utnyttet på en god måte og at noen instanser til tider kobles inn for sent. For det første oppleves det per i dag litt for tilfeldig hvem en får hjelp av og mange opplever at kompetansen i de ulike instansene er personavhengig. I tillegg får vi opplyst at det ofte tar for lang tid å innhente kompetanse, samt at det dukker opp instanser som ikke er kjent for alle.

Samarbeid

Det er ulik grad av struktur på samarbeidet mellom skolene og PPT, barnevernstjenesten og BUP. Både graden av struktur, faste kontaktpersoner, instansenes kapasitet samt kjennskap til hverandres tjenester ser ut til å ha betydning for samarbeidet mellom instansene. PPT og barnevernstjenesten har faste kontaktpersoner, og dette oppleves som positivt. PPT har i tillegg faste møtepunkter på skolene, hovedsakelig tilknyttet skolens ressursteam. Dette trekkes også frem som positivt for samarbeidet. Alle instansene oppgir imidlertid at samarbeidet er personavhengig og at samarbeidet med PPT og BUP i større eller mindre grad begrenses av deres kapasitetsutfordringer.

Alle instansene oppgir at de er gode innen hvert sitt felt, men vi har inntrykk av at uklar ansvars- og rollefordeling ofte fører til utfordringer knyttet til samhandling når flere instanser er involvert i samme sak. Det fremgår av intervjuene at de ulike instansene ikke vet hva de andre kan tilby av hjelp i skolefraværssaker, og vi får opplyst at det kan være utfordrende å enes om tiltak. BUP savner eksempelvis en oversikt som tydeliggjør ansvarsområdene og oppgavene til henholdsvis skolene, Lenden og skolevegringsteamet i saker om bekymringsfullt skolefravær, og de savner et klarere skille for når de ulike instansene skal involveres. Vi får opplyst at det kan være vanskelig for de som kommer utenfra å se hva som er gjort i skolefraværssaker

Etter gjennomgangen har vi inntrykk av at skolene strekker seg langt for å hjelpe de involverte samt å legge til rette for samarbeid med hjemmet. Samarbeidet med hjemmet beskrives stort sett som bra både av skolene og foresatte. I sakene hvor samarbeidet er betent får vi opplyst at foresatte ofte opplever at mye av skylden legges på hjemmet og at det er stort fokus på foreldrenes plikt til å sende barnet på skolen. Vi har inntrykk av at mangel på informasjon om hvorfor skolene pusher på for å få elevene på skolen kan være en medvirkende årsak til at samarbeidet i noen tilfeller skjærer seg. Mangel på planer og oversikter over hva skolen/ samarbeidsinstanser gjør i fraværssakene kan også være en medvirkende årsak til usikkerhet og dermed skape et betent forhold mellom skole og hjem. Ved å formalisere dette arbeidet kan en trygge de foresatte samt skape gode rammer for samarbeid.

Anbefalinger oppsummert

Vi anbefaler kommunen:

- å utarbeide en oversikt over samlet omfang av gyldig og ugyldig fravær på kommunedels- og kommunenivå, slik at utviklingen kan følges over tid. Oversikten kan med fordel også omfatte elevenes alder/klassestrinn og årsak.
- å vurdere en revisjon av veilederen for å gjøre den mer dekkende samt vurdere om det på flere områder skal stilles strengere krav til felles praksis ved skolene.
- å sette i verk tiltak for å styrke skolenes kompetanse knyttet til fraværproblematikk samt sikre at kommunens spesialkompetanse på dette feltet blir utnyttet på en god måte.
- å legge til rette for bedre samhandling i saker hvor flere tjenester utenfor skolen er involvert i saker om skolefraværproblematikk. Herunder å sikre at bistanden som kan gis av den enkelte instans er kjent for alle involverte parter.

Vi anbefaler at skolene:

- får en mer ensartet praksis for føring og gjennomgang av fravær for å skape et best mulig grunnlag for tidlig oppdagelse av fraværproblematikk og videre kartlegging. Skolene bør daglig registrere fravær i fag, timer/ hele dager samt årsak.
- gjør foresatte kjent med tidlige tegn på fraværproblematikk og hva foreldre konkret kan gjøre dersom eleven viser slike tegn/ sliter med å gå på skolen.
- styrker det systematiske arbeidet med håndtering av saker om bekymringsfullt skolefravær ved å sørge for at
 - skolene er tydelige på hva som skal inngå i kartlegginger og hva som skal dokumenteres
 - skolene setter inn tiltak som sikrer overganger for elever med bekymringsfullt skolefravær ved skolebytte/ lengre fraværperioder og lignende
 - skolenes tiltak blir evaluert og dokumentert – slik at det oppnås en forutsigbar og trygg skolehverdag for eleven, samt kompetanseoverføring og god informasjonsflyt på skolen.

KOMMUNEDIREKTØRENS KOMMENTAR

Kommunedirektørens kommentar mottatt 07.02.2022:

Kommunedirektøren har med stor interesse lest rapporten fra forvaltningsrevisjonen om kommunens håndtering av alvorlig skolefravær. Rapporten gir en god gjennomgang av Stavanger kommunes håndtering av bekymringsfullt skolefravær, presenterer viktige observasjoner og gir gode råd som kommunen kan gripe tak i.

Vi registrerer med stor bekymring at forekomsten av alvorlig skolefravær har økt markant de siste to årene, og også at kommunens rutiner for å håndtere disse sakene ikke er gode nok. Alvorlig skolefravær har alvorlige konsekvenser for barnet det gjelder og for barnets framtid. Stort skolefravær gir mangelfull opplæring og sosiale vansker som det kan være svært vanskelig å bøte på seinere. Skolefravær får også store negative konsekvenser for familien og for samfunnet. Derfor tar kommunedirektøren revisjonens gjennomgang på største alvor.

Kommunedirektøren ser at det vil bli viktig å heve kompetansen i kommunen på håndtering av skolefravær både i en tidlig og i framskreden fase. Mange skoler gjør i dag et godt og omfattende arbeid med å forebygge og hindre alvorlig skolefravær, og mange andre instanser bidrar med sin støtte og kompetanse. Vi erkjenner likevel at vi ofte er for seint ute. Vi ser også at det er for store variasjoner mellom skolene. Det vil bli viktig å spre kunnskap og kompetanse i grunnskolen - også i barneskolen - om årsaker til skolefravær, hvordan fravær kan forebygges, oppdages og håndteres i en tidlig fase og hvordan bekymringsfullt fravær kan håndteres når det har utviklet seg og blitt alvorlig. Vi ser at vi også har en vei å gå når det gjelder å klargjøre roller og ansvar i arbeidet med å forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær.

Fra høsten 2022 vil det blir etablert en ny virksomhet i Stavanger kommune som skal bestå av flere lavterskeltilbud og tjenester til barn, unge og familier. Tjenesten skal blant annet ha ansvar for flere eksisterende foreldreveiledningstilbud og et nytt innsatsteam for psykisk helse. Virksomheten vil styrke de universelle, forebyggende tjenestene for barn og unge i Stavanger og skal bidra til å gi barn, unge og familier tidlig og riktig hjelp. Kommunedirektøren vil vurdere om det nye barne- og familiesenteret og innsatsteamet for psykisk helse kan få en rolle i arbeidet mot skolefravær som kan fylle noen av de manglene i kommunens oppfølgingssystem som er påpekt.

Strengt smitteverntiltak gjennom to år med pandemi har ført til at mange barn har mistet mye av sitt sosiale nettverk og sine fritidsaktiviteter. Situasjonen i Stavanger, og på nasjonalt nivå, har vist en markant økning i behov for hjelp til barn og unge. Pandemien har ført til et behov for å både styrke eksisterende tiltak og å opprette nye. Stavanger kommune har derfor iverksatt en lokal tiltakspakke rettet mot barn og unges helse, KADÅITTEPÅ. Fra høsten 2021 er tiltak iverksatt både på skolene, hos PPT, i uteseksjonen og i skolehelsetjenesten. Kommunedirektøren vil vurdere om det innenfor tiltakspakken KADÅITTEPÅ også kan iverksettes tiltak mot bekymringsfullt skolefravær. I 2021 satte Stavanger kommune også ned en

utenforskapskommisjon, for å se på hvordan ungdom er rammet av pandemien, og hvordan Stavanger som lokalsamfunn kan bekjempe utenforskap. Kommisjonen leverte sin sluttrapport i januar 2022. Rapporten kom med en rekke anbefalinger til hvordan Stavanger kommune kan forebygge utenforskap:

- Økt fokus på samarbeid og samordning i tjenestetilbudet for barn og unge med sammensatte utfordringer.
- Innsats som demper konsekvenser av risikofaktorer for utenforskap.
- Tidlig avdekking av risiko for utenforskap og tidlig innsats i grunnskolen.
- Tiltak for økt fullføring av videregående skole.
- Økte muligheter i arbeidslivet.
- Innsats for å få økt deltakelse fra unge som faller utenfor arbeid, utdanning eller opplæring.
- Forskningsinnsats rettet mot ungt utenforskap.

Kommunedirektøren vil ta med seg all den gode kunnskapen som nå foreligger, inn i arbeidet med å styrke kommunens innsats mot bekymringsfullt skolefravær.

Med hilsen

Gunn Claire Westad
kst. kommunedirektør

1 INNLEDNING

1.1 BEGREPER OG DEFINISJON

Skolefravær er en bred og overordnet kategori. Årsakene til at en elev ikke er på skolen kan være svært forskjellige og sammensatte. En skiller ofte mellom gyldig og ugyldig fravær. Ugyldig fravær er fravær som ikke er dokumentert, enten i enkelttimer, eller hele dager. Gyldig fravær er derimot fravær ved sykdom, innvilget permisjon, og helseoppfølging som legetime, tannlegetime og lignende. Mange skoler erfarer også fravær som faller i en mellomkategori³. Denne kategorien omfatter fravær som skyldes mer diffuse årsaker. Her kan sykdom spille en viss rolle, men sykdommen forklarer trolig ikke alt fraværet eleven har.

Det finnes mange ulike former for fravær. Bekymringsfullt skolefravær kan eksempelvis skyldes kroniske sykdommer, fysiske eller psykiske plager, skulk, eller skolevegring.

Skolefraværskoleforskeren Trude Havik definerer skolevegring som et sterkt ubehag ved å gå på skolen, for eksempel i form av mer eller mindre diffuse smerter som å føle seg uvel, ha hodepine eller magesmerter. Eleven ønsker å kunne gå på skolen, men klarer det ikke (Havik, 2013).

Begrepet «Skolevegring» er mye brukt i tilfeller hvor fravær fra skolen kan assosieres med følelsesmessige vansker som angst eller depresjon. Alvorlig skolefravær trenger ikke å innebære en emosjonelt betinget vegring hos eleven mot å være til stede på skolen. Alvorlig skolefravær kan ha mange ulike årsaker, og det å forstå fraværets underliggende årsaker er essensielt for å sette inn de riktige tiltakene.

Kommunen legger følgende definisjon av alvorlig skolefravær til grunn i sin veileder for alvorlig skolefravær (Ingul, 2011):

*«Fravær fra undervisningen og det sosiale fellesskapet i skolen, gyldig eller ugyldig, av et omfang/en hyppighet som medfører bekymring knyttet til elevens faglige utvikling, samt elevens sosiale tilhørighet og utvikling».*⁴

Etter Inguls definisjon er fravær bekymringsfullt når omfanget fører med seg negative konsekvenser for elevens sosiale og faglige utvikling. Dermed kan også gyldig fravær være

³ Kilde: Kommunens veileder for alvorlig skolefravær.

⁴ Kilde: Ingul, 2011

bekymringsfullt. Når skolen registrerer uvanlige fraværs mønstre, er det i utgangspunktet ingen grunn til å ikke ta opp fraværet med eleven og/eller med foresatte.

Stort fravær på skolen for den enkelte elev kan få alvorlige faglige og sosiale konsekvenser både på lang og kort sikt. Blant korttidsfølgene er svake faglige prestasjoner, lav selvfølelse, isolasjon, familiære problemer og problemer med relasjoner til jevnaldrende. Langtidskonsekvensene kan være dårligere muligheter for utdanning og jobb, sosiale problemer og økt risiko for senere psykiske lidelser.

1.2 AVGRENSNING OG METODE

For å få en oversikt over omfanget av bekymringsfullt skolefravær, og et bredere bilde av skolenes rutiner, kompetanse og opplevelse av samarbeid, utarbeidet vi en spørreundersøkelse. Spørreundersøkelsen ble sendt til rektorene på alle de 47 skolene i Stavanger, herunder 32 barneskoler, 14 ungdomsskoler og én 1-10-skole. 25 skoler har besvart undersøkelsen, noe som utgjør en svarprosent på ca. 53 prosent. Ut fra vår vurdering er skolene som har svart representative for Stavangerskolen generelt, med andre ord at det ikke er noen systematikk i hvilke skoler som har svart og skoler som ikke har svart på undersøkelsen. For barneskolene er svarprosenten 47 prosent (15 av 32 skoler), mens for ungdomsskolene er svarprosenten 71,5 prosent (10 av 14 skoler). 1-10-skolen har ikke svart på spørreundersøkelsen. Spørreundersøkelsen ble sendt ut 22.06.2021, med en svarfrist 31.08.2021. Det ble i tillegg sendt ut to påminnelser.

Fem skoler er i prosjektet valgt ut til videre undersøkelse. Disse ble valgt ut på bakgrunn av innspill fra både administrasjonen, PPTs konsultasjonsteam for skolevegring og Lenden skole og ressurscenter. I utvelgelsen la vi også til grunn at utvalget skulle bestå av skoler som hadde deltatt i Universitetet i Stavanger sitt prosjekt «On the frontline», og skoler som ikke hadde det. Utvalget er:

- Hafrsfjord skole (barneskole, deltaker i «On the frontline»)
- Storhaug skole (barneskole)
- Finnøy sentralskule (1-10-skole)
- St.Svithun skole (ungdomsskole)
- Kannik skole (ungdomsskole, deltaker i «On the frontline»)

Vi har gjennomført intervjuer med ledelsen på de fem skolene, PPTs konsultasjonsteam for skolevegring, Lenden skole og ressurscenter, PPT rådgivere, helsesykepleiere, BUP samt foresatte til elever som har hatt eller har et bekymringsfullt skolefravær ved alle de fem skolene. Foresatte ble kontaktet via epost og det ble sendt ut én påminnelse til de som ikke svarte. Vi har totalt sett intervjuet 15 foresatte til 13 elever, fordelt på skolene slik:

- Hafrsfjord skole: foresatte til to elever
- Storhaug skole: foresatte til to elever

- Finnøy sentralskule: foresatte til en elev
- St. Svithun skole: foresatte til to elever
- Kannik skole: foresatte til seks elever

Vi har gjennomgått elevmappene til 26 elever fra alle de fem skolene. I utgangspunktet etterspurte vi avsluttede saker for skoleårene 2019/2020 og 2020/2021 for å skåne de involverte ettersom vi ønsket å intervju de foresatte. To av skolene hadde ikke avsluttede saker nevnte skoleår, her fikk vi tilgang til saker som var pågående samt innspill fra skoleledelsen til i hvilke av disse sakene vi burde kontakte foresatte.

Fraværsvilederen for Stavanger kommune er på noen punkter sammenlignet med lignende veiledere i Sandnes kommune og Bærum kommune. Sandnes reviderte sin veileder for få år siden, og Bærum kommune er på mange områder en relevant sammenligningskommune for Stavanger. Også tilgjengelig forskning er nyttet i vår vurdering av Stavangers veileder.

1.3 OMFANG

Norge har ikke et nasjonalt system for registrering av skolefravær og det finnes heller ikke nøyaktige tall på hvor mange elever som har udokumentert fravær fra skolen⁵. At det ikke finnes tall, gjør at det blir mye synsing om hvor stort problem skolefraværet egentlig er i norsk skole⁶.

I forbindelse med forvaltningsrevisjonen har vi etterspurt tall på hvor mange elever i kommunen som har/har hatt bekymringsfullt skolefravær i løpet av de tre siste årene, samt årsak til fravær. Skoleeier har imidlertid ikke kommunetall på dette, og det er heller ikke noe skolene rapporterer inn. I dag eksisterer det ikke retningslinjer som krever at skoler samler inn data om fravær før 10.klasse. I forvaltningsrevisjonen *Ungdomsmiljø – rus, vold og skolefravær* gjennomført i 2018 anbefalte vi kommunen «å vurdere å utarbeide samlet omfang av gyldig og ugyldig fravær på bydels- og kommunenivå, slik at utviklingen kan følges over tid. Oversikten kan med fordel også omfatte elevenes alder/klassestrinn».

I rådmannens oppfølging av denne revisjonen blir det pekt på at «...pr. i dag har fraværssystemet ikke en funksjon som automatisk kan gi en helhetlig oversikt over elevenes fravær. Dette må

⁵ <https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-skole-og-utdanning/vi-vet-ikke-hvor-stort-problemet-med-skolefravaer-egentlig-er-sier-skoleforsker/1714793>

⁶ Kilde: førsteamanuensis Trude Havik ved Læringsmiljøsentret på Universitetet i Stavanger.

gjøres manuelt, og rådmannen har av den grunn ikke prioritert dette. Det pekes på at skolene har høyt fokus på skolefravær og at Veilederen her er et nyttig verktøy.»⁷

I en reportasje på utdanning.no fra 2018 svarte både Kunnskapsdepartementet og majoriteten av skoleeiere at de ikke hadde oversikt over hvor mye fravær grunnskoleelever har. Utdanning.no kontaktet de 148 største kommunene i Norge, og kun fem av kommunene hadde sentrale tall på fraværet for grunnskolene. 27 andre kommuner samlet inn tall på forespørsel. (Ulriksen, 2021)⁸. Tallene som utdanning.no hentet inn fra de 32 kommunene viste at 3,7 prosent av elevene i grunnskolen hadde vært borte mer enn én måned i skoleåret 2016/2017. Andelen elever med høyt fravær var dessuten høyere i storkommuner enn i små kommuner; i Oslo, Bergen, Trondheim, Bærum og Stavanger gjaldt dette for 4,5 prosent av elevmassen⁹.

Verken Utdanningsdirektoratet, Statistisk sentralbyrå, statsforvalterne eller forskere har sentrale tall over fravær i barne- og ungdomsskole. Ifølge Havik (2021) rapporteres det imidlertid fra både skoler og PP-tjenesten at flere elever enn før har skolevegring, uten at det finnes noen sikre tall på om det faktisk er tilfelle, eller om økt bevissthet har ført til at flere elever som strever med å gå på skolen blir registrert¹⁰.

I intervjuene er alle skolene samstemte i at bekymringsfullt skolefravær er et økende problem, og at sakene har endret karakter de siste ti årene. Vi får kommentarer som; «*det er verre enn noen gang med skolefravær*». Alle peker på psykisk (u)helse som en forklaringsfaktor. Andre faktorer som blir nevnt er gaming (spesielt hos gutter), rus og prestasjonspress (spesielt på ungdomsskolen), mangel på oppfølging hjemme, atferdsregulering og relasjonsutfordringer. Ledelsen på flere av skolene er usikre på om det faktisk er en negativ utvikling eller om de nå er flinkere til å fange opp disse elevene på grunn av større bevisstgjøring rundt temaet. Under pandemien har det vært en særlig bevissthet om temaet, men mange påpeker også at pandemien har hatt negative effekter for elevenes skolefravær. «*Når barn og unge ikke får være sammen slik de er vant til så skjer det noe med dem, de tørr ikke å møte folk eller å eksponere seg.*»

⁷ <http://opengov.cloudapp.net/Meetings/kontrollutv/Meetings/Details/204924?agendaItemId=202341>. Sandnes kommune tok fra august 2019 i bruk et nytt skoleadministrativt system. Systemet skal ifølge kommunen gjøre det lettere å ta ut rapporter som viser dokumentert/ udokumentert fravær og samlet fravær for alle skolene i kommunen.

⁸ <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skolevegring/elevs-skolefravaer-blir-i-stor-utstreking-feil-kategorisert/289162>

⁹ <https://www.utdanningsnytt.no/barneskole-fravaer-grunnskole/22000-skolebarn-har-bekymringsfullt-mye-fravaer/156000>

¹⁰ <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-fravaer-psykisk-helse/nar-skolefravaer-blir-et-problem/286549>

I intervju med ledelsen på Lenden får vi opplyst at elevene som får hjelp hos de grovt sett kan deles inn i to leirer:

- de som faller ut på grunn av at læringsmiljøet ikke er trygt samt mulig mobbing
- de som sliter mer personlig, uavhengig av læringsmiljø, eller har læreutfordringer, somatiske utfordringer eller separasjonsutfordringer.

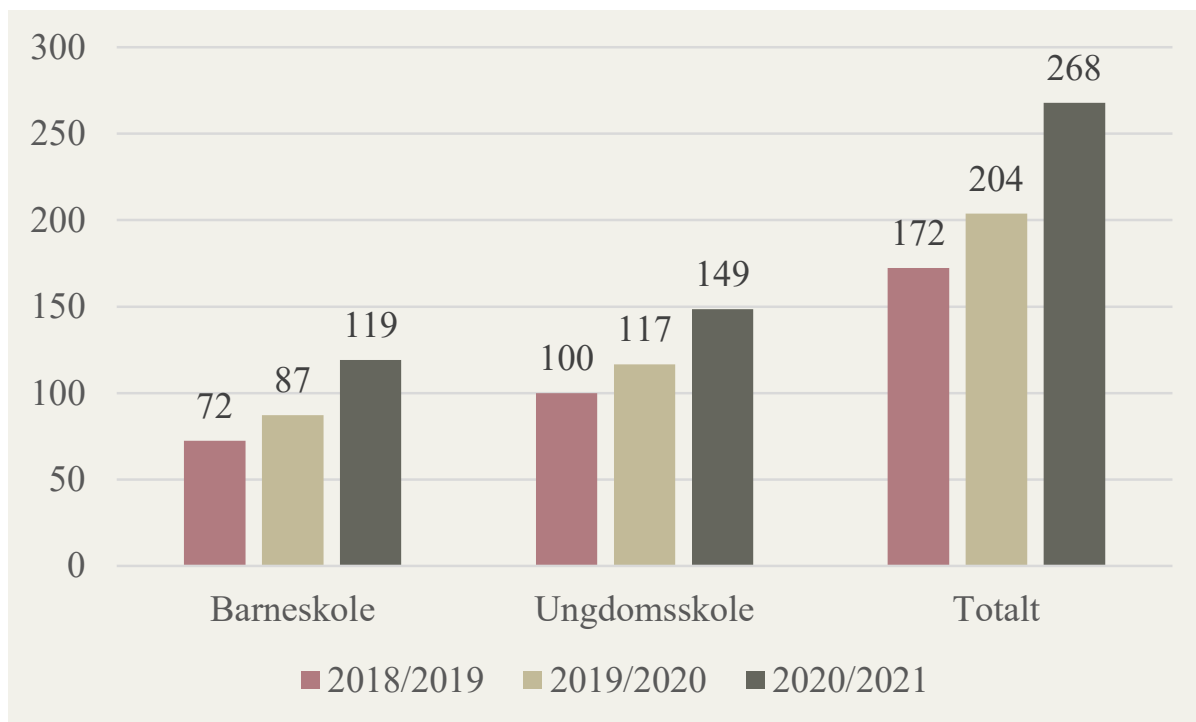
Lenden opplever at det er mer krevende i skolemiljøer enn de som har åpenbare psykiske vansker uavhengig av læringsmiljøet.

Kontrollutvalget ønsket i sin bestilling av prosjektet at vi skulle undersøke hvor stort omfang elever som har et bekymringsfullt skolefravær fordi de holdes hjemme av foresatte/ utvikler en omsorgsrolle for sine foresatte og dermed ikke kommer seg på skolen. Kommunen har som nevnt ikke oversikt over totalt omfang eller årsak. Vi har derfor undersøkt forekomsten hos de fem utvalgte skolene samt samarbeidsinstansene og mobbeombudet. Ledelsen på alle de fem skolene oppgir at dette ikke er et stort problem og det er kun et par som oppgir at de har slike utfordringer per i dag eller at de har opplevd det tidligere. Eksempelvis får vi opplyst at en elev holdes hjemme av de foresatte når mor selv er syk. Ifølge barnevernstjenesten i kommunen er elevene som utvikler en form for omsorgsrolle for sine foreldre som regel veldig pliktoppfyllende, noe som gjør at de strekker seg langt både på skolen og hjemme. Tjenesten opplyser videre at de har opplevd saker hvor elever holdes hjemme, men at størstedelen er foresatte som er så bekymret for barna i form av at de driver med selvskading, gamer eller sover til langt på dag og at de mangler autoriteten som kreves for å få disse elevene på skolen.

Den økende tendensen gjenspeiles også i spørreundersøkelsen, der vi ba skolene oppgi tall på hvor mange elever som har/har hatt bekymringsfullt skolefravær i løpet av de tre siste skoleårene. I spørreundersøkelsen rapporterte 15 barneskoler og 10 ungdomsskoler faktiske tall på elever med bekymringsfullt skolefravær. Dette utgjør 53 prosent av skolene i kommunen. I figur 1 har vi på bakgrunn av tallene fra spørreundersøkelsen estimert oss frem til et anslag for alle barne- og ungdomsskolene i kommunen¹¹.

¹¹ I spørreundersøkelsen er det én ungdomsskole og fire barneskoler som har oppgitt tall for skoleårene 2019/2020 og 2020/2021, men ikke for skoleåret 2018/2019. Vi har derfor tatt utgangspunkt i gjennomsnittlig antall elever de andre skolene har oppgitt for skoleåret 2018/2019 multiplisert med antall skoler som ikke har oppgitt tall og lagt de til totalen for skoleåret 2018/2019. For 2019/2020 er det tre andre barneskoler som ikke har oppgitt tall. Her har vi tatt utgangspunkt i samme metode. For å generalisere utvalget til å gjelde alle skolene har vi dividert de absolutte tallene på svarprosenten for barneskoler, ungdomsskoler samt totalen. Vår vurdering er at de skolene som har svart på spørreundersøkelsen er representative for hele Stavangerskolen, og at vi derfor kan generalisere fra utvalget av skoler i spørreundersøkelsen til alle skolene i Stavanger. Da får vi et anslag på hvor mange elever som har/har hatt bekymringsfullt fravær i Stavangerskolen de tre siste skoleårene. Den prosentvise endringen fra ett skoleår til et annet påvirkes ikke av denne estimeringen. Den er den samme enten vi bruker supplerte utvalgstill eller estimerte tall for hele Stavangerskolen.

Figur 1: Estimert på antall elever som har/har hatt bekymringsfullt skolefravær, skoleårene 2018/2019, 2019/2020 og 2020/2021

Av figuren ser vi at det er betydelig flere elever på ungdomsskolen som har/ har hatt bekymringsfullt skolefravær enn på barneskolen. Vi ser videre at antall elever som har / har hatt bekymringsfullt skolefravær i Stavangerskolen har økt betydelig de siste årene. Med utgangspunkt i beregningene som er utført har det totalt sett vært en økning i antall elever med bekymringsfullt skolefravær på henholdsvis 17 og 29 prosent de to siste skoleårene¹². På barneskolene har det vært en økning på henholdsvis 30 og 32 prosent de to siste skoleårene mens det for ungdomsskolene har vært en økning på henholdsvis 8 og 27 prosent i samme periode.

Av informasjonen vi fikk i forbindelse med spørreundersøkelsen ser vi at det er relativt stor variasjon i antall elever med bekymringsfullt skolefravær på tvers av skoler. Eksempelvis er det høyeste rapporterte antallet fra en ungdomsskole for skoleåret 2020/2021 22 elever, mens det laveste er to elever. For barneskolene, i samme skoleår, er det høyeste rapporterte antallet ti elever, mens én skole rapporterer om ingen saker i det hele tatt. Gjennomsnittlig antall elever med bekymringsfullt skolefravær skoleåret 2020/2021 er 10,7 for ungdomsskolene og 3,7 for barneskolene.

¹² Sett i forhold til skoleåret før.

Ledelsen på en av skolene i utvalget påpeker at det er problematisk at det ikke foreligger tallmateriale som er offisielt, ettersom det er tidkrevende med mange slike saker samtidig som en ikke får mer ressurser.

I tabell 1 fremgår antall saker med bekymringsfullt skolefravær hvor Lenden skole og ressurscenter har vært involvert de tre siste skoleårene.

2018/2019	2019/2020	2020/2021
35	38	54

Kilde: Lenden skole og ressurscenter

I intervju med ledelsen på Kannik ungdomsskole blir det påpekt at kartleggingen i flere av sakene avdekket tegn på at problematikken startet på barneskolen. Også Finnøy sentralskule, som er en 1-10-skole, forteller om «kritiske år på mellomtrinnet». I spørreundersøkelsen stilte vi ungdomsskolene spørsmål om de kunne anslå hvor mange av sakene som startet på barneskolen. Åtte av ti ungdomsskoler oppgir at fraværet startet på barneskolen i mellom 41-100 prosent av sakene¹³. Halvparten av ungdomsskolene (5 av 10) oppgir dessuten at utfordringene med fravær startet på barneskolen i 61-100 prosent av sakene.

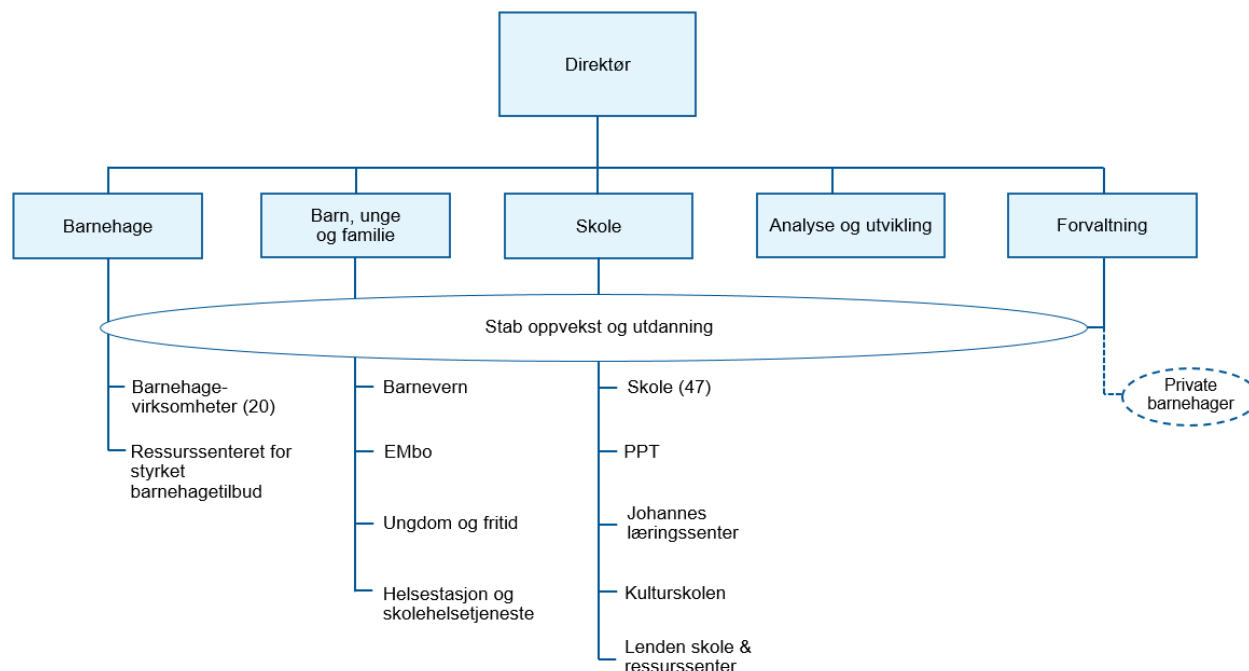
Ifølge ledelsen på Lenden ligger nøkkelen til suksess på barnetrinnet. Dette forklares med at det oftere er høyere trivsel her, og at utfordringene ofte kommer til syne fra 4. og 5. klasse. I intervju med Trude Havik får vi opplyst at det ofte er lettere å opprette kontakt med elevene på barneskolen enn på ungdomsskolen.

¹³ det vil si at det bare er to ungdomsskoler som oppgir at fraværet startet på barneskolen i mindre enn 41 prosent av tilfellene.

1.4 ORGANISERING

Figur 3 viser organisasjonskart for oppvekst

Figur 3 Organisasjonskart oppvekst

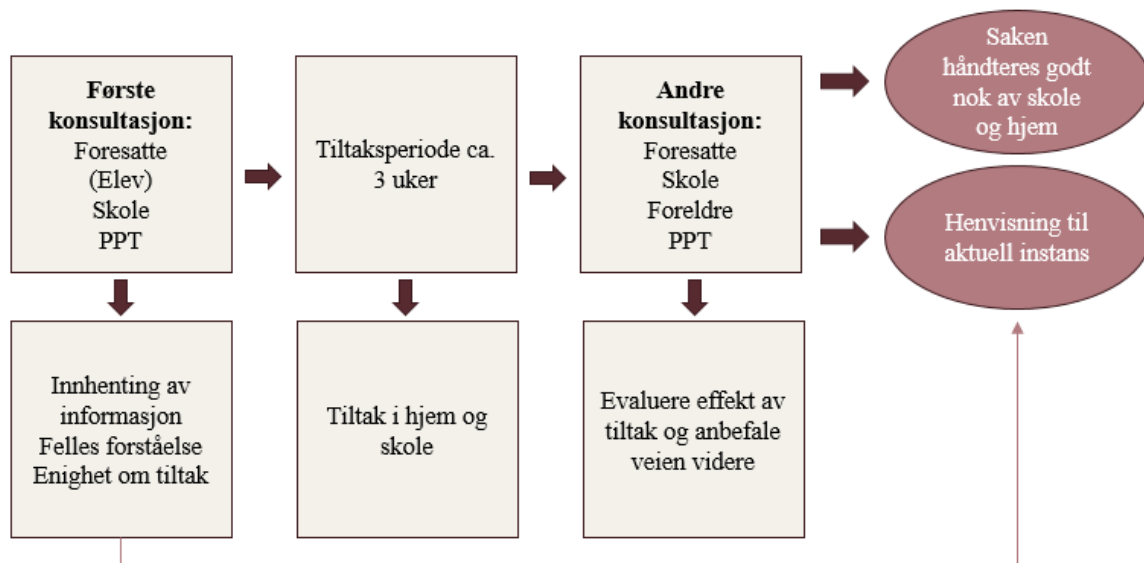
Kilde: Stavanger kommune

1.4.1 PEDAGOGISK-PSYKOLOGISK TJENESTE (PPT)

Den pedagogisk-psykologiske tjenesten i kommunen er et støtte- og hjelpeapparat for barnehager og skoler, og hjelper med å tilrettelegge opplæringen for barn og unge med særskilte behov. Hensikten er at de får et inkluderende, likeverdig og tilpasset pedagogisk tilbud. PPT gir også råd og veiledning til foresatte samt tilbyr kurs, nettverk og veiledning til ansatte i barnehage, skole og andre samarbeidspartnere.

PP-tjenesten i Stavanger kommune har et eget «konsultasjonsteam for skolevegring». Dette er et lavterskeltilbud for elever i grunnskolen som har et tiltagende ugyldig fravær, og da helst ikke mer enn 7 skoledager. Både skole og foresatte kan henvende seg til PPT for å få råd i forkant av en konsultasjon. Tilbudet har en inntaksfrist på 2-3 uker. Forløpet ved konsultasjonsteamet fremgår av figur 4:

Figur 4: Konsultasjonsmodellen

Kilde: PPT

Ved første konsultasjon møter foresatte, kontaktlærer, en fra skolens ledelse og eventuelt helsesykepleier. Det er ønskelig at eleven selv deltar i møtet, og at eleven selv blir hørt. Ut fra informasjonen som innhentes i forkant og fremkommer i møtet, foreslås det i fellesskap tiltak som prøves ut av foresatte og skole.

Etter 2-3 uker gjennomføres en andre konsultasjon, hvor en evaluerer de foreslåtte tiltakene. Videre aksjoner i saken drøftes, blant annet om det skal henvises videre til eksempelvis PPT, Familiesenteret eller BUP.

I 2021 gjennomførte PPT 44 konsultasjoner i skolevegringssaker. Vi får opplyst at dette var en liten økning fra 2020.

1.4.2 LENDEN SKOLE OG RESSURSSENTER

Lenden skole og ressurscenter skal bidra til å øke Stavangerskolens kapasitet, slik at alle elever kan delta aktivt i et inkluderende læringsmiljø på egen hjemmeskole. Lenden gir tilbud til grunnskoleelever fra 1.-10.trinn som har psykososiale vansker og/eller psykiske lidelser som av ulike årsaker ikke har tilstrekkelig utbytte av opplæringen.

Lenden skole og ressurscenter tilbyr blant annet kompetanseheving til skoler i form av eksempelvis kurs, kartlegginger og veiledning, samt bistand i akutte saker og ved brudd på opplæringslovens kapittel 9A. I tillegg har Lenden korttidstilbud for grunnskoleelever som gis i et av Lendens egne skoletilbud.

I saker med alvorlig skolefravær kan Lenden skole og ressurscenter blant annet bistå skolene med følgende:

- generell veiledning og kompetanseheving
- å kartlegge forhold som kan ha betydning for skolefraværet på en grundig og systematisk måte
- råd og veiledning i krevende overgangssituasjoner fra hjem til skole

Når sakkyndig vurdering fra PPT tilrå det, kan Lenden også sammen med skolen jobbe direkte med enkeltelever og tilby utvidet foreldresamarbeid. Lenden har i tillegg tilbud om familieveiledning som et ledd i å hjelpe eleven raskere tilbake på skolen. I slike tilfeller må foresatte søke om bistand på det lokale helse- og sosialkontoret.

1.5 OPPSUMMERING

Kommunen har ikke samlet oversikt over antall elever som har bekymringsfullt skolefravær i Stavangerskolen eller hva som er årsak til fraværet. Hver enkelt skole har oversikt over antall elever med bekymringsfullt skolefravær på sin skole, men dette er ikke satt i system og det er ikke noe en rapporterer videre. Den enkelte skole har også oversikt over årsak i aktive saker. Vi anbefaler kommunen å utarbeide en oversikt over samlet omfang av gyldig og ugyldig fravær på kommunedels- og kommunenivå, slik at utviklingen kan følges over tid. Oversikten kan med fordel også omfatte elevenes alder/klassestrinn og årsak. Dette ble også anbefalt i forvaltningsrevisjonen «*Ungdomsmiljø – rus, vold og skolefravær*» gjennomført i 2018. [I kapittel 2.2](#) kommer vi tilbake til hva forskningen anser som et velfungerende fraværssystem.

Ut ifra innrapporterte tall fra skolene i spørreundersøkelsen har vi estimert oss frem til omfang for alle skolene i kommunen. De estimerte tallene viser at det har vært en kraftig økning i antall elever med bekymringsfullt skolefravær de to siste skoleårene¹⁴ og spesielt det siste skoleåret, henholdsvis 17 og 29 prosent. Intervju med skoleledelsen og flere av samarbeidsinstansene bekrefter det samme. Tall fra Lenden skole og ressurscenter over antall saker med bekymringsfullt skolefravær hvor de har vært involvert de tre siste skoleårene viser samme utvikling. De estimerte tallene viser også at det er betydelig flere saker på ungdomsskolen enn på barneskolen, men at økningen i antall saker er høyest på barneskolen, hele 32 prosent fra skoleåret 2019/2020 til 2020/2021. I spørreundersøkelsen oppgir halvparten av ungdomsskolene at utfordringene startet på barneskolen i over halvparten av sakene. Fokus på tidlig oppdagelse og innsats og forebyggende tiltak er derfor nødvendig for å hindre at det utvikles bekymringsfullt fravær senere i skoleløpet.

¹⁴ Sett i forhold til året før.

De innrapporterte tallene i spørreundersøkelsen viser at det er store skolevise forskjeller i antall saker. Eksempelvis er det høyeste rapporterte antallet fra en ungdomsskole for skoleåret 2020/2021 22 elever, mens det laveste er to elever. For barneskolene, i samme skoleår, er det høyeste rapporterte antallet ti elever, mens én skole rapporterer om ingen saker i det hele tatt.

Mange saker totalt sett og per skole kan være en indikasjon på at kommunen og den enkelte skole har et forbedringspotensial knyttet til forebygging og håndtering av bekymringsfullt skolefravær, men det kan også være et uttrykk for at skolen og foresatte tar tak i sakene tidligere enn før. Alle de utvalgte skolene oppgir at bekymringsfullt skolefravær er et økende problem, men flere er usikre på om det er en negativ utvikling eller om de nå er flinkere til å fange dem opp ettersom det er større bevisstgjøring rundt temaet. Under pandemien har det vært en særlig bevissthet om temaet. Det er vanskelig å trekke endelige konklusjoner her. En av skolene trekker fram at det er problematisk at det ikke foreligger offisielle tall på området slik at dette medtas i vurderingene av ressursbehov.

Etter vår vurdering er den betydelige økningen i antall saker og de skolevise forskjellene et godt utgangspunkt for refleksjon og analyse. Vi tror det vil være fornuftig å løfte dette opp på kommunenivå, slik at skolene og skoleledelsen får en felles gjennomgang av praksisen i enkeltsaker. Dermed vil rektorene og skoleledelsen kunne reflektere i fellesskap over egen og andre skolers terskler og praksis for håndtering av enkeltsaker.

2 FORSKNING PÅ SKOLEFRAVÆR

I dette kapitlet gjennomgår vi aktuell forskning som sier noe om hvilke rutiner, systemer og tiltak kommunen bør ha for å forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær. Gjennomgangen vil utgjøre bakgrunnen for revisjonskriteriene som utledes i [kapittel 3](#) om rutiner, systemer og tiltak. Verken kommunen eller skolene er pålagt å følge forskningen på dette feltet, men det kan være forskningsfunn og anbefalinger som kommunene BØR følge for å være mest mulig kunnskapsbaserte i sin fraværshåndtering i skolen.

2.1 ÅRSAKER TIL ALVORLIG SKOLEFRAVÆR

Alvorlig skolefravær kan utvikle seg gradvis eller oppstå plutselig (Havik 2015). Gjennom en undersøkelse blant norske elever, fant Lysne (1996) at langvarig og alvorlig skolefravær kan oppstå i hele skoleløpet, men har økt risiko ved skolestart og i overgangen til ungdomsskolen, ved flytting og skolebytte, eller etter lengre ferier og sykefravær.

Bekymringsfullt skolefravær kan ha mange ulike årsaker og problematikken er som regel sammensatt (Ingul 2014). Årsakene til alvorlig skolefravær er både individuelle, relasjonelle og strukturelle. Når en elev ikke ønsker eller klarer å være på skolen, er dette gjerne et symptom på at noe er vanskelig. Vanskene kan være på mange nivåer:

- **Individ:** for eksempel sårbarhet, psykiske eller fysiske lidelser, ensomhet, lærevansker, separasjonsproblem, bekymring for eller avhengighet av foreldre
- **Familie:** for eksempel konflikter i familien, mangel på eller endringer i struktur, sykdom, overbeskyttelse
- **Sosialt:** for eksempel problemer med venner/mangel på venner, mangel på tilhørighet, mobbing
- **Skole:** for eksempel hyppig lærerbytte, høyt lærerfravær, manglende struktur og forutsigbarhet, dårlig klassemiljø, overganger mellom skoler
- **I lokalmiljøet:** for eksempel subkulturelle trender og holdninger til skole, nærmiljø med lite rom for annerledeshet
- **Samfunnsmessige og kulturelle forhold:** for eksempel sterkt fokus på prestasjon

Som oftest er årsakene til langvarig bekymringsfullt skolefravær både individuelle og relasjonelle.

Ulike typer fravær

For lettere å kunne forstå årsakene til bekymringsfullt skolefravær er det også viktig å se på hva slags funksjon fraværet kan ha for den enkelte elev. Det vil si hva det er som bidrar til å opprettholde vansken eller motiverer eleven til å fortsette å være fraværende på skolen over tid. Kearney og Silverman (1996) har delt opp funksjonen til langvarig skolefravær i fire undergrupper. Disse viser hvordan alvorlig skolefravær for elever handler om å unngå negative opplevelser og oppnå positive opplevelser.

Tabell 2: fraværets funksjon

Unngå negative opplevelser	
Type 1	Type 2
Flukt fra ubehagelig følelse: Unngå stimuli som vekker generell negativ affekt eller emosjonelt ubehag	Flukt fra skremmende situasjoner: Unngå ubehagelige sosiale situasjoner eller vurderingssituasjoner
Oppnå positive opplevelser	
Type 1	Type 2
Oppnå oppmerksomhet fra foresatte eller andre viktige personer	Oppnå/ forsterke goder utenfor skolen, f.eks. spille dataspill, være med venner

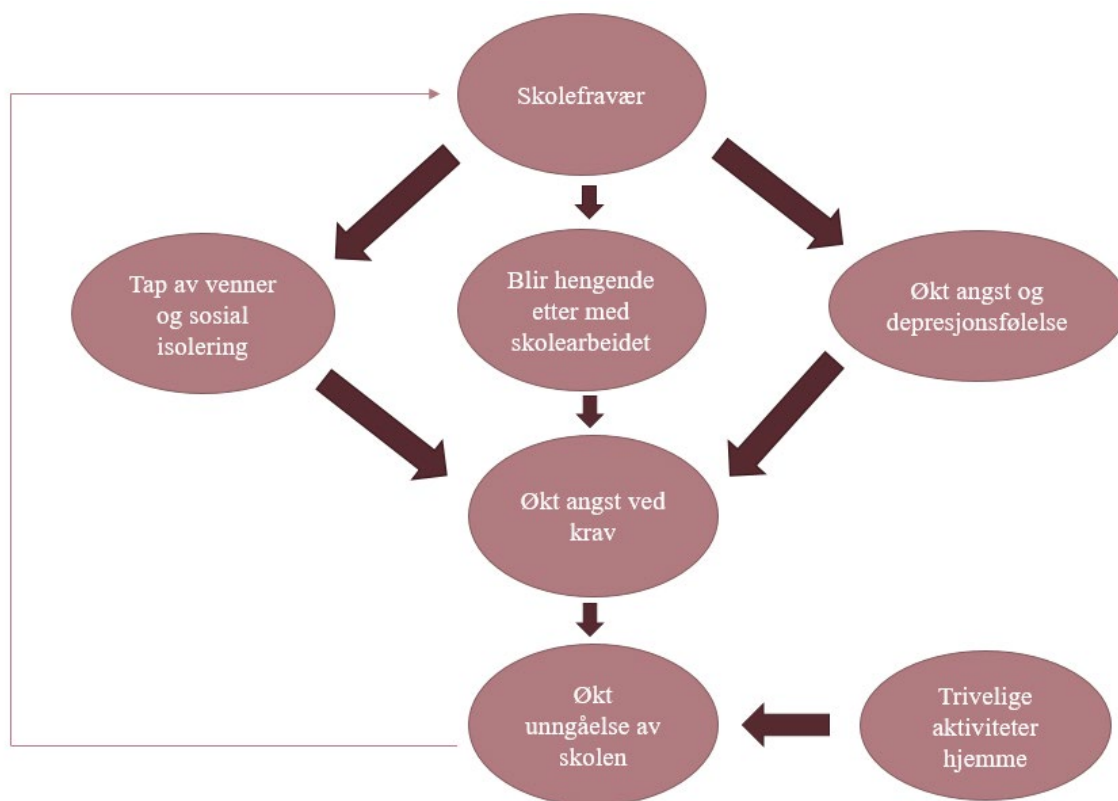
For å kunne sette inn de riktige tiltakene er det viktig å kategorisere fraværet. Blant annet må unngåelses-motivert fravær møtes med andre tiltak enn oppnåelses-motivert fravær (ofte kalt «skulk»). Tilrettelegging vil kunne minske effekten av de negative opplevelsene, mens de positive opplevelsene som belønner fravær må i samarbeid med foresatte minimeres. Bekymringsfullt skolefravær kan også bunne i en kombinasjon av kategoriene i tabellen.

Noen ganger kan det være vanskelig å identifisere konkrete årsaker til fraværet. Ofte har problemene utviklet seg over tid, og det som en gang var utløsende faktorer, er kanskje ikke så aktuelt lenger. Uavhengig av årsak, finnes det ofte opprettholdende og forsterkende faktorer som bidrar til elevens skolefravær.

Fraværet i seg selv er også en forsterkende faktor. Jo lenger du blir borte fra skolen, desto vanskeligere er det å komme tilbake.

Figur 5 illustrerer hvordan opprettholdende og forsterkende faktorer kan påvirke elever med alvorlig skolefravær.

Figur 5: Den onde fraværssirkelen.

Kilde: Tambirajah et al., 2008

Fraværsvaner er vanskelige å endre dersom de har fått utvikle seg over tid og kan i verste fall resultere i totalfravær og i neste ledd frafall og utenforskap. Det er derfor avgjørende at

bekymringsfullt fravær oppdages tidlig og at man raskt iverksetter tiltak for å øke nærvær. Dette innebærer en grundig analyse av risiko- og beskyttelsesfaktorer for fravær og for faktorer som opprettholder fraværet (Udir 2020). Tiltakene må tilpasses hver elev individuelt.

2.2 KARTLEGGING OG TILTAK

Ifølge Havik er kartlegging et nøkkelord for å finne ut hvorfor eleven synes skolen er et vanskelig sted å være og alle risikofaktorer må kartlegges grundig¹⁵. Det handler om hvordan situasjonen deres er hjemme og på skolen, men også hva som beskytter og som kan gi de lyst til å gå på skolen. Det er viktig å snakke med eleven, men også med foreldrene for å forstå elevens opplevelser og situasjon bedre. I tillegg må andre aktuelle problemstillinger kartlegges, slik som forholdet til lærer, faglig fungering, trivsel og venneproblematikk. Det kan også være behov for medisinske og psykologiske undersøkelser. Videre er det ifølge Havik viktig å finne ut hva som er positivt for eleven i skolen.

Ifølge Havik må opprettholdende faktorer for fraværet også dokumenteres. Hva er det som gjør at eleven foretrekker å være hjemme i stedet for å gå på skolen? – «*Det er først når man har gjort dette, at det er mulig å samle alle kartleggingene og sette opp mål, delmål og utvikle en plan for arbeidet sammen med eleven og foreldre, en plan som må starte og slutte hjemme.*»¹⁶

Etter barnekonvensjonen (artikkel 12) skal alle barn få si sin mening, og de skal tas på alvor. Avgjørelser som voksne tar, skal alltid ta hensyn til hva som er best for barnet (barnekonvensjonen artikkel 3). Ifølge Havik (2021)¹⁷ bør en følge en mal for samtale med eleven som inneholder tema, for eksempel livet generelt, skolesituasjonen (hva i skolen er lett/vanskelig), hva sier de selv om fraværet, morgensituasjonen, søvn, fritid og venner, bekymringer, stress og fremtidsplaner. Det er videre viktig hvordan en tilrettelegger for den gode samtalen med den unge og tenker gjennom hvem som skal gjennomføre samtalen. Samtalen bør være med en person den unge har en trygg relasjon til. Samtale med foreldrene bør ifølge Havik (2021) også følge en mal med innhold som for eksempel trivsel på skolen og i fritid, deres forklaring på fraværspromblemet, skolefungering, atferd når de er hjemme (vegring, aktivitet), hvilke løsningsforslag er prøvd, den unges utvikling (somatisk, psykisk), dagsrytme (mat, søvn, datatid), sterke og svake sider, familiesituasjon, arbeidsfordeling hjemme, familiens nettverk og involverte hjelpetjenester. Det kan fortelle noe om foreldrenes bekymring og om de er motivert for at barnet

¹⁵ Kilde: [Slik kan du hjelpe elever tilbake til skolen | Universitetet i Stavanger \(uis.no\)](#)

¹⁶ Kilde: [Slik kan du hjelpe elever tilbake til skolen | Universitetet i Stavanger \(uis.no\)](#)

¹⁷ [Når skolefravær blir et problem \(utdanningsnytt.no\)](#)

går på skolen hver dag, hva de tenker om mulige forklaringer på fraværet, og hva som er de opprettholdende faktorene.

Skolen og lærernes oppfatning av elevens situasjon er også sentral¹⁸. Kartlegging bør ifølge Havik (2021) inneholde noe om elevens generelle fungering (fravær, vegring, skulk, mobbing), sosial fungering (relasjoner, læringsmiljøet for eleven), faglig fungering (vansker, ressurser), familiens fungering (oppfatning, samarbeid, avtaler) og tiltak (er det satt inn tiltak, hvilke, hvorfor, virket de, virket de ikke, og hvorfor?).

Forebygging og tiltak

Ifølge Havik (2020)¹⁹ er skolefravær noe som gjerne utvikles gradvis. Det er derfor viktig med tidlige tiltak. Elever som er mye borte fra skolen, kan ofte vise tegn til at de ikke vil gå på skolen lenge før de faktisk har fravær. Foreldrene bør kontakte skolen så fort de ser slike tegn hos barnet sitt, mener Havik. Tegnene kan være sykdom og ulike vondter, som går fort over når barnet slipper å gå på skolen, eller at barnet er lite motivert for skolearbeid.

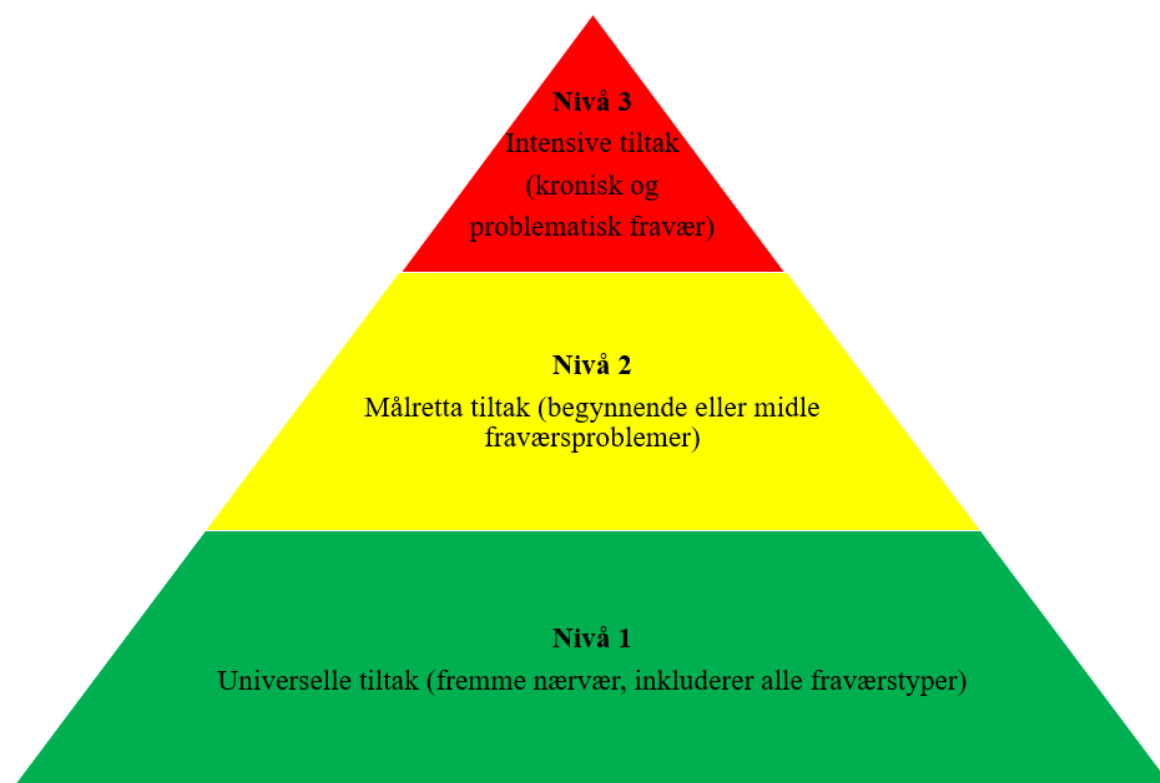
En av de største utfordringene med skolefravær er å oppdage det tidlig nok og sette inn tiltak tidlig nok. Man kan derfor ikke bare ha oppfølgingsplikt kun ved alvorlig fravær, ettersom det da allerede har utviklet seg over tid i en negativ retning (Havik 2020). Det påpekes at man må ha tiltak for å forebygge alle typer skolefravær og gjerne med klare retningslinjer for «*når vi gjør hva og av hvem*».

Skolefraværskerne Graczyk og Kearney har utviklet en modell der man bruker den såkalte tiltakspyramiden i arbeidet med skolefravær og skolevegring. Tiltakspyramidemodellen er et systematisk og hierarkisk hjelpemiddel for å velge passende (evidensbaserte) tiltak, basert på behov hos den unge, skolen eller familien. Modellen forutsetter en kontinuerlig monitorering og justering av tiltak etter hvordan problemet utvikler seg. Den har flere nivå og legger vekt på at det er i forebygging og tidlige tiltak som det må settes inn mest ressurser fordi det gjelder alle elevene. På den måten vil antallet krevende fraværssaker reduseres.

¹⁸ [Når skolefravær blir et problem \(utdanningsnytt.no\)](https://www.utdanningsnytt.no)

¹⁹ [Vi vet ikke hvor stort problemet med skolefravær egentlig er | Universitetet i Stavanger \(uis.no\)](https://www.uis.no)

Figur 6: Responspyramiden

Kilde: Graczyk og Kearney

De **universelle** tiltakene består av forebyggende tiltak som gjelder alle elever. Eksempler på generelle tiltak kan være å bygge gode relasjoner mellom lærer-elev og mellom medelever, sikre et trygt og godt skolemiljø, opplæring til foreldre og elever om betydningen av tilstedeværelse, eller opplæring av alle ansatte i fraværproblematikk og sikring av overganger. Nivå 1 kan også bestå av mer spesifikke tiltak, som for eksempel prosedyrer og retningslinjer for forebygging og bekymring, et system for fraværregistrering og -oppfølging, gjerne relatert til de definerte cut-off-verdiene²⁰ på skolen/kommunen. Dette innebærer også å ha en oversikt over hvordan skolens elever fordeler seg på de tre nivåene. På denne måten kan man tidlig identifisere elever som er i risiko for begynnende fraværproblematikk. Godt arbeid på nivå 1 vil medføre færre elever på nivå 2 og 3.

Nivå 2 omhandler tidlig intervensjon som innebærer målretta tiltak. Aktuelle tiltak vil blant annet være å kartlegge alle forhold rundt fraværet for å treffe riktige tiltak, jevnlig kontakt med

²⁰ «Cut-off»-verdi refererer til en definert grense for når man iverksetter tiltak.

hjemmet, støtte foreldre i deres rolle og oppgaver, ulike typer tilrettelegging som for eksempel å bruke medelever som ressurs, og lage en oppmøteplan. Det er viktig å evaluere tiltakene for å måle effekt, og eventuelt justere. Behovet for målrettede, tidlige intervensjoner på nivå 2 er basert på effektiv identifisering av elever på nivå 1 (som er i risiko for begynnende fraværspromblematikk). Hovedmålene inkluderer å stabilisere skoleoppmøte, utvikle en klar og gradvis strategi for å få eleven til skolen, redusere ny engstelse og hindre for å møte på skolen, og utelukke andre forklaringer på fravær (Kearney og Grazcyk 2014).

Intensive tiltak (nivå 3) er rettet mot de elevene som har utviklet langvarig og alvorlig skolefravær. Dette kan for eksempel innebære utvidet og mer intensivt nivå 2-arbeid, bruk av andrelinje-tjenester og alternativ skole, eller koordinert innsats fra kommunens ulike tjenester. For elever med skolevegring kan det være aktuelt med kognitiv terapi eller eksponering.

Pyramiden illustrerer hvordan økt fravær henger sammen med økt behov for intervensjon og tiltak. I den sammenheng framhever fraværsforskeren Trude Havik viktigheten av å definere «cut-off»-verdier for alle nivåene – med andre ord å definere hvor mye fravær som utløser tiltak/intervensjon på de tre nivåene. For eksempel hvor mange prosent fravær utløser tiltak på nivå 2? Er det 5 eller 10 prosent? Ifølge Havik gir forskningslitteraturen forskjellige svar, men det viktigste er at skolen/kommunen definerer disse verdiene²¹.

Havik og Ingul (2021)²² viser til flere fordeler med å bruke en slik modell:

1. Man har gjennom forebygging mulighet til å begrense antall elever som utvikler fraværspromblem.
2. Tiltak konsentrert mot det målrettede nivået vil føre til at elever får tilbud om hjelp før de har falt helt ut av skolen.
3. Om den unge likevel faller ut av skolen, har man allerede mye kunnskap og erfaring med hva som virker, og hva som ikke virker.

I skolen er det lange tradisjoner for og gode erfaringer med at godt forebyggende arbeid bidrar til færre utfordringer på sikt. Fravær kan i mange tilfeller forebygges gjennom universelle tiltak, jamfør tiltakspyramiden. Utdanningsdirektoratet påpeker at «den kanskje viktigste innsatsen skolen kan gjøre er å legge til rette for et trygt og godt skolemiljø»²³.

²¹ Havik, T. Foredrag *Skolens rolle for skolefravær* ved Skolevegringskonferansen, 22.04.2021.

²² Havik, T. & Ingul, J.M. (2021) *Tidlig intervensjon ved skolevegring*.

²³ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/forebygge-fravar-i-grunnskolen/forebygging-og-oppfolging/#a152212>

Ettersom forskning tyder på at fravær avler fravær, er det viktigste tiltaket å stabilisere oppmøte, og utvikle en klar og gradvis strategi for å få eleven til skolen²⁴. Hvordan en slik plan skal se ut, vil avhenge av hva kartleggingen avdekker mht. risikofaktorer, opprettholdende og beskyttende faktorer. En slik plan bør starte og slutte hjemme, og inneholde momenter som²⁵:

- Når begynner vi, og med hvor mye skole?
- Hvor fort ser vi for oss en økning?
- Hvilke tilpasninger er nødvendig hjemme og på skolen?
- Hvem har ansvar for hva?
- Hvilke hindringer kan vi komme til å møte, og hvordan møter vi dem?

For mange barn er det overgangene, eksempelvis hjem-skole, friminutt-time) som skaper usikkerhet, og skolen må lage en plan som sikrer forutsigbarhet og reduserer stress. Dette kan eksempelvis innebære å ha en fast kontaktperson på skolen, gjennomgå planen for dagen, eller å bli møtt av kontaktperson ved ankomst²⁶.

Andre forbyggende tiltak er sikring av overganger²⁷, opplæring av ansatte i fraværproblematikk, og opplæring til foreldre og elever om betydningen av tilstedeværelse.

Også Havik poengterer at temaet må informeres om på foreldremøter, og at skolen bør bruke foreldremøtene til å snakke om betydningen av tilstedeværelse, konsekvenser av fravær og hva foreldre og skole konkret skal gjøre dersom barnet sliter med å gå på skolen²⁸. Viktigheten av at de foresatte får «opplæring» eller informasjon om temaet kan eksemplifiseres med Kearneys (2001) kontinuum:

²⁴ <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skole-skolevegring/tidlig-intervensjon-ved-skolevegring/289648>

²⁵ <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skole-skolevegring/tidlig-intervensjon-ved-skolevegring/289648>

²⁶ ibid

²⁷ Med overganger menes det å begynne på en ny skole eller overganger mellom ulike trinn, eller det å begynne på skolen etter lang ferie eller langvarig sykdom.

²⁸ Se <https://www.uis.no/nb/hva-kan-laerere-og-foresatte-gjore-nar-eleven-ikke-moter-opp-pa-skolen>

Tabell 3: Utvikling av fraværsproblematikk

Eleven må presses til å gå på skolen, ber om å få slippe å gå	Gjentatt problematferd om morgenen for å slippe å gå på skolen	Gjentatt trøtthet på morgenen for å slippe å gå på skolen	Periodevist fravær eller uteblir fra enkelttimer	Gjentatt fravær timer/ dager og delvis oppmøte	Helt fraværende fra skolen i perioder	Helt fraværende fra skolen over lange perioder
---	--	---	--	--	---------------------------------------	--

Kilde: Kearney 2001

På den ene siden av tabellen (til venstre for tykk strek) illustreres atferd som de foresatte ser, mens den andre siden viser atferden som skolen ser. Poenget er at når atferden først kommer til uttrykk i skolen, har de foresatte gjerne strevd med dette i lang tid. Dersom foresatte dermed på forhånd har fått en innføring i hvordan fraværsproblematikk kan utvikle seg, kan man sette inn tiltak på et tidligere tidspunkt.

Havik (2021) påpeker at skolen må ha klare prosedyrer på hva de skal gjøre og når de skal sette inn tiltak dersom en elev blir borte fra skolen eller fra enkelttimer, og dette ikke er informert om fra elevens foresatte. Dersom skolen ikke har blitt informert, skal skolen ha et system for når og hvordan de varsler foreldre. Det kan både forebygge fravær på lengre sikt, og samtidig bidra til at foreldre blir mer bevisste på betydningen av å møte opp på skolen²⁹.

Ifølge Havik³⁰ må tiltakene være skreddersydd for den enkelte elev og det skal være elevens egen plan. Dersom eleven viser tegn til skolevegring og sliter med å gå på skolen regelmessig, kan det ifølge Havik være behov for å sette inn tiltak for å få eleven til å – gradvis – tilvenne seg til skolen. Dette kan være tiltak som for eksempel å lære eleven hva som skjer i kroppen når en frykt- eller angstreaksjon utløses eller avspenningstrening for bedre å stresse ned i hverdagen.

Hvem som skal utføre slike type tiltak, må avklares, men det kan for eksempel være helsesykepleiere eller sosial- eller spesialpedagoger i skolen. Har eleven en psykisk diagnose, bør han eller hun henvises til spesialisthelsetjenesten (BUP), og tiltakene må forsterkes i skolen og hjemme.

²⁹ Havik, T. (2021) *Når skolefravær blir et problem*. Bedre skole

³⁰ Havik, T. (2021) *Slik kan du hjelpe elever tilbake på skolen*

Barnevernstjenesten

Ifølge Statsforvalteren i Rogaland kan høyt skolefravær danne grunnlag for en bekymringsmelding til barnevernet³¹. I Norge har vi rett og plikt til grunnskoleopplæring. I tilfeller der foreldre holder eleven tilbake, eller godtar at eleven ikke går på skolen, må skolen undersøke årsaken til skolefraværet, tilby nødvendig bistand til barnet og foreldrene og involvere andre hjelpeinstanser ved behov. Ifølge statsforvalteren må skolen gjøre en helhetsvurdering. Når foresatte ikke sørger for at barnet går på skolen, eller motarbeider faglige råd for å få barnet på skolen, kan dette etter en konkret vurdering gi «grunn til å tro» at barnet blir utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt.

Høyt skolefravær kan imidlertid ha mange årsaker, for eksempel skolevegring, mistriivsel, mobbing, manglende tilrettelegging osv., og skolene må derfor vurdere selvstendig i hver enkelt sak om det er grunnlag for å melde. Høyt skolefravær alene er ikke tilstrekkelig grunnlag for bekymringsmelding til barnevernet. Skolen må gjøre en helhetsvurdering, og kunne dokumentere denne, før de sender bekymringsmelding til barnevernet ved høyt skolefravær.

Skolemiljø

Det har lenge vært pekt på at skolens rolle er sentral når det gjelder skolevegring³². Samtidig har skolens rolle ikke vært prioritert i forskning knyttet til fravær, og da spesielt skolevegring (Havik, 2018). Pellegrini (2007) understreker at det er viktig å ikke bare fokusere på årsaker knyttet til eleven, og at det ofte fokuseres på å gi eleven en diagnose og å tilrettelegge ut ifra det. Han er også kritisk til å bruke begrepet skolevegring fordi det vektlegger faktorer hos eleven i for stor grad.

Mobbing og krenkelser kan være et uttrykk for et dårlig skolemiljø, og forskning viser at mobbing og dårlig forhold mellom lærer og elev kan føre til alle typer fravær (Reid 2010 i Havik, 2018). Skolemiljøet i noen fag og aktiviteter i skolen kan oppleves mer uforutsigbart enn i andre, og det gjelder blant annet kroppsøving. Tilrettelegging når det gjelder forutsigbarhet og det å ha en god relasjon mellom lærer og elev, er viktig i slike tilfeller og kan motvirke utvikling av skolevegring (Havik, 2018).

Fraværssystem

Havik trekker det frem som viktig at alle skolene får det samme systemet. Et nasjonalt registreringssystem kan sikre at alle skoler fører fravær mest mulig likt. Ifølge Havik hadde det

³¹ [Melding til barnevernet ved høyt skolefravær | Statsforvalteren i Rogaland](#)

³² Kilde: [Hva sier forskning om fravær og nærvær i skolen? \(udir.no\)](#)

beste vært å ha samme system fra 1. klasse og ut videregående skole. Da ville elevene blitt kjent med systemet, og det hadde vært lettere å følge opp og finne mønstre i fraværet. Øker fraværet, er det spesielle dager eller timer eleven er borte? Slik blir det også lettere for skolene å se om tiltak virker eller ikke.

Et velfungerende fraværsregistreringssystem innebærer også daglig registrering av fravær og jevnlig gjennomgang av fraværsprotokollene for å se om det er systematikk i fraværet. På denne måten øker muligheten for å avdekke mønstre på et tidlig tidspunkt, for eksempel om det er spesielle fag, dager eller tidspunkt eleven er borte på. Men hvis en elev viser slike tegn – når skal man reagere? Når skal man si at en elev har «så høyt fravær» at man bør kartlegge og sette inn tiltak? Ifølge Ingul og Havik (2021)³³ finnes det ikke noe entydig svar på dette i forskning eller klinisk praksis. I sin artikkel fra 2014 hevder Graczyk og Kearney at mellom 5 og 10 prosent av elevene vil trenge denne typen intervensjon. Ingul og Havik oppfordrer skoler til å definere en grense, kontinuerlig følge med på fraværet, og så sette i gang en kartlegging hvis grensen passeres.

3 KOMMUNENS RUTINER, SYSTEMER OG TILTAK

I hvilken grad er grunnskolens rutiner, systemer og tiltak egnet til å forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær?

I dette kapitlet gjennomgår vi kommunens og de utvalgte skolenes rutiner, systemer og tiltak for å forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær og om dette samsvarer med de lovkrav som foreligger på området samt forskningen som ble gjennomgått i kapittel 2. I kapittel 4 undersøker vi om kommunens/ skolenes rutiner, systemer og tiltak fungerer i praksis, det vi si hvordan enkeltsaker om bekymringsfullt skolefravær blir håndtert og om skolene klarer å fange opp det bekymringsfulle fraværet tidlig nok og sette inn tiltak.

³³ I litteraturlisten: Ingul, J.M. & Havik, T. (2021). Tidlig intervensjon ved skolevegning. Bedre skole

3.1 REVISJONSKRITERIER

Lovverk

Ifølge kommuneloven § 25-1 annet ledd bokstav b) om internkontroll skal kommunedirektøren ha nødvendig rutiner og prosedyrer.

Forskrift til opplæringslova § 3 – 36 sier at kommunen skal ha et forsvarlig system for føring av karakterer og fravær, jf. Opplæringslova § 13-10 første ledd.

Opplæringsloven kapittel 9A omhandler elevenes skolemiljø. Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, jf. Opplæringsloven § 9A-2. Skolen skal ifølge § 9A-3 arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, miljøet og sikkerheten til elevene.

Forskning

Viser til [kapittel 2](#) hvor aktuell forskning er gjennomgått.

På bakgrunn av gjennomgangen over og kapittel 2 utleder vi følgende revisjonskriterier:

- Kommunen har tilstrekkelige rutiner og prosedyrer for å forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær.
 - Med tilstrekkelig menes at kommunens rutiner og prosedyrer bør være i tråd med forskning på området og inneholde:
 - Rutiner for forebygging
 - Rutiner for kontakt med eleven og hjemmet
 - et system for når og hvordan de varsler foreldre
 - Rutiner for kartlegging/ undersøkelse av årsak
 - mal for samtale med eleven og foresatte
 - Rutiner for iverksetting og evaluering av tiltak
 - Skreddersydd plan for den enkelte elev
- Kommunen har et forsvarlig system for føring og oppfølging av fravær.
 - Med forsvarlig system menes at en har:
 - System som registrerer fag, timer og grunner for fravær
 - Rutiner for kartlegging av fravær
 - En definert grense for når man iverksetter tiltak

3.2 FAKTA/ FUNN

Fagstab oppvekst og utdanning har i samarbeid med PPT, barneverntjenesten, helsestasjonen og Lenden utarbeidet en **veileder for alvorlig skolefravær**. Veilederen gir en innføring i eksisterende teori på området, skisserer hva som er anbefalt saksgang, og når ulike instanser bør

kontaktes. Det gis også en oversikt over de verktøyene skolene kan bruke i arbeidet med elever som ikke er på skolen, samt det øvrige støtteapparatet som finnes. I veilederen er det vedlagt aktuelle dokumenter som kan være relevant for skolene, eksempelvis kartleggingsskjemaer, samarbeidsavtaler og eksempler på handlingsplaner som kan være til hjelp i arbeidet med bekymringsfullt skolefravær. Det presiseres samtidig at elever som er mye borte fra skolen er en sammensatt gruppe, og at arbeidet med disse elevene nødvendigvis må være individuelt tilpasset.

Forebyggende tiltak

Trygt og godt skolemiljø

Kommunens veileder poengterer at organiseringen av skoledagen bør legge til rette for vennskap, tilhørighet, mestring, sosial kompetanse og god selvfølelse blant elevene. Skoler som jobber godt med klasseledelse og med å skape gode relasjoner mellom elever og mellom elever og de voksne, gjør også en god forebyggende innsats mot alvorlig skolefravær.

Alle de fem utvalgte skolene har rutiner for trygt og godt skolemiljø tilgjengelig på skolens hjemmesider, noen har også lenke til kommunens hjemmeside hvor en blant annet finner informasjon om følgende knyttet til elevenes skolemiljø:

- Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø
- Når bør jeg ta kontakt med skolen
- Hva menes med undersøkelser og aktivitetsplan?
- Hva gjør jeg hvis jeg er misfornøyd med oppfølgingen fra skolen?
- Hvordan kan jeg bidra sammen med skolen for å hjelpe mitt barn?
- Mobbeombudet i Stavanger
- Skolehelsetjenesten
- Trenger du mer informasjon?

Noen av de utvalgte skolene har egne rutiner mens andre refererer til hva som står i opplæringsloven og elevenes skolemiljø samt rundskrivet «Skolemiljø» fra Utdanningsdirektoratet. Storhaug skole har eksempelvis en egen handlingsplan for trivsel, mens Hafrsfjord skole har Sosial handlingsplan. Planen til Storhaug skole inneholder blant annet tiltak for forebygging av mobbing, metoder for å avdekke mobbing på skolen samt retningslinjer for hvordan en skal løse mobbesaker på skolen. Alle skolene har lenke til nullmobbing.no på sin hjemmeside hvor en blant annet kan melde fra om mobbing samt finne informasjon om mobbing og rettigheter.

Sikre overganger

Kommunen har plan for overgang mellom barnehage, skole og SFO. Planen er et arbeidsredskap for barnehagene, skolene og SFO og forplikter spesielt ansatte som arbeider med de eldste barna i barnehagen og de yngste elevene i skolen. Det er et lederansvar å sikre gjennomføring av rutinene på en god måte. Sentralt i planen er årshjulet som beskriver kjerneaktivitetene i overgangen mellom barnehage og skole og SFO. Kjerneaktivitetene er handlinger/tiltak som i

særlig grad bidrar til forberedelser til god skolestart og et godt første skoleår. Årshjulet gir klare retningslinjer for innholdet i samarbeidet og angir tidspunkt for møteplasser mellom barnehagene, skolene og SFO.

Planen henviser til rundskriv om Læreplanverket for Kunnskapsløftet hvor det står: *«Godt og systematisk samarbeid mellom barnehage og barnetrinn, barnetrinn og ungdomstrinn, ungdomstrinnet og videregående opplæring skal bidra til å lette overgangen mellom de ulike trinnene i opplæringsløpet.»*

Ifølge veilederen kan elever som har vært borte fra skolen i en periode ha behov for ekstra støtte til å komme tilbake til skolen. I den forbindelse kan Lenden skole og ressurscenter bistå skolen med råd og veiledning i krevende overgangssituasjoner fra hjem til skole.

Opplæring ansatte og foresatte

Veilederen legger føringer på at skolens ledelse jevnlig må informere ansatte om rutiner og distribuere kommunens veileder både til skolens ansatte og til foresatte. Veilederen påpeker at skolen på første foreldremøte skal drøfte med de foresatte hva som er «akseptable» fraværsgrunner, og holdningene til dette må være kjent blant personalet og kommuniseres til foresatte jevnlig, slik at skolen utvetydig formidler en forventning om at elevene skal møte på skolen.

I Kannik skoles retningslinjer ved høyt fravær fremgår følgende av punkt 3 i rutinen: *«Gjennomgå gjerne «råd til foreldre» og klargjøre hva som forventes av hjemmet».*

Råd til foreldre:

- Finn gode tiltak for å hjelpe eleven sammen med skolen.
- Hold på rutiner uansett om du tror han/ hun går på skolen eller ei. Stå opp til samme tid, spis frokost, kle deg osv.
- Dersom han/ hun ikke går på skolen, gjør dagen likevel mest mulig lik en skoledag. Arbeid med fag fra ukeplan osv. Det er lettere å komme tilbake til skolen da.
- Ta eleven til legen hvis han/hun klager over vondt i hode/mage el.lign. Elev kan likevel gå på skolen, men heller få lov til å gå hjem hvis det ikke går over (alltid i avtale med skolen).
- Det er viktig å fjerne lystbetonte aktiviteter i hjemmet som internett, tv, telefon, hyggelige aktiviteter med foreldre o.l. i skoletiden
- Samarbeid tett med skolen og snakk positivt om skolen
- Ha forventning til at han/hun går på skolen.
- Gjør skoledagen forutsigbar (gå gjennom timeplan eller det som kreves

Kilde: Retningslinjer ved høyt fravær, Kannik skole

System for føring og oppfølging av fravær

Stavanger kommune har et elektronisk system, IST, hvor foresatte kan registrere fravær fra skolen hvis de er innlogget i systemet som foresatt. Vi får opplyst av rådgiver IT at det nok er en del skoler som ikke har opplyst foresatte om at de enkelt kan melde inn fravær selv via systemet. Rutinen er at foresatte kontakter kontaktlærer per epost, telefon eller SMS før kl. 8.30 om fravær. I systemet legger lærer inn fravær når eleven er borte, og fraværet settes som udokumentert. Dette endrer lærer til dokumentert når foresatte har meldt ifra om eller bekreftet fraværet. Skolene må deretter registrere dette manuelt i fraværsregistreringssystemet.

Fravær føres i IST av lærere. De logger på skyløsningen «IST Skoleadministrasjon for lærere», som er fagsystemet skolene bruker for blant annet elevfraværsføring, karakterer, orden- og atferds kommentarer, vitnemålsutskrift etc. Alle lærere kan føre fravær på samtlige leksjoner og det lagres logg over hvem som har ført hva. Skoleeier kan fastsette et fast kodeverk for merknader og fraværsårsaker. Hver skole i kommunen styrer selv sine fraværsårsaker. De kan legge til, slette eller deaktivere årsaker. Eksempel på fraværsårsaker fra to skoler:

- Skole 1: elevrådsarbeid, lege/ tannlege, sykdom, velferdspermisjon, fraværende, skulk, Korona 20/21 og permisjon
- Skole 2: Sykdom, elevrådsarbeid, elevpermisjon, lege/ tannlege, fraværende, annet gyldig fravær og sykdom – ikke vitnemål

En kan legge inn fritekst knyttet til fraværsårsakene, samt i kategoriene orden og adferd.

Fraværsføring kan gjøres på noen få ulike måter. Vi får opplyst at den metoden som brukes mest, er fraværsføring via timeplan. Ifølge rådgiver IT fører alle ungdomstrinn timefravær mens de aller fleste barneskoler fører heldagsfravær (noen få fører timefravær). I systemet kan en ta ut mange ulike rapporter, eksempelvis fraværstid per klasse/ elev, fravær per timeplanlagt tid per fag i prosent, heldagsfravær per elev/ klasse, udokumentert fravær og dokumentert fravær. En kan ikke legge inn en fraværsgrense i systemet og det er ikke mulig å sette opp automatiske varslinger som gjelder fravær.

Vi får opplyst av rådgiver IT at kommunen nylig har inngått avtale med ny leverandør av system for fraværsføring, Vigolo. Tidspunktet for når det skal tas i bruk vil bli bestemt i planleggingen med leverandør under implementering av systemet. Vi får opplyst at kommunen senest vil ta i bruk nytt system fra skolestart 2023-2024.

Fravær rutiner

Ifølge veilederen kan gode fravær rutiner forhindre at fravær utvikler seg til langvarig alvorlig skolefravær. For å oppdage alvorlig skolefravær tidlig påpeker veilederen at det er nødvendig at skolen har et velfungerende system for registrering og oppfølging av fravær. Systemet må registrere fag, timer og grunner for fravær. For at et slikt system skal være godt, må skolen ifølge veilederen ha klare og tydelige holdninger til fravær og tidlig involvere foresatte og andre

hjelpeinstanser. Selv om det er den enkelte lærer som registrerer fraværet, må skoleledelsen sørge for at skolen har en felles praksis for fraværsregistrering, og at det finnes arenaer for å diskutere bekymringer knyttet til fravær mellom de ansatte og skoleledelsen.

Ifølge kommunes veileder for alvorlig skolefravær inngår følgende i alvorlig skolefravær:

- Ikke-dokumentert fravær fra enkelttime/fag – gjerne med et mønster i fraværet
- Høyt fravær (10 dager i halvåret)
- Eleven kommer for sent tre ganger eller mer på en måned
- Eleven møter opp på skolen, men forlater skolen igjen i løpet av dagen

Å komme for sent eller være borte «ofte» gir rom for en viss skjønsmessig vurdering. Den enkelte skole bør ha en felles forståelse som gjerne er nedfelt i en egen handlingsplan mot alvorlig skolefravær.

Av de utvalgte skolene er det Kannik, Finnøy og Storhaug som har en egen handlingsplan for oppfølging av bekymringsfullt skolefravær. I Storhaug skole sin handlingsplan for oppfølging av bekymringsfullt skolefravær 2021 -2022 står det derimot per i dag ingenting om skolens fravær rutiner; «*her har vi mye å gå på!*»

Som en hovedregel bør holdningen til skolene ifølge veilederen være at alt ugyldig fravær blir tatt opp med eleven og meldt til foresatte. Det bør også alltid meldes fra til hjemmet hvis en elev møter på skolen, men forlater skolen i skoletiden uten gyldig grunn. Kommer eleven for sent tre ganger, bør det tas opp med foresatte. Har skolen ellers grunn til å tro at eleven er borte fra skolen uten at de foresatte vet om det, bør foresatte varsles så snart som mulig.

Stavanger kommune har retningslinjer for registrering og oppfølging av elevfravær i grunnskolen. De første fire punktene i prosedyren omhandler *registrering* av fravær:

- 1) Foresatte skal levere skriftlig melding til skolen ved alle typer fravær.
- 2) Alt fravær skal registreres. Faglærere må melde fra til kontaktlærer. Kontaktlærer har ansvaret for at det blir ført riktig fravær, samt å holde oversikt over enkeltelevers fravær.
- 3) Ved fravær på mer enn tre dager skal elevens foresatte ta kontakt med skolen og melde fra om årsaken til fraværet.
- 4) Kontaktlærer skal ta kontakt med foresatte dersom slik melding mangler.

Ifølge veilederen kan gode fravær rutiner forhindre at fravær utvikler seg til langvarig alvorlig skolefravær.

Vi har også mottatt rutiner for registrering og oppfølging av fravær fra enkelte, utvalgte skoler: Smiodden, St.Svithun, Kannik, Hafrsfjord og Finnøy. St.Svithun har blant annet konkretisert at foresatte ved første fraværsdag skal varsle kontaktlærer per telefon, SMS eller e-post før første time. I tillegg skal det ved fravær på mer enn 3 dager være muntlig kontakt mellom skolen og foresatte den fjerde dagen.

Informasjon og samarbeid (kontakt med hjemmet)

Dersom en elev ofte kommer for sent eller er borte fra skolen uten at foresatte har informert skolen, skal hjemmet ifølge veilederen kontaktes for å få klarlagt årsaken til at eleven kommer for sent eller er borte fra skolen. Foresatte skal også involveres når fravær, inkludert det å komme for sent, går utover elevens læring eller virker forstyrrende på klassens totale læringssituasjon. En skal også informere foresatte om det ansvaret de har for elevens fremmøte til undervisning etter opplæringsloven § 2-1.

I Kannik skoles retningslinjer ved høyt fravær står det at kontaktlærer skal ringe hjem hvis elever er borte uten at foreldre har meldt at eleven er syk.

I Bærum kommunes rutine for fraværsoppfølging står det at kontaktlærer skal informere foreldre **umiddelbart** ved alt ugyldig fravær. Ledelsen skal informeres. På barneskolen skal dette skje i løpet av første time og på ungdomsskolen senest ved skoledagens slutt. All kontakt skolen har med foreldre og/eller elev vedrørende fravær skal loggføres.

Ifølge kommunens veileder må informasjon om hvordan skolen møter elever med bekymringsfullt fravær være lett tilgjengelig for alle. Veilederen anbefaler å formalisere samarbeidet med hjemmet gjennom en samarbeidsavtale. Dette kommer vi tilbake til senere i kapitlet.

Veilederen har en mal for samtale med elev og foreldre knyttet til alvorlig skolefravær. Malen inneholder spørsmål rundt fraværets funksjon samt konsekvenser av fravær og samarbeid videre, eksempelvis; «*Dere kjenner barnet best, hva tror dere er viktige faktorer å ta hensyn til?*»

Kommunens veileder har også eksempler på handlingsplaner om skolens forebyggende innsats samt tiltak ved bekymringsfullt fravær. Her fremkommer gjeldende rutine, når dette skal utføres samt hvem som har ansvar.

Andre forebyggende tiltak

Ifølge veilederen er kunnskap om psykiske vansker en viktig faktor på skolen for å kunne forhindre utvikling av skolevegring. Faglige og sosiale krav knyttet til presentasjoner, prøver eller til for eksempel kroppsøving kan spille en rolle i å opprettholde fravær. Da må skolen vise vilje til å gjøre individuelle tilpasninger for å redusere stress hos eleven.

Veilederen påpeker at struktur og forutsigbarhet i skolehverdagen er viktig for elevene, og at dette må gjennomsyre hele skolemiljøet. Noen skoler opplever for eksempel elever som er «streifere», det vil si de er på skolen, men bruker i mange situasjoner ulike strategier for å ikke være i læringssituasjonen og lykkes med det. Skolen må ha en omforent holdning og reaksjon mot den type atferd. Viktigheten av å ha en god, kollektiv praksis med felles regelhåndtering kan ikke undervurderes. Slik kan skolen ifølge veilederen bruke individuelle erfaringer hos den

enkelte lærer i enkeltsaker til å videreutvikle skolens felles praksis når det gjelder fraværsproblematikk.

Kartlegging og iverksetting og oppfølging av tiltak

Ifølge veilederen må skolene være bevisst på risikofaktorer for skolefravær, og bevisst på tegn på at skolefravær hos en elev er eskalerende. Slik kan skolen få undersøkt bakgrunnen for fraværet så tidlig som mulig, og sette inn tiltak og gi støtte til eleven på et tidlig stadium. Skolehelsetjenesten bør også involveres for å avklare om det finnes helserelaterte eller psykososiale årsaker til fraværet. Samarbeid mellom de berørte instanser er avgjørende.

Tabell 4 gir en oversikt over tidlige tegn på alvorlig fraværsproblematikk³⁴.

Tabell 4: Tidlige tegn på fraværsproblematikk

ALVORLIG FRAVÆR:
<ul style="list-style-type: none">• Ikke dokumentert fravær fra enkelttime/ fag – gjerne med et mønster i fravær• Høyt fravær (10 dager i halvåret)• Eleven kommer for sent tre ganger eller mer på en måned• Eleven møter opp på skolen, men forlater skolen igjen i løpet av dagen
TEGN HOS ELEVEN:
<ul style="list-style-type: none">• Er uvanlig innadvendt eller sjenert• Er uvanlig utrygg ved skolestart/ etter skolebytte, og ordinære tiltak for å trygge eleven ikke virker• Snakker aldri høyt i klassen• Snakker ikke med voksne/ medelever eller kun med utvalgte voksne/ medelever• Er ofte alene i friminuttene• Er avhengig av at en bestemt voksen/ medelev er til stede i friminuttet• Har ofte fysiske plager, f.eks. vondt i magen eller i hodet• Gir non-verbalt eller verbalt uttrykk for nedstemthet eller redsel generelt eller tilknyttet situasjoner på skolen• Trekker seg tilbake fra sosiale situasjoner og/ eller skolerelaterte aktiviteter• Viser utagerende atferd, for eksempel sinne i situasjoner som stiller krav i skolehverdagen

³⁴ Kilde: Veileder for alvorlig skolefravær, Stavanger kommune

- Viser motstand mot å delta eller forsøker å unngå enkelte fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen, for eksempel ved å vagabondere eller ved å forlate skolen
- Gir uttrykk for å ikke ville gå på skolen
- Ringer ofte hjem i skoletiden eller ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen

TEGN HOS FORESATTE:

- Blir værende lenge i leveringssituasjoner eller vil være med inn i klasserommet utover det som er ordinære rutiner
- Ringer eleven i skoletiden gjentatte ganger for å sjekke at eleven har det bra
- Overdreven kontakt med skolen

Beskrivelsene av tegn på fraværproblematikk må ifølge veilederen brukes skjønnsmessig, men når skolen registrerer uvanlige fraværsmønstre er det i utgangspunktet ingen grunn til å ikke ta opp fraværet med eleven og/ eller med foresatte.

For å sette inn riktige og mest mulig effektive tiltak mot alvorlig skolefravær, er det ifølge veilederen essensielt å forstå fraværets underliggende årsaker. Oftest kan ikke årsakene skilles tydelig fra hverandre, og det finnes i de aller fleste tilfeller en gjensidig påvirkning. Når alvorlig skolefravær skal kartlegges, er det viktig at skolene undersøker hvilke faktorer som ligger bak, både individuelle, relasjonelle, sosiale eller familiære.

Tiltak for enkeltelever

Når en elev har et fraværproblem, er skolens første oppgave ifølge veilederen å kartlegge elevens skolesituasjon og gå i dialog med eleven og foresatte om fraværet. Den videre oppfølgingen vil avhenge av hva kartleggingen avdekker rundt fraværets årsak og funksjon. Veilederen presenterer en tiltaksbank med ulike tiltak som kan være nyttige. Det blir presentert ulike tiltak under kategoriene:

- kartlegging
- tiltak på skolen
- tiltak i skole-hjem samarbeid
- faglig tilrettelegging og trygghet i skolehverdagen
- oppmøte og tilstedeværelse på skolen
- tiltak for å motvirke sosial isolasjon

Ifølge tiltaksbanken bør en kartlegge både læringsmiljø (sosial kontekst) og barnets forutsetninger (som evne til selvregulering, kognisjon, sosial fungering og sensorisk overfølsomhet). I tillegg bør en kartlegge helserelaterte årsaker til fravær gjennom samtale med helsesykepleier på skolen, innhente informasjon fra PPT og hvis somatiske plager er oppgitt som grunn må helsesituasjonen undersøkes av lege for å avklare dette. Videre må en snakke med

foresatte, elev, skole og aktuelle samarbeidspartnere, og hvis flere instanser er involvert, for eksempel BUPA, må ansvarsområde og samarbeidsform avklares.

Når det gjelder samarbeidet mellom skolen og hjemmet anbefaler veilederen å formalisere dette samarbeidet gjennom en samarbeidsavtale med langsiktige mål og delmål. Opptrappingsplanen er et delmål og eleven skal ifølge veilederen være trygg på at denne følges. Planen skal evalueres på faste samarbeidsmøter. Opptrappingsplanen skal ifølge veilederen inneholde én økning av gangen, og det anbefales at dette skjer midt i uken og ikke etter en ferie eller helg. Videre anbefaler veilederen at en alltid skal ha en plan B hvis eleven ikke klarer å møte som avtalt.

I veilederen står det: *«I tilfeller der det er aktuelt med en gradvis opptrappingsplan, må dette også formaliseres gjennom en skriftlig avtale.* Skolen må i tillegg ha en plan for oppfølging av elever som ikke møter på skolen der ansvaret for å opprettholde kontakten med eleven og gi emosjonell støtte, kommer klart frem.

Kommunens veileder inneholder mal for opptrappingsplan og dagsplanlegger for elever med stort skolefravær samt mal samarbeidsavtale. Mal for samarbeidsavtale mellom elev, foresatte, skole og ev. andre involverte inneholder følgende:

- mål for samarbeidet
- gjennomføring (tiltak og hvem som er ansvarlig)
- hvilke periode avtalen gjelder samt når den skal evalueres og av hvem

Mal for opptrappingsplan og dagsplanlegger er en plan hvor det eksempelvis skal fremkomme når eleven skal stå opp, hvem som eventuelt skal vekke, når frokosten skal inntas og hva, hvordan eleven skal komme seg til skolen, om eleven skal bli møtt utenfor skolen etc.

Ifølge Kannik skoles retningslinjer ved høyt fravær må tiltakene som lages være konkrete og tiltakene skal evalueres etter en stund (ca. 3 uker). En skal ifølge retningslinjene ha en kontaktperson på skolen som følger opp fraværet (kontaktlærer/ rådgiver/ miljøterapeut/ miljøarbeider eller andre aktuelle). Denne personen skal vite hva han/ hun gjør når han/ hun får beskjed om at eleven ikke er på skolen. Eleven skal vite hva som skjer dersom han/ hun ikke kommer på skolen. I tillegg skal en ta kontakt med hjemmet ved behov for nye tiltak. Det står videre at felles plan er viktig. Alle (elev, foreldre, lærere og andre involverte) må vite hva som forventes av oppfølgingen. Noen ganger tar det en stund før planen virker. Ikke bytt strategi selv om strategien ikke virker fra dag én.

Hvem gjør hva når?

Når skolen har gode rutiner for å registrere fravær og tar opp og drøfter saker internt (i f.eks. ressursteam), er samtaler med eleven og kontakt med hjemmet neste steg på veien når alvorlig skolefravær oppstår. Det blir framhevet i veilederen at det er avgjørende at elevens egne erfaringer, oppfatninger og perspektiver blir etterspurt, synliggjort og tillagt vekt når tiltak skal

settes inn, og at det kun i spesielle tilfeller bør foregå møter med foresatte uten at eleven selv er til stede.

Ifølge veilederen er det også viktig at skolen kartlegger både elevens egne forutsetninger (for eksempel evne til selvregulering) og den sosiale konteksten (for eksempel læringsmiljøet). Dersom kartleggingen viser at det er behov for ytterligere tiltak, anbefales det å skrive en samarbeidsavtale mellom skolen, eleven og foresatte, slik at avtalte tiltak og gjensidige forventninger er tydelige.

Når helserelaterte årsaker som somatiske og/eller psykososiale vansker må avklares, kan elevsamtale med helsesykepleier og god dialog med foresatte bidra til et helhetlig syn på utfordringene. Er det nødvendig, må fastlege og/eller spesialisthelsetjeneste kobles inn i saken.

Dersom fraværet ikke opphører etter at skolen har kontaktet hjemmet, kartlagt elevens skolesituasjon, utarbeidet en samarbeidsavtale og evaluert den, er neste steg å drøfte saken med PPT, og da særlig konsultasjonsteamet.

Ifølge veilederen kan barnet og familien ha behov for hjelpetiltak gjennom barnevernstjenesten ved bekymringsfullt skolefravær. Dersom det er mistanke om omsorgssvikt, eller et barn viser vedvarende alvorlige atferdsvansker, har alle ansatte ved skolen en personlig plikt til å melde bekymring til barnevernstjenesten. Nærmeste leder skal involveres i en slik melding. Veilederen henviser til barnevernstjenestens retningslinjer, og presiserer at det kan regnes som utdanningsmessig omsorgssvikt når foresatte ikke sørger for at barnet går på skolen. Ved langvarig alvorlig skolefravær må skolen vurdere om de skal melde til barnevernstjenesten. Dette ut fra en totalvurdering, hvor elevens hjemmeforhold vurderes å ha betydning i forhold til fraværet. Skolen skal ved melding til barnevernstjenesten underrette foresatte om dette.

I intervju med barnevernstjenesten blir det imidlertid ytret et ønske om at rutinen skal spesifisere at bekymringsmelding skal sendes dersom fraværet omhandler omsorgssituasjon. Dersom det ikke gjør det, er det ikke barnevernstjenestens ansvarsområde.

Sandnes kommunes veileder sier følgende om involvering av barnevernet: «*Udokumentert fravær alene er neppe grunn til å sende bekymringsmelding. Det er først når udokumentert fravær kombineres med andre alvorlige atferdsproblemer det vil være riktig å sende melding til barnevernet. Før det blir sendt bekymringsmelding, må det i de fleste tilfeller innhentes samtykke fra foreldre eller foresatte*». I veilederen skiller kommunen mellom barne- og ungdomsskole.

Oppfølging av elevfravær

De fem siste punktene i kommunens retningslinjer for registrering og oppfølging av elevfravær i grunnskolen omhandler oppfølging av elevfravær:

- 5) Dersom en elev har høyt fravær (mer enn 10 dager per halvår), skal:
 - a. Skolens ledelse orienteres

- b. Saken drøftes i skolens ressursteam
- c. Skolen kaller foresatte til møte for å drøfte elevens fravær
- d. Skolen må i forkant ha kartlagt fraværet, klassemiljøet og (hvis mulig) drøftet problematikken med eleven
- e. Aktuelle tiltak vurderes, og settes inn i en samarbeidsavtale
- f. Eleven og foreldre tilbys samtale med helsesykepleier

Det påpekes at denne handlingskjeden bør gjennomføres snarest, og at det også etter en skjønnsmessig vurdering kan være riktig å gjennomføre disse tiltakene før eleven har 10 registrerte fraværsdager i løpet av et halvår.

- 6) Dersom fraværet fortsetter, innkaller rektor til møte med foreldre, elev, kontaktlærer, helsesykepleier og eventuelt sosiallærer. Gruppen drøfter elevens situasjon og vurderer/utarbeider ytterligere tiltak.
- 7) Fraværproblematikken drøftes videre i skolens ressursgruppe, anonymt eller med samtykke fra foresatte.
- 8) Dersom fraværet vedvarer, henvises saken videre til PPT, BUP og/eller barnevernstjenesten.
- 9) Skolen vurderer jevnlig sine prosedyrer for fraværsføring, felles regelhåndtering og intern og eksternt kommunikasjon rundt elevfravær.

Også under punktene for oppfølging av fravær har enkelte skoler i større eller mindre grad tilpasset retningslinjene til sin skole. I eksempelvis Smioddens sin rutine er punkt 5 endret til at kontaktlærer skal ta opp situasjonen med foresatte og skolens ledelse dersom en elev har mye ugyldig fravær (7 dager). I Smioddens rutine er det også under punkt 6 lagt til at skolen eventuelt kan ta kontakt med PPT sitt konsultasjonsteam, og at det sendes ordinær henvisning til PPT dersom saken ikke løser seg.

I rutinen til St.Svithun er punkt 5-9 erstattet av tre egne punkter. I det første blir det spesifisert at ved udokumentert fravær på mer enn to hele dager eller fem enkelttimer i løpet av en måned, skal kontaktlærer ta kontakt med foresatte for å avtale hvordan fraværet skal følges opp. Dersom fraværet fortsetter, eller hvis eleven har et fravær som overstiger 10 dager per halvår, skal elev og foresatte ifølge neste punkt kalles inn til et møte på skolen. Målet for samtalen er å komme fram til strategier for å unngå videre fravær, i tillegg til at foresatte skal gjøres oppmerksomme på mulige konsekvenser for fortsatt fravær (siste punkt): *«Hvis fraværet overstiger 15 dager i løpet av en termin, og dette fraværet ikke er attestert av lege eller det er søkt permisjon for, vil skolen vurdere varsling til barnevernet med bekymring om at fraværet går betydelig ut over elevens rett til opplæring».*

Bærum kommune har følgende plan for oppfølging av fravær:

Fase	Hva	Hvem	Ansvarlige
Fase 1 Forebygging av fravær			
Fase 1	<ul style="list-style-type: none"> - Forebyggende arbeid med et godt læringsmiljø - Fravær føres daglig - Månedlig gjennomgang av fravær ved kontaktlærer - To ganger pr semester – gjennomgang av fravær på trinn/teamtid med avdelingsleder - To ganger pr semester – ledelsen gjennomgår skolens samlede fravær 	Kontaktlærer/ledelse Kontaktlærer Avdelingsleder Ledelsen	Kontaktlærer Ledelsen
Fase 2 Identifisering og kontakt			
Fase 2	<ul style="list-style-type: none"> - Kontaktlærer oppdager raskt alvorlig skolefravær - Kontaktlærer ringer foresatte for å sjekke om det er grunn til bekymring for fraværet - Hvis ikke bekymring, fortsett å følge opp ved nytt fravær - Hvis bekymring, gå til fase 3 	Kontaktlærer	Kontaktlærer
Fase 3 Kartlegging, tiltak og evaluering - samarbeidsavtale			
Fase 3	<ul style="list-style-type: none"> - Avdelingsleder informeres og tar ansvaret for oppfølgingen - Kontaktlærer innkaller elev og foreldre til et møte - Kartlegging av situasjonen - Tiltak utarbeides og gjennomføres - Evaluering etter tre uker - Er problemet løst, gå tilbake til hverdagen - Er det fortsatt behov for tiltak må man vurdere å lage en ny tre ukers plan eller gå til fase 4 	Ledelsen Kontaktlærer Helsesøster og Ressursteam informeres Aktuelle aktører: Tidlig innsatsteam Fastlege	Ledelsen
Fase 4 Behov for ytterligere tiltak			
Fase 4	<ul style="list-style-type: none"> - PP-tjenesten kontaktes. Ved henvisning tar PP-rådgiver ansvar for faglig koordinering av videre arbeid. - Andre aktuelle instanser vurderes inn - Mer omfattende kartlegging av risiko og ressurser gjennomføres - Nye tiltak ut fra kartlegging - Jevnlige evaluering, også der fraværet blir langvarig 	Ledelsen PPT Kontaktlærer Helsesøster Ressursteam Aktuelle aktører: BUP Barnevern Tidlig innsatsteam Fastlege	Ledelsen PPT

Hjemmeundervisning

Som tiltak i saker der elever har høyt skolefravær anbefaler ikke veilederen hjemmeundervisning, da dette kan virke som en opprettholdende faktor for elevens skolefraværproblematikk. Hjemmeundervisning bør kun brukes i særlige tilfeller og i en kort og avgrenset periode. Målsettingen med hjemmeundervisning bør i disse tilfellene være at skolen etablerer en relasjon til eleven som kan styrke en gradvis tilbakeføring til skolen³⁵.

3.3 VURDERING

I kommunens fraværssystem kan en registrere fravær i fag, timer, dager samt årsak til fravær. Vi finner derimot noen svakheter knyttet til kommunens rutiner for registrering og oppfølging av elevfravær. Kommunen har et felles fraværssystem hvor foresatte kan registrere fravær direkte i systemet. Dette er ikke kommunisert tilstrekkelig til foresatte og rutinene sier at foresatte skal

³⁵ Hjemmeundervisning må også være hjemlet i en sakkyndig vurdering fra PPT.

melde fravær via flere kanaler som epost, SMS, telefon og meldebok. Dette fører til at skolene, ved kontaktlærer, må registrere fraværet manuelt i sitt fraværs-/ oppfølgingssystem, noe som kan være sårbart ettersom registrering i fraværssystemet kan glippe. I kommunens rutiner står det at alt fravær skal registreres, men det framgår ikke hvor ofte det skal registreres. For å oppdage fravær tidlig er det avgjørende at dette gjøres daglig. Veilederen inneholder anbefalinger om når ledelsen skal orienteres og når saken skal drøftes i skolens ressursteam. Veilederen legger videre opp til at skoleledelsen på den enkelte skole må sørge en felles praksis for fraværsregistrering på skolen. Her legges det med andre ord til rette for skolevise forskjeller.

Kommunen har en veileder som gir retningslinjer for anbefalt saksgang i forhold til hvordan en skal forebygge og håndtere bekymringsfullt skolefravær. Vi opplever at den i utgangspunktet utgjør et godt rammeverk, men at den på enkelte områder bør revideres da noe fremstår som uklart og mangelfullt. Veilederen gjelder både for dokumentert og ikke-dokumentert fravær og den er tydelig på at fraværet kan ha mange underliggende årsaker og at disse må kartlegges for å treffe på tiltak. Definisjonen på bekymringsfullt skolefravær som kommunen legger til grunn skiller heller ikke mellom gyldig og ugyldig fravær, og karakteriserer fraværet som bekymringsfullt når det medfører konsekvenser for faglig og sosial utvikling. Selv om veilederen påpeker at fraværet kan ha mange underliggende årsaker gir den hovedsakelig eksempler som omhandler psykiske og relasjonelle faktorer, mens årsaker knyttet til rus og (somatisk) helse ikke nevnes eller så vidt blir nevnt. Den gir ingen eksempler på hvordan fraværet kan håndteres når rus og helse er hovedårsaken til at eleven har bekymringsfullt skolefravær.

I tillegg til veilederen har kommunen også en anbefalt prosedyre for registrering av fravær. Noen av de utvalgte skolene har også egne rutiner. Noen av disse er nokså identiske med kommunens prosedyre for registrering av fravær, mens andre skoler har en mer detaljert beskrivelse av prosedyren.

Kommunen har i sin veileder og rutiner for oppfølging av fravær definert en grense for hvor mye fravær en elev kan ha før skolen skal iverksette tiltak. Noen av skolene har gjort det samme i sine rutiner. Eksempelvis opererer St.Svithun og Smiodden skole med lavere bekymringsverdier for når det skal iverksettes tiltak. Det er derimot ikke mulig å legge inn en fraværsgrense i kommunens fraværssystem eller å sette opp automatiske varslinger som gjelder fravær. Som vi kommer tilbake til i [kapittel 4](#) har skolene ulik praksis for hvor ofte de registrerer og følger opp fravær.

Kommunen har rutiner for forebygging, som rutiner for trygt og godt skolemiljø samt plan for overgang mellom barnehage, skole og SFO. Veilederen legger også føringer for at skolens ansatte må læres opp i fraværspromatikk og at skolen på første foreldremøte skal formidle en forventning om at elevene skal møte på skolen, og drøfte med de foresatte hva som er «akseptable» fraværsgrunner. Veilederen har derimot ingen konkrete råd til hva foreldre kan gjøre dersom elever sliter med å gå på skolen, utover dette. Kannik skole har derimot i sine retningslinjer ved høyt fravær et punkt som omhandler *Råd til foreldre*.

Kommunens veileder inneholder også flere maler og eksempler på handlingsplaner. Etter vår vurdering er flere av disse mangelfulle. Eksempelvis mangler mal på samtale med elev og foreldre mange viktige aspekter i kartleggingen som trivsel på fritiden, atferd når de er hjemme, elevens utvikling, hvilke tiltak som er prøvd og familiesituasjonen. Som vi kommer tilbake til i neste kapittel, brukes disse malene sjelden.

Fravær kan være problematisk allerede fra første dag. Dersom en elev ofte kommer for sent eller er borte fra skolen uten at foresatte har informert skolen, skal hjemmet ifølge veilederen kontaktes for å få klarlagt årsaken til at eleven kommer for sent eller er borte fra skolen. Veilederen sier videre at foresatte også skal involveres når fravær, inkludert det å komme for sent, går utover elevens læring eller virker forstyrrende på klassens totale lærings situasjon. Etter vår vurdering kan dette være for sent i noen saker og dermed ikke bidrar til å forebygge fravær på lengre sikt. Ved å involvere de foresatte tidlig bidrar en også til å gjøre de foresatte mer bevisste på betydningen av å møte opp på skolen. Bærum kommune er mer konkrete i sin rutine for fraværsoppfølging. Her står det at kontaktlærer umiddelbart skal informere foreldre ved alt ugyldig fravær. På dette området finner vi også skolevise forskjeller, eksempelvis skal en kontaktlærer på Kannik ungdomsskole ringe hjem hvis elever er borte uten at foreldre har meldt at eleven er syk.

Gjennomgangen av rutinene tyder på at det er noe ulike oppfatninger/ rutiner for om en skal varsle barnevernet i fraværssaker. I St. Svithun sin rutine står det eksempelvis: «*Hvis fraværet overstiger 15 dager i løpet av en termin, og dette fraværet ikke er attestert av lege eller det er søkt permisjon for, vil skolen vurdere varsling til barnevernet med bekymring om at fraværet går betydelig ut over elevens rett til opplæring*». Barnevernet skal varsles i saker som omhandler omsorgssvikt, men det er ingen rutine i fraværssaker at barnevernet skal varsles. Etter vår vurdering er kommunens veileder også uklar på dette punkt. Veilederen presiserer at det kan regnes som utdanningsmessig omsorgssvikt når foresatte ikke sørger for at barnet går på skolen. Hva som ligger i å sørge for at barnet går på skolen er ikke klart. Veilederen til NOU 2015:5 beskriver utdanningsmessig omsorgssvikt som «*å holde barnet tilbake fra eller tillate/ godta at barnet ikke går i grunnskolen, og ved slike situasjoner ikke å søke eller samarbeide med kvalifisert hjelp for å få barnet til skolen*». Statsforvalteren i Rogaland presiserer at høyt skolefravær imidlertid kan ha mange årsaker og at skolene derfor må vurdere selvstendig i hver enkelt sak om det er grunnlag for å melde, jf. utdanningsmessig omsorgssvikt. Det presiseres at høyt skolefravær alene ikke er tilstrekkelig grunnlag for bekymringsmelding til barnevernet. Skolen må gjøre en helhetsvurdering, og kunne dokumentere denne, før de sender bekymringsmelding ved høyt fravær³⁶.

Når det gjelder opptrappingsplan sier veilederen følgende: «*I tilfeller der det er aktuelt med en gradvis opptrappingsplan, må dette også formaliseres gjennom en skriftlig avtale*». Veilederen

³⁶ Statsforvalteren i Rogaland publiserte denne saken på sine nettsider i april 2021, etter å ha mottatt en del henvendelser knyttet til skolers praksis rundt bekymringsmeldinger til barnevernet ved høyt skolefravær/skolevegringssaker. Se mer her: <https://www.statsforvalteren.no/nb/Rogaland/Barnehage-og-opplaring/Grunnskole-og-videregaende-opplaring/melding-til-barnevernet-ved-hoyt-skolefravar/>

gir ingen svar på i hvilke tilfeller det er aktuelt. Forskningen er tydelig på at elever med bekymringsfullt skolefravær bør ha en skreddersydd individuell plan. Som vi kommer til i kapittel 4 om håndtering finner vi svært få opptrappingsplaner i mappegjennomgangen.

I kommunens veileder fremkommer det ikke hvem som er ansvarlig for å koordinere arbeidet i de ulike fasene. I Bærum kommunes plan for oppfølging av fravær fremkommer det tydelig hva som skal utføres samt hvem som har ansvar i de ulike fasene. Som vi kommer tilbake til i [kapittel 4](#) om håndteringen opplever mange foresatte at informasjonsflyten på skolen i denne typen saker ikke fungerer godt nok.

Det er viktig å presisere at kommunens veileder og prosedyrer for fraværsregistrering ikke er *skal*-krav, og det er få lovkrav på dette området. Dette kan være en medvirkende årsak til at vi finner skolevise forskjeller i rutinene, og som gjennomgangen i kapittel 4 viser at håndteringen og praksis på de ulike skolene er varierende. Vi anbefaler kommunen å vurdere en revisjon av veilederen samt vurdere om det på flere områder skal stilles strengere krav til felles rutiner ved skolene i påvente av et nasjonalt regelverk.

4 HÅNDTERING

Hvordan fungerer grunnskolens håndtering av enkeltsaker knyttet til bekymringsfullt skolefravær? Herunder: I hvilken grad klarer skolene å oppdage det bekymringsfulle fraværet tidlig nok og sette inn tiltak raskt?

I dette kapitlet vil vi undersøke hvordan kommunens og de utvalgte skolenes rutiner fungerer i praksis. Informasjonen som fremkommer er hovedsakelig innhentet gjennom mappegjennomgang og intervju med ledelsen på de utvalgte skolene samt foresatte til elever som har/ har hatt et bekymringsfullt skolefravær.

4.1 REVISJONSKRITERIER

Lovverk

Opplæringsloven § 2-1. Rett og plikt til grunnskoleopplæring.

Barn og unge har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Ansvar for dette er fordelt mellom skole og elevenes foresatte. Skolen er ansvarlig for å legge til rette for elevenes faglige og sosiale utvikling i et miljø som fremmer helse, trivsel og læring. De foresatte har ansvar for å følge opp opplæringsplikten og sørge for at elevene får opplæring.

Opplæringsloven §1-3. Tilpassa opplæring.

Opplæringen skal tilpasses evnene og forutsetningene til den enkelte elev, lærlingen, praksisbrevkandidaten og lærekandidaten.

Opplæringsloven § 5-1. Rett til spesialundervisning.

Elever som ikke har eller som ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett på spesialundervisning.

Skolen må innhente sakkyndig vurdering fra PPT i tilfeller der det er behov for å vurdere elevens utbytte av det ordinære opplæringstilbudet. Rektor kan fatte enkeltvedtak om tiltak som angår det psykososiale miljøet uten tilrådning fra PPT (opplæringsloven §9a-3).

Forskrift til opplæringsloven §3-36. System for føring av karakterer og fravær.

Skoleeier skal ha et system for føring av karakterer og fravær.

Forskrift om offentlege arkiv § 9. Journalføring.

«Eit offentleg organ skal ha ein eller fleire journalar for registrering av dokument i dei sakene organet opprettar. I journalen skal ein registrere alle inngåande og utgåande dokument som etter offentleglova § 4 må reknast som saksdokument for organet, dersom dei er eller blir saksbehandla og har verdi som dokumentasjon.»

Kvalitetsplan for Stavangerskolen:

Fra *overordnet del – verdier og prinsipper for grunnskoleopplæringen* har Stavangerskolen valgt ut fire prinsipper som stavangerskolene skal rette særskilt oppmerksomhet mot, og som skal ligge til grunn for alle skolenes praksis (gode relasjoner, tilpasset opplæring, aktiv elevmedvirkning, lærende profesjonsfellesskap).

1. gode relasjoner: skolen skal utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle.
2. tilpasset opplæring: skolen skal legge til rette for læring for alle elever og stimulere den enkeltes motivasjon, lærlyst og tro på egen mestring. Retten til tilpasset opplæring innebærer at alle elever skal kunne oppleve skoledagen som faglig, sosialt og emosjonelt meningsfull.

Stavanger kommunes retningslinjer for registrering og oppfølging av elevfravær i grunnskolen

De fire første punktene omhandler registrering av fravær:

- 1) Foresatte skal levere skriftlig melding til skolen ved alle typer fravær.
- 2) Alt fravær skal registreres. Faglærere må melde fra til kontaktlærer. Kontaktlærer har ansvaret for at det blir ført riktig fravær, samt å holde oversikt over enkeltelevers fravær.
- 3) Ved fravær på mer enn tre dager skal elevens foresatte ta kontakt med skolen og melde fra om årsaken til fraværet.
- 4) Kontaktlærer skal ta kontakt med foresatte dersom slik melding mangler.

De fem siste punktene i kommunens retningslinjer for registrering og oppfølging av elevfravær i grunnskolen omhandler oppfølging av elevfravær:

- 5) Dersom en elev har høyt fravær (mer enn 10 dager per halvår), skal:
 - a. Skolens ledelse orienteres
 - b. Saken drøftes i skolens ressursteam
 - c. Skolen kaller foresatte til møte for å drøfte elevens fravær
 - d. Skolen må i forkant ha kartlagt fraværet, klasse miljøet og (hvis mulig) drøftet problematikken med eleven
 - e. Aktuelle tiltak vurderes, og settes inn i en samarbeidsavtale
 - f. Eleven og foreldre tilbys samtale med helsesykepleier

Det påpekes at denne handlingskjeden bør gjennomføres snarest, og at det også etter en skjønnsmessig vurdering kan være riktig å gjennomføre disse tiltakene før eleven har 10 registrerte fraværsdager i løpet av et halvår.

- 6) Dersom fraværet fortsetter, innkaller rektor til møte med foreldre, elev, kontaktlærer, helsesykepleier og eventuelt sosiallærer. Gruppen drøfter elevens situasjon og vurderer/utarbeider ytterligere tiltak.
- 7) Fraværproblematikken drøftes videre i skolens ressursgruppe, anonymt eller med samtykke fra foresatte.
- 8) Dersom fraværet vedvarer, henvises saken videre til PPT, BUP og/eller barnevernstjenesten.
- 9) Skolen vurderer jevnlig sine prosedyrer for fraværsføring, felles regelhåndtering og intern og ekstern kommunikasjon rundt elevfravær.

Stavanger kommunes veileder for alvorlig skolefravær

Hovedpunktene i veilederen fremkommer i kapittel 3.2. Der hvor skolenes egne rutiner avviker eller er mer detaljert utformet enn det veilederen legger opp til, er det mest nærliggende å vurdere praksis opp mot skolenes egne formelle rutiner.

På bakgrunn av gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

- Skolene har et forsvarlig system for føring og oppfølging av fravær. Dette innebærer at:
 - skolene registrerer fag, timer og grunner for fravær
 - det bør være en felles praksis på skolen – gjerne nedfelt i en handlingsplan - samt arena for å diskutere bekymringer knyttet til fravær mellom de ansatte og skoleledelsen.
 - Skolene tidlig involverer foresatte og andre hjelpeinstanser ved behov
 - Ugyldig fravær blir tatt opp med eleven og meldt til foresatte.
 - Det alltid meldes fra til hjemmet hvis en elev møter på skolen, men forlater skolen i skoletiden uten gyldig grunn.
- Skolene bør følge kommunens veileder for alvorlig skolefravær. Dette innebærer at skolene bør:
 - Jobbe forebyggende
 - Kartlegge/ undersøke årsak til fravær tidlig
 - Sette inn tiltak og evaluere
 - Bør formaliseres i en skriftlig plan
 - Samarbeide med hjemmet
 - Bør formaliseres gjennom en skriftlig samarbeidsavtale
- Skolene skal arkivere opplysninger som sier noe om hvordan saker om bekymringsfullt skolefravær blir håndtert.
- Skolene skal tilrettelegge undervisningen for elever med bekymringsfullt skolefravær.

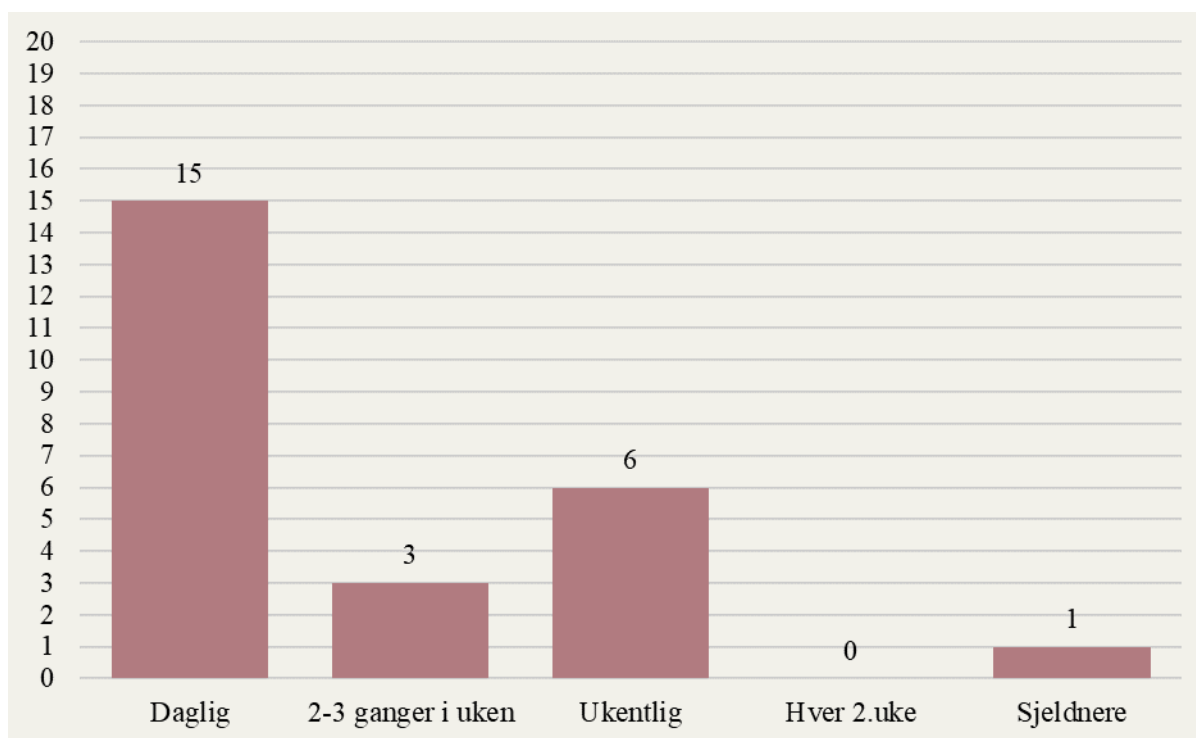
4.2 SYSTEM FOR REGISTRERING OG OPPFØLGING AV FRAVÆR

Registrering og oppfølging

Skolene fører fraværet inn i kommunens fraværssystem, IST, etter beskjed fra foresatte via epost, telefon, SMS, telefon eller meldebok. Ungdomsskolene registrerer timefravær og hele dager mens barneskolene hovedsakelig registrerer hele dager. Det er opp til de foresatte å velge om en opplyser om årsaken til fravær.

Ledelsen på Lenden skolen og ressurscenter oppgir at føring av fravær er prioritering nummer én når en skal forebygge alvorlig skolefravær. I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om hvor ofte skolene registrerer fravær i systemet.

Figur 7: Hvor ofte føres fravær i skolens fraværregistreringssystem? (N=25)

Av figur 7 ser vi at 15 av 25 skoler registrerer fravær daglig. Det er størst andel ungdomsskoler som oppgir at de registrerer daglig. Åtte av 15 barneskoler oppgir at de registrerer fravær daglig, mens syv av ti ungdomsskoler oppgir det samme. Storhaug skole oppgir at de stort sett registrerer heldagsfravær, og at skolekonsulent passer på at det blir gjort. Det er imidlertid ulikt fra lærer til lærer om det gjøres hver dag. Vi får oppgitt at systemene ikke snakker sammen og at lærerne har et system i klasserommet som føres inn i fraværssystemet bolkevis.

Alle de undersøkte skolene har rutiner for registrering av fravær, og oppgir at de tar kontakt med foresatte dersom eleven er borte uten at det er gitt beskjed. Denne praksisen varierer noe fra skole til skole. Finnøy og Kannik oppgir at de gir beskjed om fravær gjennom melding/e-post, mens Hafrsfjord og St.Svithun har som praksis å ringe.

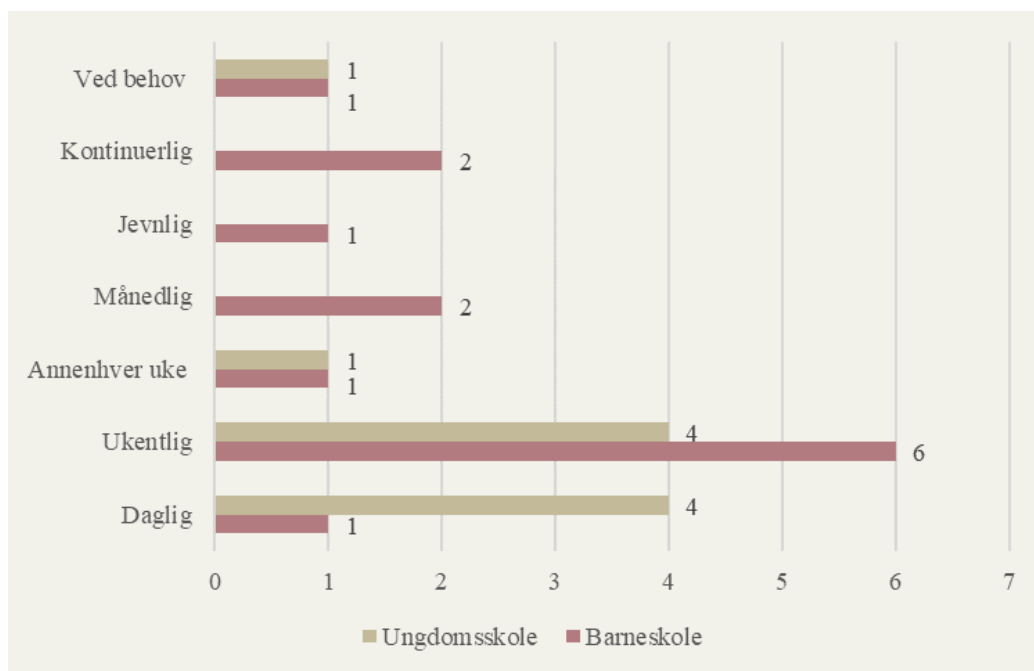
Også praksis for gjennomgang og oppfølging av fraværet varierer. På St.Svithun er det kontaktlærer som går gjennom og følger opp fraværet, mens på Finnøy, Storhaug og Kannik har en gjennomgang på trinnmøter. Under gjennomgangen får vi opplyst at fraværet blir analysert i form av at man kartlegger hvorvidt det er bestemte dager, fag eller situasjoner som går igjen. Ledelsen på Storhaug opplyser at de på trinnmøter også diskuterer fraværsmønster og hvordan dette kan løses, tiltak som kan settes inn og lignende. På Storhaug skole har de også fast møte med helsesykepleier hvor de diskuterer hva skolen jobber med og hva helsesykepleier jobber med, uten at taushetsplikten blir utfordret. Ledelsen oppgir at dette har forandret hele samarbeidet med helsesykepleier og at det nå er en mye åpnere tone.

Både Hafrsfjord og Kannik forteller at arbeidet med registrering og oppfølging av fravær har blitt mer systematisert i løpet av de to-tre siste årene. Bakgrunnen for dette ved Kannik var en økning i antall fraværssaker spesielt knyttet til ett av trinnene. Vi får opplyst at skolen derfor har blitt mye flinkere til å følge med og kartlegge de siste årene, og er påpasselige med at det ikke dukker opp nye saker. Det påpekes at det ikke alltid er like lett å se hvor mye fravær en elev egentlig har, ettersom man ikke sjekker fraværet på alle elever hver dag og hver uke. De har derfor tatt i bruk enkle grep som en kalender som fargekoder fraværet, slik at det er lettere å se etter mønstre og faresignaler, samtidig som fraværet blir tatt opp på trinnmøter.

Hafrsfjord skole hadde fram til i fjor en praksis med at kun elever på 1. og 2.trinn måtte melde fra om fravær. Praksisen ble endret etter at skolen ble med i prosjektet «On the frontline», også FAU hadde ytret ønske om å endre denne praksisen. Vi får opplyst at skolen etter å ha deltatt i prosjektet har fått et mye større fokus på forebygging, og har jobbet med å systematisere dette arbeidet.

I spørreundersøkelsen ba vi skolene om å selv oppgi hvor ofte fraværet gjennomgås, på ulike nivå (klassevis, trinnvis, og på ledelsesnivå). Resultatene framgår av figur 8-10³⁷.

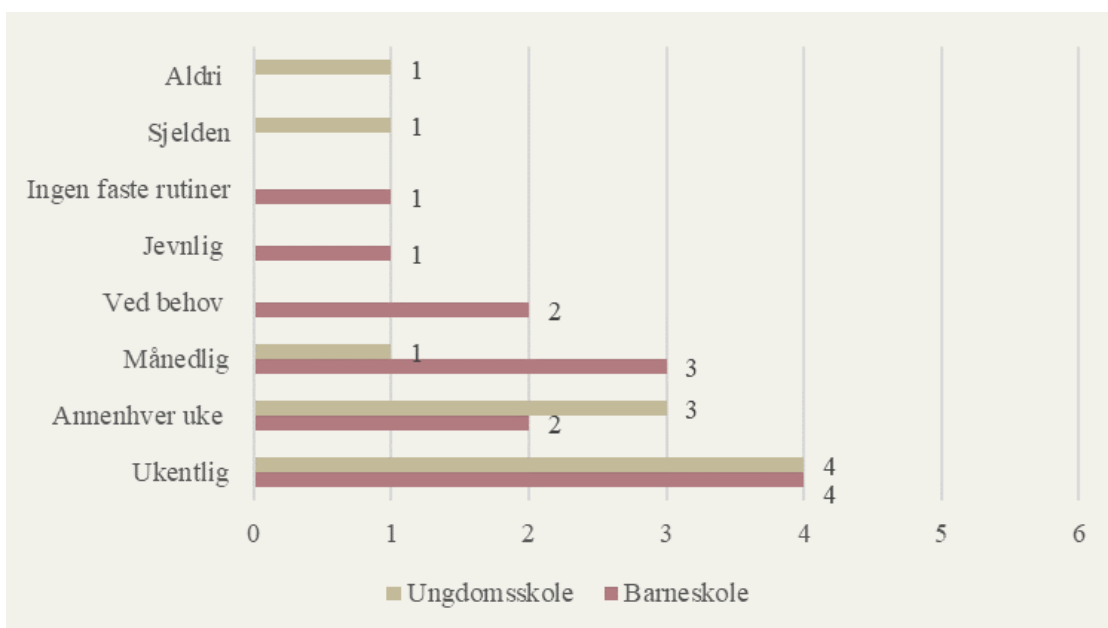
Figur 8: Hvor ofte gjennomgås fraværet på klassenivå? (n=24)³⁸

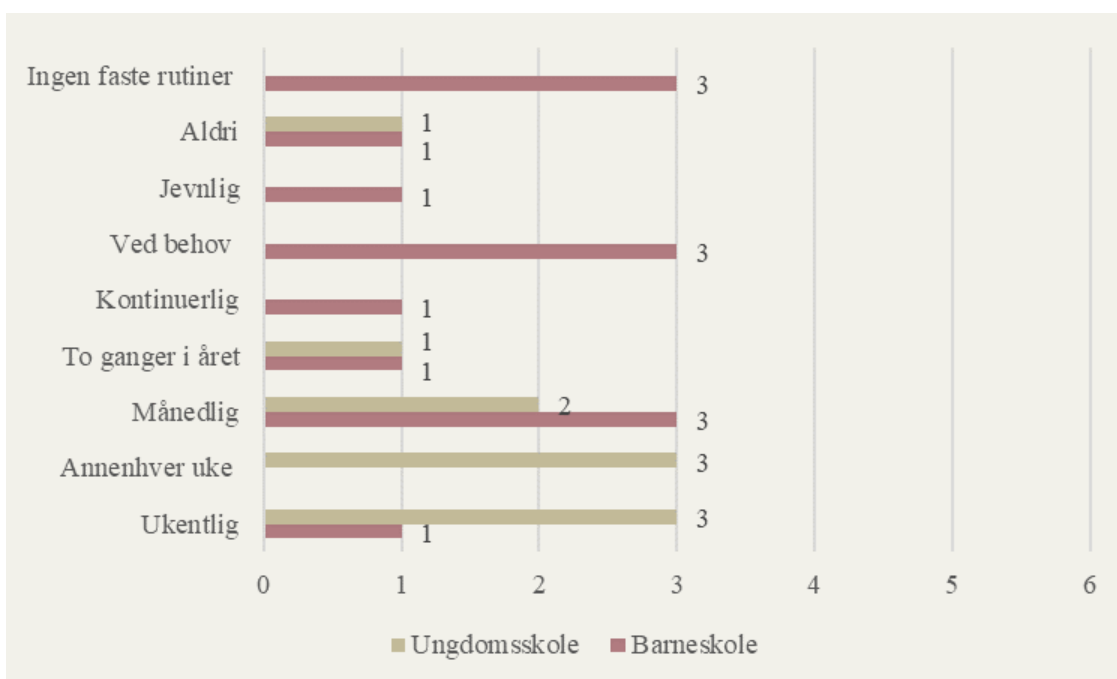
³⁷ Skolene fikk ikke svarkategorier på disse spørsmålene, og måtte selv skrive hvor ofte de gjennomgikk fraværet. For å gjøre sammenstillingen enklere har vi derfor slått sammen indikatorer som er tilnærmet ensbetydende. F.eks. har vi i alle figurene slått sammen «hver 2.uke» og «to ganger i måneden» til «annenhver uke». I figur 10 består de tre responsene på «ingen faste rutiner» av svarene «sporadisk», «sjeldnere» og «Ingen faste rutiner».

³⁸ En av barneskolene svarte kun «ja» på dette spørsmålet, og er derfor ikke inkludert i figuren.

Figur 9: Hvor ofte gjennomgås fraværet på trinnnivå? (n=23)³⁹

Figur 10: Hvor ofte gjennomgås fraværet på ledelsesnivå (totalfraværet på skolen)? (n=24)⁴⁰

³⁹ To av barneskolene hoppet over dette spørsmålet.

⁴⁰ En barneskole svarte at «ansatte rapporterer bekymringsfullt skolefravær», og er derfor ikke konkret nok til å bli inkludert i figuren.

Oppsummert viser figur 8-10:

- På klassenivå: åtte av ti ungdomsskoler gjennomgår fraværet daglig eller ukentlig. Det samme gjelder for sju av femten barneskoler.
- På trinnivå: Sju av ti ungdomsskoler gjennomgår fraværet ukentlig eller annenhver uke. Det samme gjelder for seks av femten barneskoler.
- På ledelsesnivå: Seks av ti ungdomsskoler gjennomgår fraværet ukentlig eller annenhver uke. Én av barneskolene gjør dette.

Det er enkelte skoler som oppgir at de aldri eller sjelden gjennomgår fraværet på trinn- eller ledelsesnivå. Eksempelvis oppgir to ungdomsskoler at de aldri eller sjelden gjennomgår fraværet på trinnivå, og én ungdomsskole oppgir at de aldri gjennomgår fraværet på ledelsesnivå. Det var dessuten to av barneskolene som hoppet over spørsmålet om trinnivå, og vi kan anta at dette enten skyldes at dette ikke gjøres, eller at de ikke har en rutine for dette. På ledelsesnivå svarer også tre barneskoler at de ikke har faste rutiner for dette, samtidig som tre svarer at de gjør det ved behov.

I intervju med helsesykepleier får vi opplyst at hun har erfart at ledelsen i noen saker hun er koblet på ikke har hatt oversikt over hvor alvorlig fraværet til noen elever faktisk er.

Cut-off-verdier

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om skolene har identifisert en cut-off-verdi⁴¹, det vil si en bekymringsgrense for når det skal iverksettes tiltak. Ni av skolene oppgir at de har det, herav fem ungdomsskoler og fire barneskoler. Alle barneskolene oppgir at grensen er 10 dager, mens ungdomsskolene oppgir både 0, 5 og 7 dager.

Tidlig oppdagelse og intervensjon

Tidlig intervensjon ved skolefravær handler om å ta tak i fraværsproblemet før det har blitt stort, og idet eleven har begynnende fravær som ikke skyldes sykdom eller andre godkjente grunner.

Alle skolene opplever at de selv er flinke til å fange opp og at de stort sett er «kjapt på» elever som viser tegn til fraværsproblematikk. Blant annet opplyser både Hafrsfjord og St.Svithun at de har identifisert elever som ikke har et bekymringsfullt fravær per i dag, men som de likevel tenker er i risikozonen. For en av elevene som St.Svithun har identifisert som å være i

⁴¹ I forkant av spørsmålet ga vi en beskrivelse og definisjon av «cut off»-verdi, med eksempler.

«risikogruppen», har skolen allerede koblet inn Skoleresept⁴² for å forebygge/hindre utvikling av skolefraværspromblematikk. Vi får også opplyst at det i enkelte tilfeller glipper og at de da bruker for lang tid på å oppdage mønsteret i fraværet.

Samtidig opplyser flere av skolene at fraværarbeid er et område som det har blitt jobbet mer systematisk med de siste årene. Eksempelvis opplyser ledelsen på Hafrsfjord skole at de som følge av prosjektet «On the frontline» har endret forståelse av hva fravær er, og i etterkant har jobbet systematisk med forebyggende og holdningsskapende arbeid slik at det blir tatt på alvor på et tidligere tidspunkt. Også Kannik ungdomsskole forteller at de etter noen år med mange saker har blitt mye flinkere til å følge med og kartlegge, og er påpasselige med at det ikke dukker opp nye. Viktige tiltak blir oppgitt å være; *«å ha rutiner, og å passe på at hvis fraværet øker på en elev, at vi da er veldig påskrudd og unngår at det eskalerer»*.

Ledelsen på St.Svithun ungdomsskole påpeker imidlertid at selv om kontaktlærerne på generell basis er flinke til å fange opp elevene det gjelder, kan det likevel vise seg at skolefraværet har fått utviklet seg litt for lenge, før en erkjenner at det er bekymringsfullt. Fra ledelsen på Finnøy sentralskole får vi opplyst at selv om de er kjappe med å bekymre seg, er de kanskje ikke flinke nok til å ta det på alvor. Vi får opplyst at det kan være noe usikkerhet rundt når fraværet er bekymringsfullt, særlig når foresatte ofte oppgir gode grunner til at eleven ikke er på skolen. Rektor erkjenner at de kanskje burde være i tettere dialog og samarbeid med foreldrene, når skolen ser at fraværet øker.

I intervju med helsesykepleiere og PPT rådgivere får vi opplyst at de i mange tilfeller opplever at de blir koblet på for sent. Barnevernstjenesten og BUP har og i mange saker reagert på alvorlighetsgraden i sakene når de blir koblet på.

Intervjuene tyder på at alle skolene følger samme fremgangsmåte for å fange opp elever med begynnende fraværspromblematikk. Etersom det er kontaktlærer som har hovedansvaret, blir fraværspromblematikk som hovedregel oppdaget av kontaktlærer under gjennomgangen av fraværet. Dersom fraværet er bekymringsfullt, blir foreldrene kontaktet og skoleledelsen informert. Den typiske saksgangen videre er å starte kartlegging, diskutere saken i ressursteam, og kalle foresatte inn til et møte. Som regel deltar også en fra skolens ledelse på dette møtet.

Ledelsen på Lenden skole og ressursenter oppgir at det er svært viktig at skolene gjennomfører anonyme og ikke-anonyme undersøkelser av elevenes læringsmiljø for å oppdage sårbare barn i tide. Eksempelvis kartlegginger av hvem elevene ønsker å være med versus hvem de er med, samt hvor mange som har ønsket å være med den enkelte elev. Disse kartleggingene kan gi indikasjoner på om det er sosialt stress i et læringsmiljø. Vi får opplyst at en del skoler har faste rutiner med denne typen screening. Det er Lenden som utfører og analyserer samt kommer med

⁴² Skoleresept ved skolene er et samarbeid mellom SUS, Klinikk for psykisk helsevern, Rogaland fylkeskommune og Stavanger kommune, ved skolehelsetjenesten.

forslag til tiltak, mens skolene legger til rette. Ledelsen på Lenden oppgir at mange av skolene gjennomfører ulike former for kartlegginger, men at det til tider skorter på analyse og tiltak.

Ifølge barnevernstjenesten får de svært få bekymringsmeldinger angående alvorlig skolefravær fra barneskolene i kommunen. Vi får opplyst at de fleste sakene hvor barnevernstjenesten kobles på gjelder elever i 8. klassene, men at mange av sakene har startet allerede i 5.-6. klasse. Overgang til ungdomsskolen har i mange av disse sakene vært den utløsende faktor til at saken eskaleres og barnevernet blir koblet på. Barnevernstjenesten skulle ønske at bekymringsmeldingene kom tidligere, og at barneskolene var mer bevisst på dette.

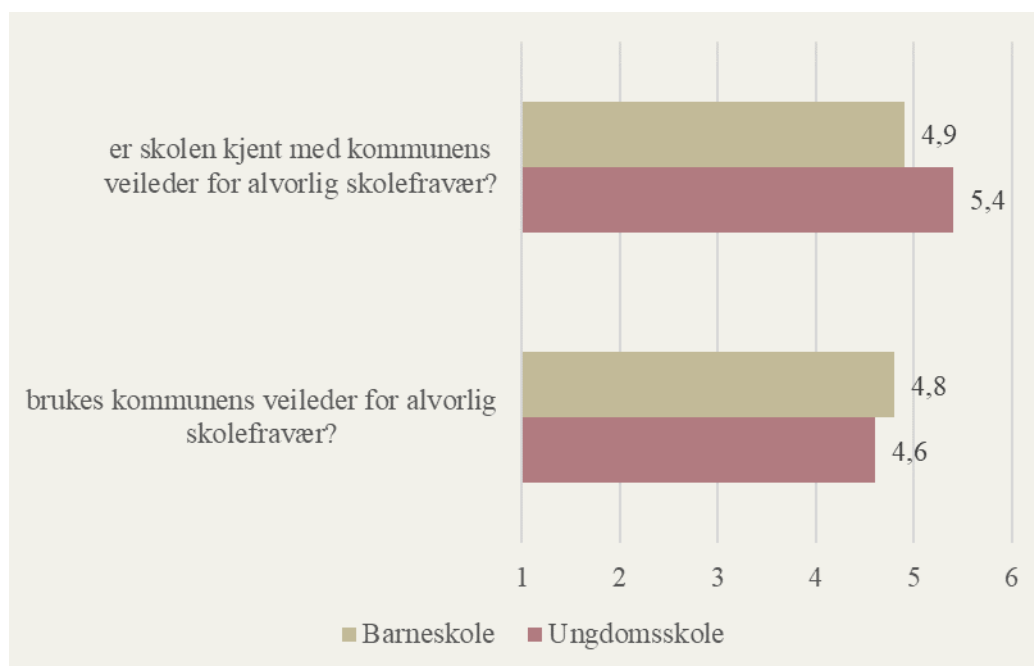
Vi får opplyst av ledelsen på Lenden skole og ressurscenter at de fikk mange søknader angående elever på 10. trinn i 2021, og at flere søknader enn før har kommet sent. Normalt sett får de ofte mange søknader fra 9. trinn. Lenden gjennomfører læringsmiljøkartlegginger hvor de finner sårbare elever i 4. klasse med stort fravær og oppgir at en nok er mer bekymret for og har mer fokus på fravær på ungdomsskolene, og at dette muligens skyldes at en får karakterer der.

Vi kommer tilbake til dette i delkapitlet om å [sikre overganger](#). Alle de foresatte som vi har intervjuet i forbindelse med prosjektet oppgir at det er de som har oppdaget og har tatt kontakt med skolen om økende fravær. I mappegjennomgangen ser vi et par eksempler på at skolen har tatt kontakt med foresatte angående at de er bekymret for et økende fravær. Dette er typisk i saker hvor det bekymringsfulle fraværet skyldes alvorlig sykdom.

4.3 VEILEDER FOR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om skolene var kjent med kommunens veileder for alvorlig skolefravær, og i hvilken grad den brukes. Skalaen går fra 1-6, hvor 1 er «i ingen grad», og 6 er «i svært stor grad». Figur 11 viser gjennomsnittet for svarene.

Figur 11: I hvilken grad... (n=25)

Av figuren ser vi at skolene oppgir at de i stor grad er kjent med kommunens veileder. Ungdomsskolene er litt mer kjent med veilederen enn barneskolene; samtidig som den brukes litt mindre på ungdomsskolene enn på barneskolene. De fleste skolene oppgir at de bruker veilederen i nokså stor grad.

Som tidligere nevnt anbefaler kommunens veileder at skolene har en egen handlingsplan mot alvorlig skolefravær. I spørreundersøkelsen oppgir sju av femten barneskoler at de har en egen handlingsplan/rutine for bekymringsfullt skolefravær, i tillegg til kommunens veileder. Tilsvarende for ungdomsskolene er sju av ti. Av skolene vi har intervjuet er det Kannik, Finnøy og Storhaug som har utarbeidet en egen handlingsplan/rutine for bekymringsfullt skolefravær. Ledelsen på Kannik ungdomsskole opplyser at de utarbeidet denne når fravær begynte å bli et tiltakende problem på skolen. Denne ble utarbeidet like før veilederen til kommunen kom, og har blitt justert i ettertid slik at den er i tråd med veilederen.

Forebygging

Trygt og godt skolemiljø

I intervjuene er alle skolene tydelige på at mye av det forebyggende arbeidet omhandler trygt og godt skole- og læringsmiljø. Dette innebærer blant annet motivasjon, mestring, sosial kompetanseutvikling, relasjonsbygging mellom elever og elever og lærere, samt god klasseledelse. Dette arbeidet er også nedfelt i egne strukturer og rutiner, eksempelvis plan for trygt skolemiljø. Inkludert i skolemiljøarbeidet er også flere trivselstiltak. Dette kan innebære årlige trivselsundersøkelser og sosiogrammer, ulike aktivitets- og friminutts grupper, eller «Bli

med»-aktiviteter. Hafrsfjord skole har for eksempel en sjakkgruppe, mens St.Svithun Ungdomsskole har en «gaming»-gruppe.

Fra ledelsen på Storhaug skole får vi opplyst at de starter det forebyggende arbeidet før skolestart ved at to fra ledelsen, vanligvis rektor og avdelingsleder, står i døren og tar imot eleven hver eneste dag. Der står de fem minutter før det ringer inn. Vi får opplyst at de voksne fanger opp enormt mye i løpet av de ti minuttene de står der, dagsformen til elever, det skaper rom for å snakke med noen, det skaper rom for foreldre som har fulgt de til å snakke, eksempelvis om en trøblete start, som en kan bringe videre til kontaktlærer som møter de i klasserommet. De ser også de som kommer springende og er for sent ute samt de som kommer sent og ikke har giret og lysten på plass.

Ressursteam, bruk av ressurser/tilgang på personell

Alle skoler skal ha ressursteam, i tillegg til eventuelt internt ressursteam og utvidet ressursteam⁴³. Ressursteamet skal ifølge retningslinjene bidra til at alle elever gis mulighet til å lykkes uavhengig av sosial, kulturell og språklig bakgrunn, kjønn, kognitive og fysiske forskjeller. Ressursteamet skal videre blant annet sikre det systemrettede arbeidet på skolen, og bedre balansen mellom individ- og systemrettet arbeid. Ressursteamet består typisk av skoleledelsen, sosiallærer, spesialpedagogisk koordinator/veileder, helsesykepleier, PPT og miljøterapeut/-veileder. Skolen skal selv vurdere om andre relevante fagpersoner skal inviteres. Vi får opplyst at barnevernet deltar på ressursteammøter til barne- og ungdomsskolene to-tre ganger i halvåret. Ressursteam tar opp saker både på system- og individnivå. Man kan for eksempel gå gjennom overordnede tiltak, rutiner og kompetanse, eller diskutere saker som går på enkeltelever.

Enkelte⁴⁴ skoler har også såkalt miljøteam, bestående av skolens miljøterapeuter/-veiledere. St.Svithun opplyser at miljøteamet jobber systematisk sammen med kontaktlærer inn i en del klasser, og klarer å fange opp bekymringer tidlig. I den forbindelse får vi også opplyst at skolen har tilgang på personell som er annerledes i dag enn tidligere. St.Svithun viser til at når rektor startet på skolen var det én miljøveileder, mens det per i dag er fire. I tillegg er helsesykepleier på skolen alle dagene i uken. Også Finnøy forteller at de har begynt å bruke helsesykepleier mer og tettere. Det er likevel en høyere dekning per elev på barnetrinnet, og de skulle ønske dekningen var høyere på ungdomstrinnet. Finnøy opplyser og at de bruker uteseksjonen og at de har møter annenhver uke. De jobber forebyggende, men også i akutte saker.

⁴³ Kilde: Nye retningslinjer for skolenes ressursteam, datert 14.10.2019

⁴⁴ Det er ikke noe system fra skolesjefen på at skolene skal ha miljøteam eller hvordan strukturen på disse teamene skal være.

Sikre overganger

Arbeidet med å sikre et trygt og godt skolemiljø starter i overføringen fra barnehage til barneskole og fra barneskole til ungdomsskole. Ledelsen Kannik ungdomsskole opplyser at de tidligere ikke var så observante på at skolefraværet var noe de måtte etterspørre fra barneskolen. Etter å ha blitt oppmerksomme på at en del saker hadde startet i barneskolen, har dette nå blitt et punkt de spesifikt etterspør når de innhenter informasjon fra barneskolen.

Også St.Svithun påpeker at det er etablert gode prosedyrer på hvordan de følger opp elever fra barneskolen med fraværspromblematikk. St.Svithun forteller om et godt samarbeid med barneskolene. Overgangsprosessen starter om høsten i form av møter for å få en oversikt over elevene som kommer påfølgende skoleår. Deretter følger egne overføringsmøter om vinteren, før en siste runde før sommerferien med foreldre og elever for å trygge de.

Vi har fått oppgitt et eksempel på et spesifikt tilfelle hvor en elev skulle begynne på ungdomsskolen etter nesten ikke å ha vært på skolen i 7.klasse. Sosiallærer ble koblet på da eleven fortsatt gikk på barneskolen, og fanget opp at eleven likte å spille dataspill. Ungdomsskolen etablerte et «gamingrom», som ble driftet av skolens lærere, og linket eleven opp til dette opplegget selv om eleven enda gikk på barneskolen. Eleven deltok et par kvelder i uken, i tillegg til andre skolebesøk noen uker før sommerferien. Da eleven begynte på ungdomsskolen ble det startet opp med tilpasset timeplan med utgangspunkt i fag eleven likte for at eleven skulle oppleve mestring.

I tilfeller hvor elevene har startet på ungdomsskolen, har skiftet skole eller har hatt opphold på alternativ skolearena og lignende får vi både gode og mindre gode tilbakemeldinger fra foresatte knyttet til hvordan overgangen har blitt håndtert på skolen. De fleste oppgir at de har hatt overføringsmøte, men flere oppgir at det manglet en plan for hvordan en skulle sette eleven best mulig i stand til å håndtere overgangen. Det fremkommer også av mappegjennomgangen at flere elever som en er klar over hadde utfordringer knyttet til fravær på barneskolen eller tidligere skole ikke har noen form for tiltak i oppstarten på ungdomsskolen/ den nye skolen, men får tiltak utpå høsten/ vinteren i 8. klasse/ noen måneder etter skolebytte. Det fremgår av mappene og intervjuene med skolene og foresatte at eleven i noen av disse tilfellene ikke har ønsket tiltak ved skolestart ettersom det virker stressende eller at de ikke ønsker å skille seg ut. Vi finner også eksempler på at skolen har lagt til rette for overgangen ved å tilby kontakt med ny lærer, mulighet for å besøke skolen samt delta på skolens gaming-rom før skolestart.

Ved overgang til videregående skole har foresatte til to elever opplyst at skolen ikke var klar over hvilke utfordringer eleven har hatt på ungdomsskolen, og at de ikke er spurt om dette er informasjon som bør overføres til skolen.

Kompetanseheving foresatte og ansatte

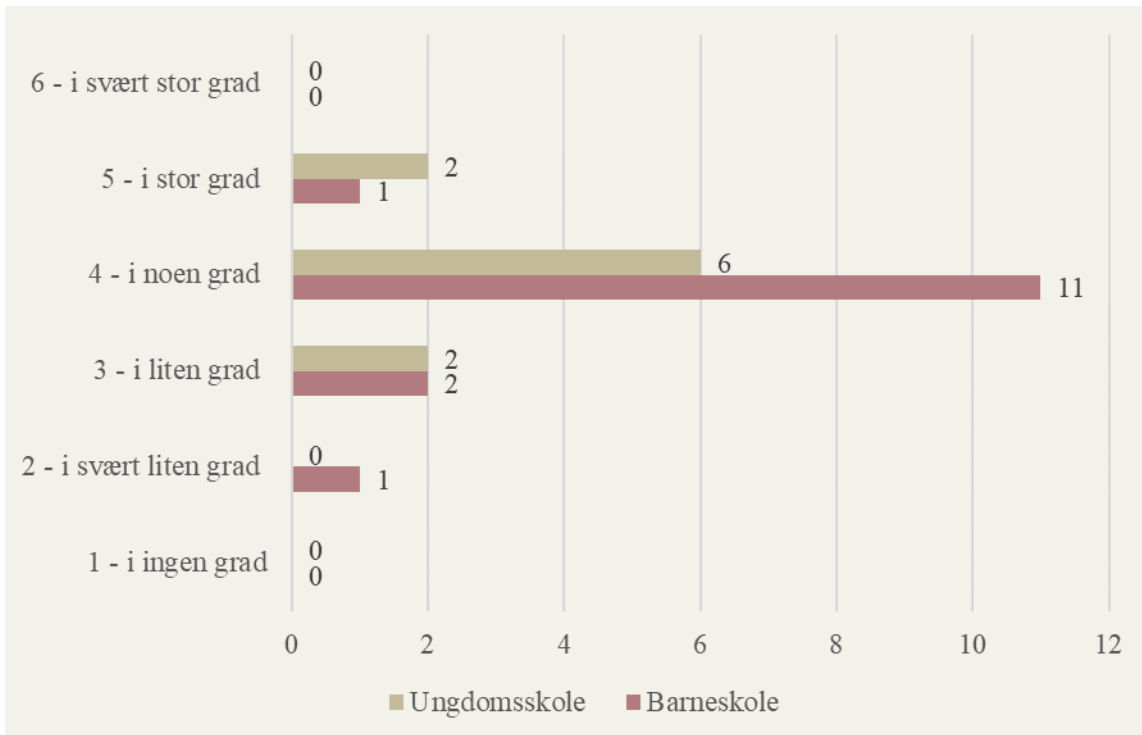
Opplæring av foresatte og ansatte i fraværspromatikk er et viktig forebyggende tiltak når det gjelder både hva en skal se etter og hvordan en skal håndtere det. Vi kommer tilbake til kompetanseheving av ansatte i [kapittel 5.2](#) om kompetanse.

Når det gjelder opplæring til foresatte, opplyser både Hafrsfjord og St.Svithun at temaet blir tatt i enkeltsaker, altså direkte med foresatte til elever med bekymringsfullt fravær. Det har med andre ord ikke vært et eget tema på foreldremøter, og det gis ikke systematisk opplæring til foresatte. Hafrsfjord endret imidlertid praksisen fra skoleåret 2021/2022, hvor skolefravær er satt opp som et eget punkt på foreldremøter i alle klasser. Dette skal være en del av skolens holdningsskapende arbeid hvor det skal settes fokus på konsekvenser av fravær og verdien av nærvær.

Kannik og Finnøy gir opplæring til foresatte gjennom to filmer laget av PPT. Filmene er rettet mot elever og foresatte på henholdsvis barne- og ungdomsskolen, og gir blant annet informasjon om skolefravær samt oppfordrer foresatte til å ta kontakt med skolen hvis det oppstår bekymring. Kannik forteller at de også bruker foreldremøtene til å være tydelige på forventningene skolen har til foresatte. Foresatte blir også oppfordret til å følge med på fraværet i fraværssystemet. Ledelsen på Lenden skole og ressurscenter samt PPT oppgir at det er svært viktig at en har fokus på dette med fravær på foreldremøter. På Storhaug får vi opplyst at de driver mer med foreldreveiledning enn tidligere, eksempelvis nevnes elementære ting som å tipse mor om at farens måte å vekke datteren på er bedre.

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om i hvilken grad foreldregruppen får informasjon om hvordan fraværspromatikk kan utvikle seg. Flertallet av skolene oppgir at de gjør dette i noen grad; henholdsvis seks av ti ungdomsskoler og elleve av femten barneskoler oppgir at de gjør dette i noen grad. Fordelingen framgår av figur 9.

Figur 12: I hvilken grad får foreldregruppen informasjon om hvordan fraværsproblematikk kan utvikle seg? (n=25)

Kilde: Spørreundersøkelse

I intervju med foresatte er det kun foresatte på Kannik som oppgir at fraværsproblematikk har vært tema på foreldremøter. Flere av de foresatte etterspør i intervju en «oppskrift» på hva en skal gjøre når en oppdager at datteren eller sønnen har et økende fravær. En av de foresatte oppgir at de flere ganger har hentet fram kommunens veileder på området, men at de ikke synes den er egnet når fysisk sykdom er årsak til høyt fravær. Sekretariatsleder/ mobbeombud har inntrykk av at det gis lite informasjon til foresatte om hva de skal se etter.

Kartlegging og tiltak

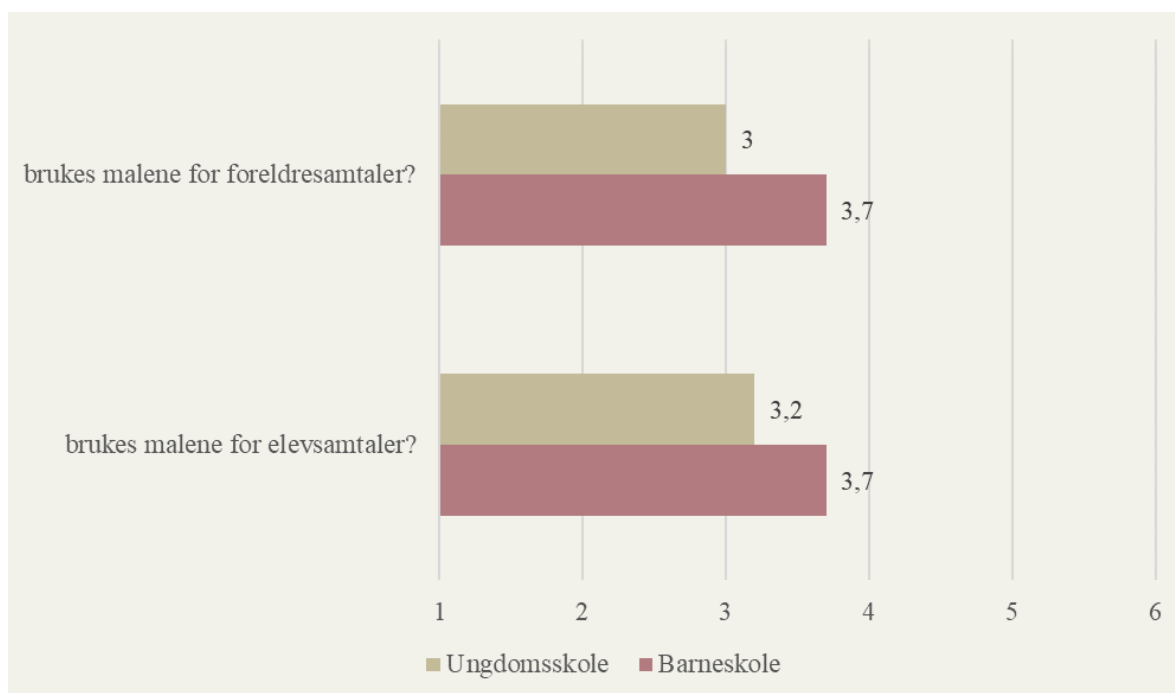
I intervju med ledelsen på de fem utvalgte skolene får vi opplyst at selve kartleggingen ofte utføres av kontaktlærer, sosialrådgiver og/ eller avdelingsleder e.l. På samarbeidsmøte med foresatte og i samtaler med eleven forsøker skolen å identifisere årsaken til fraværet, og hva som opprettholder det. Typiske momenter skolene opplyser at de undersøker er forhold ved eleven, skolen og hjemmet. Eksempelvis: Har det noe med skolemiljøet å gjøre? Hvilke timer/fag er vanskelige, og hvilke er lette? Handler det om manglende mestring, overganger, eller psykisk uhelse? I tillegg til samtaler med elev og foresatt(e), oppgir ledelsen på Kannik at de bruker et

standardisert kartleggingsverktøy, SRAS-R⁴⁵, som skal kartlegge fraværets funksjon. Mal for kartleggingsverktøyet ligger som vedlegg i kommunens veileder for alvorlig skolefravær. Skolene opplyser at det i noen saker er veldig vanskelig å finne årsaken til hvorfor noen av elevenes fravær utvikler seg til å bli alvorlig.

Av skolene vi har intervjuet er det kun ledelsen på Hafrsfjord skole som oppgir at de bruker samtalemalen som ligger vedlagt i kommunens veileder for alvorlig skolefravær. Ettersom sakene er så forskjellige, blir det opplevd som nyttig å ha et standardisert samtaleverktøy. På den andre siden oppgir ledelsen på Kannik og St.Svithun at de ikke bruker malene. Kannik opplyser at de har sett over malene i veilederen og at de oppleves som «veldig enkle». Når det gjelder Finnøy sentralskole, kom både veilederen og samtalemalene først i forbindelse med kommunesammenslåingen. Vi får opplyst at malene derfor er relativt nye for skolen, og følgelig ikke blir brukt så mye.

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om i hvilken grad skolene bruker malene for foreldre- og elevsamtaler.

Figur 13: I hvilken grad brukes malene for foreldre- og elevsamtaler? (n= 25)

Av figur 13 ser vi at skolene i relativt liten grad bruker malene som ligger som vedlegg til veilederen. Ungdomsskolene oppgir at de bruker malene i liten grad (gjennomsnitt 3,0 og 3,2),

⁴⁵ School Refusal Assessment Scale, Revised, <https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/barnehage-og-skole/skole/reglement-planer-dokumenter/veileder-for-skolefravar/vurderingsskjema-for-alvorlig-skolefravar-elevskjema.pdf>

mens barneskolene oppgir at de bruker dem i litt større grad enn ungdomsskolene (gjennomsnittsscore 3,7).

Vi får opplyst at skolene på bakgrunn av informasjonen som kommer fram under kartleggingen, vurderer og igangsetter ulike tiltak. Som regel starter den videre handlingskjeden på laveste nivå, det vil si at man begynner med å se på hva man har av handlingsrom og kompetanse på skolen. Dette kan eksempelvis innebære å diskutere saken i ressursteam, eller involvere miljøteam, sosiallærer og/eller skolehelsetjenesten. På St.Svithun har for eksempel ledelsen og rådgiverne ukentlige møter hvor aktuelle fraværssaker og tiltak diskuteres. Sosialrådgiver har igjen månedlige møter med miljøteam og helsesykepleier, hvor man kan avklare hvilken kompetanse som passer best i hver sak, i tillegg til at man får en «rød tråd» på tvers. Også Hafrsfjord påpeker at skolens ansatte har ulik kompetanse, og er «*gode på å bruke hverandre og finne løsninger*». I intervjuene med skoleledelsen kommer det fram at den hyppige møtevirksomheten gjør at skolene er kjappe med å drøfte saker og sette i gang tiltak. Ofte blir også PPT involvert på et tidlig tidspunkt gjennom møter i ressursteamet, slik at man også kan dra nytte av deres kompetanse.

Vi får opplyst at aktuelle tiltak og tilrettelegging også blir diskutert i dialog med både elev, foresatte og lærer(e). I intervjuene får vi opplyst at dersom årsaken til fraværet bunner i skolemiljøet eller andre forhold i skolen, er dette noe skolen kan gjøre noe med ganske raskt. Eksempelvis opplever Hafrsfjord at mange av sakene handler om noe sosialt, eller mindre alvorlige ting som lite innhold i friminuttene. Det blir påpekt at slike saker gjerne løser seg etter et par uker med tiltak. Dersom fraværet imidlertid bunner i andre forhold enn skolen, som for eksempel forhold i hjemmet eller psykisk helse, opplever skolene at sakene ofte er mer utfordrende.

Typiske tiltak som blir nevnt er tilrettelegging i form av tilpasset timeplan (for eksempel redusert timeplan eller fritak fra enkelte fag), egne rom, fritak fra prøver eller presentasjoner, hente elever i hjemmet, og/eller møte elever utenfor skolen. Slike tiltak kombineres med tett oppfølging gjennom samtaler og jevnlig møter med elevene og foresatte. Andre vanlige tiltak er å mobilisere andre ressurser på skolen, som for eksempel helsesykepleier, sosiallærer eller miljøterapeut.

Mappegjennomgang og tilbakemeldinger

I mappene fremkommer tiltak som regel av referat fra samarbeidsmøte/ notat fra samtale. Mange av sakene inneholder mange slike referater. De fleste referater avslutter med en oppsummering av tiltak/ veien videre, mens en i de resterende må lese hele referatet for å finne ut hvilke tiltak som gjelder. I et fåtall av sakene vi har mottatt finner vi ingen dokumentasjon på hvilke tiltak som er satt inn. Skoleledelsen på flere av skolene har opplyst at de i mange saker mangler dokumentasjon og at de nok gjør mer enn det som fremgår av dokumentasjonen. Av referat fra samarbeidsmøter fremkommer det i cirka halvparten av tilfellene tidspunkt for neste møte og hvem som er ansvarlig for å følge opp tiltakene. I påfølgende samarbeidsmøter fremkommer det

av referat i enkelte tilfeller at tiltak blir evaluert. Gjennom intervju med foresatte får vi opplyst at flere ikke vet hvilke tiltak som er satt inn, eller om det er satt inn tiltak, og det er kun et fåtall som har inntrykk av at tiltakene er evaluert underveis. I intervjuene med foresatte er det flere som opplyser at tiltak glipper eller sklir ut, eksempelvis ved at en gymlærer ikke er informert om hvilke tiltak som gjelder for eleven. I mappegjennomgangen finner vi mange eksempler på at et av tiltakene som settes inn er å informere alle lærerne slik at de vet hvilken tilrettelegging eleven trenger. Vi finner også følgende eksempel på tiltak: «*Kontaktlærer minner lærerne på elevens utfordringer*».

I mappegjennomgangen finner vi eksempler på at skolene har satt inn både konkrete og mindre konkrete tiltak. Eksempler på konkrete tiltak:

«*Hvis eleven ikke kommer på skolen, kommer X hjem til han/ henne.*»

«*Klasserom åpnes før skolestart, kan gå inn å sette seg for å unngå trengsel i gangen.*»

«*Ta vekk anmerkningsystemet.*»

«*Ikke muntlige vurderinger i klasserommet.*»

«*X antall timer hjemmeskole, X antall timer på kontoret til avdelingsleder og X antall timer i klasserom.*»

«*Møte X på parkeringsplassen kl. 8.10*»

Eksempler på mindre konkrete tiltak:

«*Jevnlige samtaler.*»

«*Fortsette tett samarbeid skole- hjem.*»

«*Elev prøver å komme på skolen så mye som mulig.*»

I intervju med skoleledelsen opplyser fire av de fem skolene at tiltak blir evaluert. Av ledelsen på St. Svithun ungdomsskole får vi eksempelvis opplyst at de setter kortsiktige mål som skal evalueres hele tiden. Hafrsfjord opplyser at de setter en frist for evaluering når de setter inn tiltak. Finnøy opplyser at de må se raskt bedring i alvorlige saker, eller gå til neste steg. Mens når det gjelder elever med sporadisk fravær, kan en godt vente lenger med å se om tiltakene virker.

I mappegjennomgangen er det i mange tilfeller vanskelig å få inntrykk av hva som faktisk blir kartlagt og om en kommer frem til en konklusjon/ årsak. Av referat fra samarbeidsmøter

fremkommer det som regel hva eleven tenker og hva foresatte og skolen ser. I enkelte mapper finner vi ingen slike referater. På Kannik finner vi noen eksempler på at skolen har brukt det standardiserte kartleggingsverktøyet, SRAS-R. I mange tilfeller får vi inntrykk av at det har vært en del kommunikasjon mellom skole og hjem før samarbeidsmøtene som ikke fremkommer av mappene. Det fremkommer av intervju med skoleledelsen og foresatte at en ikke alltid kommer frem til enighet om hva som er årsaken til at eleven har utviklet et bekymringsfullt skolefravær. En felles forståelse oppgis av flere, både i skoleledelsen og foresatte, som et suksesskriterium for å finne treffsikre tiltak.

I de sakene hvor skolens handlingsrom og utprøvde tiltak viser seg å ikke være tilstrekkelig, er neste steg å koble på eksterne instanser. Hvilken instans som skal kobles på er naturligvis avhengig av den enkelte elevs utfordringsbilde og fraværets årsak(er). Dersom det mistenkes, eller kommer fram, at fraværet kan knyttes til skolemiljøproblematikk kan også Lenden kontaktes for å foreta en skolemiljøundersøkelse. Alle de fem utvalgte skolene oppgir at de har benyttet seg av dette tilbudet. Dersom en kommer frem til at fraværet kan kobles til forhold i hjemmet kan familieveiledningsteamet kobles på. Alle skolene, med unntak av Finnøy, opplyser at de har benyttet seg at dette. I tilfeller hvor fraværet skyldes psykisk eller somatisk sykdom/ lidelse, bes de foresatte om å gå til fastlegen for en vurdering, eventuelt å få en henvisning til BUPA dersom dette ikke allerede er gjort.

I intervju med skoleledelsen på de fem utvalgte skolene kommer det fram at PPTs konsultasjonsteam som regel er den første instansen som kontaktes. Finnøy påpeker at når saken ikke løser seg gjennom skolens tiltak, er det viktig å melde saken inn til konsultasjonsteamet så tidlig som mulig for å hindre at saken blir fastlåst. Også Kannik har som rutine at saken meldes til konsultasjonsteamet dersom oppfølgingen på skolen ikke fungerer. Av rutinen fremgår det samtidig at *«Det kan ofte være greit uansett dersom fraværet har vedvart over tid for å legge en plan sammen med foreldre og ungdommen selv»*⁴⁶.

Alle skolene oppgir at de bruker mye tid og ressurser på å følge opp disse sakene, og flere oppgir at ressurser er en utfordring. I mange av sakene finnes det ikke en rask løsning og en må bruke tiden. En av skolene oppgir at foresatte strever med dette ettersom de ønsker en kjapp løsning. I intervju med foresatte oppgir de i flere tilfeller at skolen opplyser om at de ikke har ressurser til å følge opp eleven slik de ønsker og at de opplever at skolen er veldig behjelpelig i starten når saken er akutt, men at de i tilbakeføringsfasen ikke har tålmodighet nok til å bruke tiden som er nødvendig for å få eleven tilbake til skolen igjen. De foresatte har forståelse for at det krever mye ressurser av skolene å følge opp disse sakene, samtidig som det oppleves frustrerende å se at skolen ikke følger opp sakene slik en har planlagt eller at de pusher på for å få fortgang i saken. Vi får også tilbakemeldinger knyttet til at skolene strekker seg langt og at de er veldig på tilbudssiden. Revisjonen har samme inntrykk etter mappegjennomgangen, samt at skolene er

⁴⁶ Kilde: «Retningslinjer ved høyt fravær», Kannik skole

flinke til å koble på eller anbefaler foresatte om å ta kontakt med andre instanser som kan hjelpe til, eksempelvis familiekoordinator, fritidsmentor, BUP, velferdsteam og U18.

Ledelsen på Lenden skole og ressurscenter opplever at skolene ofte ikke har analysert kartleggingene godt nok og at de dermed ikke ser helheten. Sekretariatsleder KFU/ mobbeombud har dårlig inntrykk av skolenes kartlegging, og mener dette er hva de er dårligst på i denne prosessen. Lenden opplever at skolene prøver, men gjerne ikke lenge nok, og at de ikke ser hvor viktig enkelte tiltak er, eksempelvis at den som skal møte eleven plutselig skiftes ut til en annen person. Relasjonsbygging, forutsigbarhet og struktur oppgis som avgjørende for å lykkes, men ifølge ledelsen på Lenden er det vanskelig for skolene å opprettholde dette. Videre oppgis foreldresamarbeid og veiledning av foresatte, at en utfordrer på å stå i foreldrerollen, som suksessfaktorer.

Samarbeidsavtale

Sakene starter alltid som et samarbeid mellom skole og hjem. Godt skole-hjem samarbeid oppgis av skolene og samarbeidsinstansene som avgjørende for å finne gode tiltak i situasjoner hvor elever har utviklet et bekymringsfullt skolefravær. Veilederen anbefaler at samarbeidet formaliseres i en samarbeidsavtale som inneholder mål, gjennomføring (tiltak og hvem som er ansvarlig) samt hvilke periode avtalen gjelder og når den skal evalueres og av hvem.

I mappegjennomgangen finner vi et eksempel på bruk av samarbeidsavtale på Kannik uskole, her fremkommer mål, tiltak og ansvarfordeling. Det fremgår ikke om avtalen er evaluert.

Vi kommer tilbake til samarbeid med hjemmet i [kapittel 6](#) om samarbeid.

Løser sakene seg?

Kommunen eller de enkelte skolene har ingen oversikt over hvor stor andel av sakene som løser seg, det vil si at fraværet opphører. I intervju med de fem utvalgte skolene får vi eksempler på suksesshistorier, men også saker som skolene oppgir at de aldri får taket på. Vi får opplyst at veilederen er fulgt og planer er utarbeidet sammen med PPT, men i enkelte saker får de fortsatt ikke tak på hva som er årsaken til fraværet. Vi får videre opplyst at i noen tilfeller har hjelpeinstanser avsluttet oppfølgingen av eleven ettersom eleven ikke vil snakke.

I forbindelse med mappegjennomgangen etterspurte vi avsluttede saker for skoleårene 2019/2020 og 2020/2021. De fleste avsluttede sakene vi fikk var avsluttet på grunn av at eleven hadde sluttet på barne- eller ungdomsskolen og dermed ikke var elev på skolen lenger. En av barneskolene hadde ingen avsluttede saker, mens en annen hadde et par saker hvor fraværet etter oppfølging fra skolen var opphørt.

Av ledelsen på Lenden skole og ressurscenter får vi opplyst at de som regel alltid får til en endring i sakene de går inn i. Målet er ofte å få de ut av soverommet og til å møte på skolen, om ikke nødvendigvis 30 timer i uken. Vi får opplyst at dette ofte letter overgangen til videregående skole.

4.4 TILRETTELEGGE UNDERVISNINGEN

I intervjuene med skolene og foresatte samt mappegjennomgangen ser vi at skolene gjør mye for å tilrettelegge undervisningen for elever med bekymringsfullt skolefravær. Eksempelvis får noen tilpasset timeplan, en del av undervisning skal foregå i klasserommet, en del på eget rom med lærer/ miljøterapeut og en del hjemmefra. Noen får tilpasning i enkelte fag, eksempelvis ustrukturerte fag som gym, mat og helse samt kunst og håndverk. I flere av mappene ser vi at elevene ikke skal utsettes for presentasjoner og vurderinger i timene. Helsesykepleier opplyser at elever har fått fritak for å ha gym eller svømming fordi skolen har oppdaget at disse elevene tidligere hadde fravær denne dagen.

Mappegjennomgangen viser også at undervisningstilbudet som noen elever med skolefraværproblematikk får når de er på skolen er begrenset. Vi finner også lite dokumentasjon i mappene som tilsier at skolen har tilrettelagt undervisningen for elevene de timene eller dagene som de aldri kommer seg på skolen. Flere foresatte oppgir at sønnen eller datteren ligger langt bak de andre elevene i klassen på grunn av fraværet og at tilbudet eleven har fått på skolen i perioder mer kan beskrives som en oppbevaringsplass enn en utdanningsarena. Eksempelvis ved at de kun har laget mat sammen med kantineansvarlig, håndarbeid med miljøterapeut, eller at en er plassert på et rom i en kjeller sammen med andre elever med utfordringer uten tilsyn av lærer. Flere foresatte oppgir at de har etterspurt mer tilrettelegging for hjemmeundervisning, men at dette ikke har blitt noe av. I intervju med foresatte får vi flere tilbakemeldinger på at eleven har blomstret under nedstengningen og perioden med hjemmeskole grunnet koronapandemien. Vi får også oppgitt at noen har valgt å ha eleven hjemme i en periode og at de da har lært mye. Ledelsen på Lenden har inntrykk av at tilpasset opplæring ofte er glemt i disse sakene. Vi får opplyst av representanter fra PPT at de kommer med anbefalinger om tilrettelagt undervisning, men at de ikke vet om skolene klarer å gjennomføre det. Vi får eksempler på at enkelte skoler har gjennomført eget undervisningsopplegg digitalt, men at det krever at skolen følger opp hvis de ikke møter på skolen. Vi får opplyst at mange av elevene som har bekymringsfullt skolefravær er elever med store utfordringer og dermed mindre kapasitet og at de dermed trenger pause den tiden de eksempelvis ikke er på skolen.

4.5 VURDERING

I kommunens fraværssystem kan en registrere fag, timer og årsak til fravær, men det er kun ungdomsskolene og enkelte barneskoler som registrerer fravær i enkelttimer. Fravær i enkelttimer

kan være starten på et bekymringsfullt skolefravær, og faktorer som hvilke typer timer samt tidspunkt på dagen eller uken danner grunnlag for å oppdage eventuelle mønstre i fraværet, og er viktig å ha oversikt over i en kartlegging.

Årsak til fravær blir oppgitt hvis de foresatte ønsker det. Dette er ikke noe skolen har krav på å vite, men de kan oppfordre foresatte til å opplyse om årsak for å øke muligheten til å oppdage fravær og fraværsmønster tidlig. Ved å identifisere fraværet tidlig og registrere årsak til fravær blir det lettere å se hvem som er i risikozonen og en kan lettere ta tak i forholdene som er årsakene til at fravær oppstår.

Skolene har svært ulike rutiner på hvor ofte fraværet registreres og gjennomgås. Samtidig ser vi at ungdomsskolene registrerer oftere og har noe hyppigere gjennomgang enn barneskolene. Med tanke på at mange av sakene om bekymringsfullt skolefravær starter på barneskolen indikerer dette at en bør øke fokuset her slik at sakene oppdages så tidlig som mulig. Forskning anbefaler at fraværet registreres daglig og mest mulig likt på de ulike skolene. Vi anbefaler at skolene får en mer ensartet praksis for føring og gjennomgang av fravær for å skape et best mulig grunnlag for tidlig oppdagelse av fraværproblematikk og videre kartlegging. Skolene bør daglig registrere fravær i fag, timer/ hele dager samt årsak.

Vi har innrykk av at skolene gjør mye for å forebygge bekymringsfullt skolefravær, men gjennomgangen avdekker noen forbedringsområder. For det første finner vi flere eksempler i mappegjennomgangen på at overganger ikke er håndtert på en tilfredsstillende måte. Dette bekreftes i intervjuene med foresatte hvor vi får informasjon som tyder på at skolene ikke er flinke nok til å sikre overganger og ha tiltak klare når elever kommer tilbake på skolen etter lengre tids fravær samt overganger ved skolebytte.⁴⁷ For det andre viser gjennomgangen at skolene har et forbedringspotensial knyttet til opplæring av foresatte i fraværproblematikk og hva de skal se etter. Alle de foresatte vi har snakket med i forbindelse med prosjektet oppgir at det er de som har oppdaget fraværet og tatt kontakt med skolen. Når atferden først kommer til uttrykk i skolen, har de foresatte som regel strevd med dette i lang tid. Dersom foresatte dermed på forhånd har fått en innføring i hvordan fraværproblematikk kan utvikle seg, kan man sette inn tiltak på et tidligere tidspunkt.

Mappegjennomgangen tyder på at det ikke er en entydig praksis på de utvalgte skolene for hvordan håndteringen av sakene skal dokumenteres, og vi finner også store forskjeller fra sak til sak på den enkelte skole. Totalt sett har vi inntrykk av at det er store mangler i dokumentasjonen, og dette bekreftes av skolene i flere tilfeller. Skolene opplyser at de gjennomfører kartlegginger, men det fremgår lite dokumentasjon i mappene på hva de finner eller hvordan de vurderer elevens situasjon. Viser kartleggingen det samme som elev/ foresatte melder eller finner skolen noe annet? Dersom en ikke konkluderer med en årsak bør det også fremgå av dokumentasjonen.

⁴⁷ Skolebytte på grunn av fraværproblematikk på tidligere skole samt overgang til ungdomsskolen og videregående opplæring.

Vi har inntrykk av at skolene er raske med å sette inn tiltak når bekymringsfullt fravær oppdages eller blir meldt inn av foresatte. Men i de fleste sakene vi har gjennomgått er det vanskelig å se hvilke tiltak som gjelder per i dag. Vi finner kun et par eksempler på samarbeidsavtaler hvor tiltakene er tydelig presentert og hvor det fremgår hvem som har ansvar og når tiltaket skal evalueres. Hovedsakelig fremkommer tiltakene av referat fra samarbeidsmøter, noen ganger oppsummert som *veien videre*, ellers gjemt i teksten. Noen av sakene har ingen dokumentasjon på hvilke tiltak som gjelder og flere foresatte melder at de ikke vet hvilke tiltak som gjelder eller om det er satt inn noen tiltak per i dag. En annen innvending er at en stor del av tiltakene som settes inn ikke er konkrete eller presise nok. Dette kan ha sammenheng med at årsaken er uklar og at en dermed setter inn diverse tiltak i håp om at noen skal treffe. Vi har fått flere eksempler av skolene og samarbeidsinstanser på saker hvor de aldri finner årsaken. Vi finner også eksempler på konkrete tiltak som er tilpasset den enkelte elev. På dette området kan gode maler og klare rutiner være et godt utgangspunkt for prosess og felles praksis på skolene.

I mappegjennomgangen er det ofte vanskelig å se om tiltakene er evaluert eller hvem som har ansvar for de ulike tiltakene. Dette kan skape sårbare situasjoner og i intervju med foresatte får vi opplyst at tiltak glipper både med og uten skriftlig plan over tiltak. Dette tyder på svikt i informasjonsflyten på skolene. Det er viktig at skolene sikrer at tiltak blir fulgt opp for å skape forutsigbarhet og trygghet for eleven. Små avvik i den planlagte oppfølgingen kan være hemmende for elevens progresjon og i verste fall forverre situasjonen.

Vi anbefaler kommunen å sikre at skolene er tydelige på hva som skal inngå i kartlegginger og hva som skal dokumenteres. Kommunen bør også sikre at tiltakene som settes inn blir mer presise og fremkommer av planer. Én mulighet er å formalisere arbeidet gjennom en aktivitetsplan som skolene har plikt til å utarbeide i skolemiljøsaker. Her skriftliggjøres blant annet hva en skal gjøre, når det skal evalueres og hvem som har ansvar for at det blir gjort. Gjennom en aktivitetsplan kan en få oversikt over hvilke tiltak som gjelder til enhver tid og dermed redusere risikoen for at tiltak glipper.

Vi har inntrykk av at skolene gjør mye for å tilrettelegge undervisningen for elever med bekymringsfullt skolefravær, men vi ser også at undervisningstilbudet som noen elever med skolefraværspromblematikk får når de er på skolen er begrenset. Dette bekreftes i intervju og mange opplyser at elevene ligger langt bak faglig. Det må presiseres at mange av disse elevene har store utfordringer og dermed ikke har kapasitet til full skoledag, hjemme eller på skolen. Flere foresatte etterspør mer tilrettelegging for å gjennomføre hjemmeundervisning, mens vi har inntrykk av at både skolene og PPT er mer restriktive fordi de frykter at det skal gjøre tilbakeføringen til skolen enda vanskeligere.

Oppsummert anbefaler vi at skolene:

- får en mer ensartet praksis for føring og gjennomgang av fravær for å skape et best mulig grunnlag for tidlig oppdagelse av fraværspromblematikk og videre kartlegging. Skolene bør daglig registrere fravær i fag, timer/ hele dager samt årsak.
- gjør foresatte kjent med tidlige tegn på fraværspromblematikk og hva foreldre konkret kan gjøre dersom eleven viser slike tegn/ sliter med å gå på skolen.

- styrker det systematiske arbeidet med håndtering av saker om bekymringsfullt skolefravær ved å sørge for at
 - skolene er tydelige på hva som skal inngå i kartlegginger og hva som skal dokumenteres
 - skolene setter inn tiltak som sikrer overganger for elever med bekymringsfullt skolefravær ved skolebytte/ lenger fraværperioder og lignende
 - skolenes tiltak blir evaluert og dokumentert – slik at det oppnås en forutsigbar og trygg skolehverdag for eleven, samt kompetanseoverføring og god informasjonsflyt på skolen.

5 KOMPETANSE

I hvilken grad har skolene og de andre hjelpeinstansene, herunder PPT, god nok kompetanse til å håndtere elever med bekymringsfullt skolefravær?

5.1 REVISJONKRITERIER

Opplæringsloven § 5-1 sier at elever som har rett til spesialundervisning har krav på et opplæringstilbud som kan gi eleven et forsvarlig utbytte av opplæringen i forhold til andre elever og i forhold til de opplæringsmålene som er realistiske for eleven. Dersom det fremgår av enkeltvedtaket at bruk av alternativ opplæringsarena er nødvendig for at eleven skal få et forsvarlig utbytte av opplæringen, åpner regelverket for dette under gitte vilkår⁴⁸.

Utdanningsdirektoratet understreker at det skal være hensynet til eleven, ikke hensynet til skolen eller kommunen som er avgjørende for bruk av alternativ opplæringsarena.

Ifølge opplæringsloven § 5-6 annet ledd skal den pedagogisk-psykologiske tjenesten i kommunen hjelpe skolen i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å legge opplæringen bedre til rette for elever med særlige behov.

Ifølge opplæringsloven § 10-8 har skoleeier ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i virksomheten.

⁴⁸ Kilde: Bruk av alternative opplæringsarenaer i grunnskolen Udir 3-2010

På bakgrunn av gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

- Kommunen skal legge til rette for at skolene har nødvendig kompetanse for å ivareta elever med bekymringsfullt skolefravær.
- Stavanger PPT skal hjelpe skolene i kommunen i arbeidet med kompetanseutvikling for å legge opplæringen bedre til rette for elever med særlige behov.

5.2 FAKTA/ FUNN

De fleste skolene påpeker at bekymringsfullt skolefravær er en relativt ny problemstilling, og at de har opplevd en økende tendens de siste årene. Ledelsen på Hafrsfjord skole oppgir eksempelvis at mens det før gjerne var én til to elever på hele skolen, er det nå i hvert fall én på hvert trinn. Parallelt har skolene jobbet systematisk med å heve kompetansen. For eksempel er Finnøy fra inneværende skoleår med i prosjektet ROBUST⁴⁹, mens Kannik og Hafrsfjord er to av fire Stavanger-skoler som er med i UiS-prosjektet «On the frontline». Særlig Hafrsfjord forteller om stort utbytte av prosjektet: «*Vi jobber veldig godt nå med å fremme nærvær, etter deltakelse i prosjektet*». Vi får opplyst at de gjennom prosjektet ble klar over at de var flinke til å følge opp fraværssaker og finne tiltak, men mindre flinke på forebygging. I forbindelse med prosjektet har de derfor flyttet fokuset til forebygging, og prioritert å jobbe med nivå 1 i tiltakspyramiden. «*Det er mer å vinne på forebygging*».

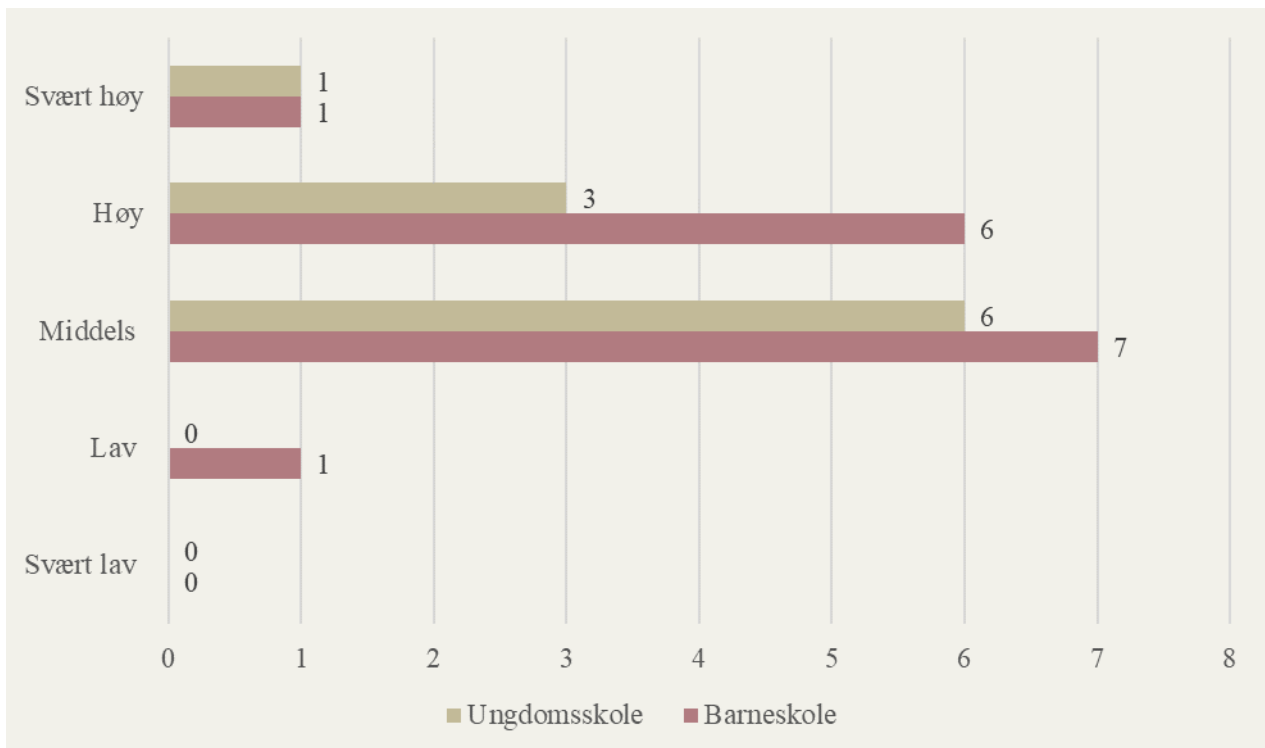
Kompetansehevingen foregår også gjennom dialog med hjelpetjenestene, både på systemnivå og i enkeltsaker. Eksempelvis har St.Svithun brukt Lenden inn mot personalet gjennom foredrag og innlegg innenfor ulike tema. I løpet av 2020 ble det også avholdt en del generelle samarbeidsmøter med BUP, hvor de har kunnet drøftet ulike problemstillinger og avklart hvilke tema de kan veilede skolen på.

Kannik har de siste årene hatt fokus på å opparbeide seg kunnskap og kompetanse på fraværproblematikk, og vi får opplyst at samarbeidet med konsultasjonsteamet har bidratt til å heve skolens kompetanse på området. Det samme er tilfellet hos Hafrsfjord.

I spørreundersøkelsen ba vi skolene om å vurdere sin egen kompetanse når det gjelder å håndtere bekymringsfullt skolefravær:

⁴⁹ ROBUST består av et undervisningsopplegg for elever og kompetanseutvikling for lærere. Det er utviklet i et samarbeid mellom Læringsmiljøseneteret og Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger, og er en del av forskningsprosjektet Resilient.

Figur 14: På en skala fra 1-5, hvor 1 er svært lav og 5 er svært høy, hvordan vurderer du skolens kompetanse når det gjelder å håndtere bekymringsfullt skolefravær? (n=25)

Vi ser at de aller fleste skolene oppgir å ha middels eller høy kompetanse på området. Både barne- og ungdomsskolene gir en gjennomsnittlig score på 3,5, som plasserer dem på mellom middels og høy kompetanse. Det er likevel en høyere andel av barneskolene (40 prosent) som oppgir å ha høy kompetanse, sammenlignet med ungdomsskolene (30 prosent). Samtidig er det en barneskole som oppgir å ha lav kompetanse. Ledelsen på Storhaug skole oppgir at kompetansen til ledelsen har blitt styrket de siste årene og at lærerne på mellomtrinnet har større erfaring og kompetanse enn småtrinnet.

Kompetanseheving – ansatte

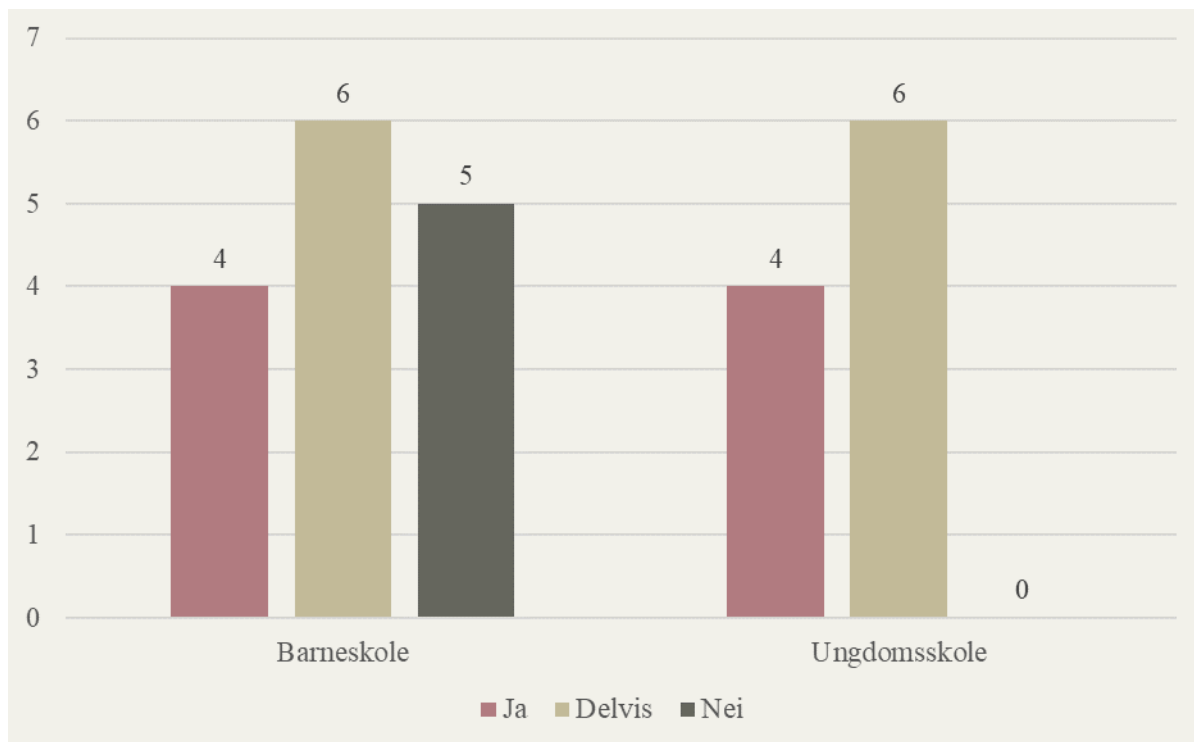
Når det gjelder opplæring av nyansatte, får vi opplyst at fraværsrutiner, i likhet med skolens øvrige rutiner, er en del av opplæringen. Det blir påpekt at det er mye å sette seg inn i, spesielt om man er nyutdannet. Nyutdannede får imidlertid også veiledere første året. Ledelsen på Finnøy sentralskule opplyser at ettersom kommunens veileder for bekymringsfullt skolefravær er omfattende, ber de nyansatte om å gjennomgå skolens egen handlingsplan i stedet. Det påpekes at dersom nye lærere må involveres i saker om bekymringsfullt skolefravær, blir de bedt om å lese hele veilederen.

Fra ledelsen på Hafrsfjord skole får vi opplyst at det i forbindelse med prosjektet «On the frontline» har blitt jobbet grundig med informasjon ut til alle ansatte om verdien av registrering og oppfølging av fravær. Skolefravær blir nå tatt opp på alle trinnmøter, og ansatte er bedre kjent

med ansvaret for å følge med. Vi får opplyst at de ikke har systematisk opplæring i form av kurs og lignende, men at de er gode på å bruke saker som eksempler og dele suksesshistorier.

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om bekymringsfullt skolefravær var inkludert som et tema i opplæringen til nyansatte. Resultatene framgår av figur 15.

Figur 15: På din skole, er bekymringsfullt skolefravær inkludert som et tema i opplæringen til nyansatte?

Fra figuren ser vi at alle ungdomsskolene oppgir å ha eller delvis ha bekymringsfullt skolefravær som et tema i opplæringen. For barneskolene gjelder tilsvarende for flertallet, men det er samtidig en tredjedel som oppgir å ikke ha dette som tema.

Tilbakemeldinger på skolenes kompetanse

I intervju med foresatte får vi både positive og mindre positive tilbakemeldinger knyttet til skolenes kompetanse. Mange oppgir at skolene gjør sitt beste, men at de i flere tilfeller mangler kompetanse. I flere saker får vi opplyst at det er de foresatte som har kommet med eksempler på tiltak og at det er deres forslag som er satt inn. Flere oppgir også at det er svært personavhengig hvilken oppfølging en får på skolen. Vi får flere uttalelser som; «hadde det ikke vært for henne/han/ miljølæreren/ kontaktlæreren...» Men vi får også enkelte tilbakemeldinger på at skolen totalt sett har håndtert saken på en veldig god måte.

En av helsesykepleierne oppgir at skolen ikke vet hvordan de skal håndtere fraværssaker og at de mangler prosedyrer på hvordan en skal gå frem. Det oppgis at det heller ikke er noe system på hvem en skal koble på i fraværssaker, bortsett fra skolevegringsteamet til PPT som krever at saken tas opp veldig tidlig.

I tilfeller hvor elevens fravær hovedsakelig skyldes fysisk sykdom og eleven i utgangspunktet ønsker å gå på skolen oppgir flere foresatte at skolen mangler kompetanse på hvordan dette skal håndteres. Enkelte foresatte opplever at skolen håndterer saken som om elevens fravær skyldes at han eller hun ikke ønsker eller klarer å komme på skolen. Av mappegjennomgangen ser vi at skolen i flere tilfeller er bekymret for at elever som har høyt fravær grunnet sykdom skal utvikle vegring for å gå på skolen. Vi får også tilbakemeldinger knyttet til at skolene mangler kompetanse til å håndtere saker hvor bruk av rusmidler er årsak til fravær. Hvem som kan hjelpe til i slike tilfeller fremstår også som uklart.

Lenden skole og ressurscenter ønsker å være støttesystem for skolene, ikke overta disse elevene. Når Lenden trekker seg ut av en sak er målet at skolen har lært noe til neste sak og at de har fått noen verktøy. Lenden har imidlertid inntrykk av at skolene tar med seg læringen i varierende grad ettersom noen av skolene søker hjelp i samme type saker år etter år.

I intervju med representanter fra barnevernstjenesten får vi opplyst at kompetansen til skolene på dette området oppfattes veldig variabel og at de gjerne skulle sett at det var flere miljøarbeidere i skolen. Lærerne beskrives som flinke, men at mange ikke har kompetanse innen feltet da det ikke er en del av lærerutdanningen. De har mer fokus på den pedagogiske biten og mangler ofte biten om hvorfor det er så vanskelig for noen å komme på skolen. Representant for barnevernstjenesten oppgir at de skolene som oppleves som gode til å håndtere sakene har engasjerte voksne og er flinke til å oppsøke hjemmet, eksempelvis ved at miljøarbeidere tar eleven med på tur eller sitter utenfor og venter på eleven, og ikke lar seg stoppe av en lukket før. Tjenesten oppgir også at de merker at Lenden skole og ressurscenter er inne i flere og flere skoler og trinn og at dette gir positive effekter. I saker hvor barnevernstjenesten opplever at skolene ikke er flinke til å håndtere sakene ber de ofte de foresatte om å kontakte statsforvalteren.

BUP har inntrykk av at det ofte er tilfeldig hvilke tiltak skolene har satt inn i de mest akutte sakene de er involvert i. De undrer seg også over at situasjonen kan gå så langt, at elevene eksempelvis bare er hjemme og at barnevernstjenesten kobles inn sent. Ifølge BUP er det store variasjoner mellom skolene i forhold til hvordan sakene blir håndtert. Det pekes på at når de får vite hvilken skole eleven kommer fra, vet de hva de kan forvente av håndteringen. Vi får videre opplyst at det er forskjell på hvor aktive skolene er; noen har gjort veldig mye mens andre ikke en gang har kontaktet eleven. Ifølge BUP er det gjennom skolen en kan få til en bevegelse. Vi får videre opplyst at skolene i enkelte tilfeller etterspør BUPs «velsignelse» til å lage en opptrappingsplan, særlig når det gjelder den psykiske delen. BUP har forståelse for at det er vanskelig for skolene å vite hva en skal gjøre hvis ikke PPT er inne i saken.

De fleste skolene i utvalget har flere vanskelige saker og de oppgir at det til tider er vanskelig å sitte i møter med foresatte som er fortvilet over situasjonen. Foresatte ønsker at skolen skal gjøre

mer mens skolen selv opplever at deres kompetanse i noen saker ikke strekker til. Eksempelvis i saker hvor psykisk helse er årsak til skolefraværet. To av skolene oppgir at det er mange lærere som gir seg ettersom lærerjobben ikke er det de ble forespeilet og at alle utfordringene burde ha vært implementert i utdanningen; «*det er ikke undervisning vi driver med, du er mor, psykolog, sosialpedagog...*».

Tilbakemeldinger på andre instansers kompetanse

Gjennom intervjuene får vi flere tilbakemeldinger knyttet til at kommunen har kompetansen som kreves i fraværssaker, men at potensialet ikke utnyttes og at en er litt for rigide på formalitetene. Det at eksempelvis Lenden ikke kan kobles på enkeltsaker før det foreligger en sakkyndig vurdering oppgis av flere som frustrerende. I mappegjennomgangen og intervju med foresatte får vi noen ganger inntrykk av at det er tilfeldig hvilken instans som blir benyttet, samt at det i enkelte tilfeller fremkommer at en kontakter det som finnes av hjelpeinstanser på en gang i håp om at noen har kapasitet til å hjelpe.

Flere av skolene oppgir at helsesykepleiers kompetanse oftere blir brukt i fraværssaker nå enn tidligere. Helsesykepleierne oppgir det samme, men at de gjerne kan involveres enda mer og enda tidligere. Finnøy oppgir at det hadde vært ønskelig med mer ressurser på ungdomsskolen.

PPT

Vi får ulike tilbakemeldinger knyttet til PPTs kompetanse angående saker om bekymringsfullt skolefravær. Tre av skolene oppgir at hjelpen de får avhenger av hvilken saksbehandler de får. Vi får opplyst at det ofte tar lang tid før de blir koblet på og at skolene da allerede har prøvd ut tiltakene som PPT eller Lenden foreslår. «*Vi opplever at vi havner i en byråkratisk mølje som tar vinter og vår før det ligner noe som minner om hjelp. Vi vil helst ha hjelp i går.*» En av skolene oppgir at de av og til søker PPT på klassenivå i håp om å få hjelp raskere, ettersom dette ikke krever sakkyndig vurdering.

Tre av skolene oppgir at utviklingen går i retning av mer veiledning på systemnivå. En skole oppgir at de får mest råd og støtte av PPT og at det er en fordel at de har god kunnskap om skolen. En annen skole oppgir at de er mer fornøyde med veiledningen de får på systemnivå enn individrettet. Mens en tredje skole oppgir at den de siste årene i økende grad har benyttet seg av veiledning fra PPT.

Tilbakemeldingene fra skolene knyttet til skolevegringsteamets kompetanse er hovedsakelig positive. Ifølge ledelsen på Hafrsfjord skole har skolen fått mye hjelp av skolevegringsteamet, og oppgir at de nå har denne kompetansen på skolen. Men de oppgir at skolevegringsteamets kompetanse fortsatt er nyttig når samarbeidet med foresatte ikke er optimalt. Storhaug skole opplever at de til tider allerede har satt inn de tiltakene som skolevegringsteamet anbefaler. Ledelsen på Finnøy sentralskule har kun positive tilbakemeldinger knyttet til konsultasjonsteamet og oppgir at de får god veiledning. Ifølge ledelsen på Storhaug skole er det en utfordring i saker

hvor sykdom utvikler seg til å bli fravær av andre årsaker ettersom skolevegringsteamet ønsker å gå i gang etter fravær på 7-10 dager. I slike tilfeller får vi opplyst at skolevegringsteamet oppgir at de ikke kan gjøre noe. Skolen iverksetter da tiltak som skolevegringsteamet har anbefalt i tidligere saker.

Når skolene melder saker til konsultasjonsteamet får vi oppgitt at det ikke nødvendigvis er fordi de har behov for selve kompetansen teamet sitter på, men fordi de har erfart at det noen ganger kan være en hjelp å inkludere en ny instans. Det påpekes at det er vanskelig å vite helt konkret hva som faktisk gjør at det hjelper, men et eksempel vi får oppgitt er at det eksempelvis kan være første gang foreldrene snakker sammen om situasjonen.

Lenden skole og ressurscenter

Vi får hovedsakelig kun positive tilbakemeldinger knyttet til Lenden skole og ressurscenter. De oppgis blant annet å ha god kompetanse samtidig som de gir god støtte, samt at de har samme mål. Det at Lenden kan bidra i hjemmet trekkes fram som svært positivt.

Barnevernstjenesten har inntrykk av at Lenden er best på det praktiske mens PPT er mer opptatt av årsakene, og at de dermed er gode sammen.

Barnevernstjenesten

Vi får opplyst av barnevernstjenesten at de får en god del bekymringsmeldinger fra skolene om alvorlig skolefravær og at antallet har økt de siste årene. Representant for barnevernstjenesten tror dette skyldes rutinen i kommunen som tidligere sa at en automatisk skulle melde barnevernet ved høyt skolefravær. Dette oppgis å være en utfordring ettersom flere av meldingene de mottar ikke gjelder omsorgssvikt. Vi får opplyst at barnevernstjenesten i gjennomsnitt mottar fem bekymringsmeldinger i måneden som gjelder alvorlig skolefravær og at to til tre av disse ikke dreier seg om omsorgssvikt og dermed ikke skulle ha vært meldt inn.

Barnevernstjenesten beskriver seg selv som en samleplass for elever med høyt skolefravær som ingen klarer å hjelpe og at alle ser på dem som en løsning. Tjenesten opplever at de mange ganger kommer inn for sent, eleven har da ofte ikke vært på skolen et år og har store faglige hull samt at det foreligger en oppgitt- og håpløshet i saken. Vi får opplyst at barnevernstjenesten som regel ikke klarer å hjelpe disse elevene.

I saker med omsorgssvikt prøver barnevernstjenesten å styrke foreldrene. Vi får opplyst at det i tiltakssaker er best når skolen og elev sammen lager en plan.

Vi får ulike tilbakemeldinger knyttet til barnevernstjenestens kompetanse på dette området. En av skolene oppgir at de har lav kompetanse på dette området, en annen oppgir at det er veldig

personavhengig og dermed sårbart. To av skolene etterspør en oversikt over hva barnevernstjenesten kan gjøre i slike saker og at det hadde vært en fordel om det var mer systemavhengig. Vi får opplyst at en av skolene velger å ringe barnevernsvakten anonymt ettersom de vet at de er dyktige: «Du ringer til de personene du vet har noe å bidra med». Barnevernstjenesten er enig i at kompetansen hos dem varierer, og skulle ønske at Norge som nasjon laget en felles kompetansepakke om dette temaet. Ifølge representant fra barnevernstjenesten har veilederne i barnevernstjenesten ingen gode tiltak eller opplæringspakker på dette temaet. Fra PPT får vi opplyst at deres erfaring er barnevernstjenesten ikke har erfaring på området og at involvering av dem ofte skaper et dårligere skole- hjem samarbeid.

BUP opplever at barnevernstjenesten ofte kommer inn for sent, og at flere kunne fått nyttig foreldreveiledning hos barnevernstjenesten.

BUP

Ifølge representanter fra BUP er sakene som kommer inn til dem med skolevegring som henvisningsgrunn i utgangspunktet ikke deres ansvarsområde. Vi får opplyst at skolevegring fra 2015 er tatt ut av prioriteringsveilederen til BUP. Men mange av disse elevene har som regel tilleggssymptomer som er deres ansvarsområde, eksempelvis traumer, angst eller annen form for psykisk tilstand. BUP opplyser at de har kompetanse knyttet til den psykiske helsedelen, men ikke knyttet til hva som skjer på skolen eller hjemme. Vi får opplyst at elevene i denne gruppen som behandles hos BUP har store variasjoner i skolefraværet, alt fra litt fravær til de som ikke har vært på skolen på et år. BUP opplyser at skolen er en viktig funksjonsarena, så når den faller vekk er det et tegn på alvorlighetsgraden i sakene. I saker hvor BUP opplever at eleven blir veldig stresset av skolen får vi opplyst at de prøver å finne en mulighet for skole uten stress. BUP opplyser at de i slike tilfeller nok er litt raske med å oppfordre en nedprioritering av skolen, og at dette sjelden er diskutert med PPT eller skolen, gjerne kun med foreldre.

Når det gjelder BUP sin kompetanse i skolefraværssaker er skolene nokså samstemte i at elevene opplever at de får lite ut av det. Skolene erfarer at BUP mener skolen må tilrettelegge bedre, mens skolene selv ikke mener at de besitter den kompetansen som kreves. Barnevernstjenesten oppgir at BUP er mest opptatt av symptomer og diagnoser, og at de skulle ønske at de var bedre på *hvorfor ting skjer*.

For stort ansvar?

Ledelsen på tre av skolene mener at skolen sitter med et for stort ansvar i skolefraværssaker. En av skolene oppgir også at det er uklart når det ikke lenger er deres virkeområde. Ledelsen på en annen skole oppgir at det hadde vært ønskelig om en annen instans, eksempelvis barnevernet, hadde overtatt koordinatorrollen, men at det skal være et samarbeid mellom skole, PPT og BUP. Ifølge ledelsen på Lenden er det vanskeligere i perioden når en elev skal tilbake til skolen etter en periode hos dem hvis støttesystemene blir for sterke. De oppgir også at det er naturlig at skolen

har den koordinerende rollen ettersom det er deres elev, og at de andre instansene heller skal tilby støtte rundt eleven.

To andre skoler har tro på at et ambulerende team, eller en psykolog gjennom helsestasjonstjenesten, som raskt kan settes inn ved hastesaker og som har kompetanse på håndtering av fraværssaker, kan være en god løsning. I slike saker opplever de at verken PPT, BUP eller andre vil involvere seg, eller at det tar for lang tid før en får hjelp. Flere av skolene gir uttrykk for at de ønsker å hjelpe alle, men at de ikke har ressurser eller kompetanse til å følge opp alle elevene slik en burde. Det oppleves også frustrerende fra skolenes side å være vitne til at elever med alvorlige utfordringer får avslag fra den ene instansen etter den andre. En av skolene oppgir at de til tider kanskje er for fleksible, eksempelvis ved at de følger elev til BUP fordi foresatte ikke kan kjøre eleven. Vi får flere tilbakemeldinger knyttet til at skolene savner at noen kan hjelpe til i hjemmet i fraværssaker og at de opplever saker hvor eleven ikke passer inn i noen støtteordninger. BUP har fått flere tilbakemeldinger fra foresatte om at skoler som har fleksibilitet til å komme hjem til eleven, en lærer eller rektor eller andre, er det som har gitt suksess.

Samarbeidsinstansene, PPT, helsesykepleier og BUP, savner en instans som kan gi støtte og veiledning til foresatte ettersom de har en svært viktig rolle i sakene og at disse ofte føler seg alene. Vi får opplyst at de aller fleste foresatte til elever med alvorlig skolefravær får sykemelding i kortere eller lenger periode. Helsesykepleier på Storhaug skole oppgir at de har hatt god erfaring med bruk av familiesenteret i slike saker, og at flere foresatte har fått god støtte og veiledning her. Vi får opplyst at andre kommuner har ulike former for Skolelos prosjekt hvor en har et team som kan hjelpe til i hjemmet.

St.Svithun opplyser at de har god erfaring med SkoleResept, og at dette er et tilbud de ønsker å benytte seg av i et langsiktig perspektiv. SkoleResept er et helsetilbud til unge psykisk syke i Stavanger. Tilbudet er organisert under Klinikk Psykisk helsevern barn og unge i Helse Stavanger og er et samarbeid med Rogaland fylkeskommune og Stavanger kommune⁵⁰. Tilbudet er lavterskel og krever ingen henvisning. Vi får videre opplyst at det var tilfeldig at de fikk med seg dette tilbudet. Barnevernstjenesten har også god erfaring med dette tilbudet og skulle ønske at flere kunne få hjelp her.

⁵⁰ <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/PR73y6/skoleresept-for-to-aar-siden-var-han-i-ferd-med-aa-droppe-ut-saa-kom-ot>

5.3 VURDERING

Skolene, ved rektorer og avdelingsledere, oppgir selv at de per i dag ikke har god nok kompetanse til å håndtere alle elevene som har et bekymringsfullt skolefravær, men at kompetansen har økt de siste årene. I spørreundersøkelsen gir skolene en middels score på egen kompetanse. PPT, barnevernstjenesten og BUP har samme oppfatning. Foresatte oppgir i flere tilfeller at skolene gjør det de kan, men at de i noen tilfeller mangler kompetanse og at skolen i mange tilfeller ikke klarer å legge opplæringen til rette for disse elevene.

Det varierer også fra skole til skole hvor godt fornøyd de er med veiledningen og tiltakene fra PPT, og de er gjennomgående mer fornøyd med samarbeidet på systemnivå enn det individrettede. Alle skolene er fornøyd med å ha en egen PPT-rådgiver, men savner spisskompetanse som en kan hente inn ved spesielle utfordringer eller noen som en kan hente inn i akutte saker. Flere etterspør også noen som kan veilede og hjelpe til i hjemmet. Tilbakemeldingene i intervjuene antyder at skolevegringsteamet til PPT sin tilnærming til fraværshåndtering er for smal. For det første opplyser flere at skolevegringsteamet ikke kan bistå hvis problemutviklingen har kommet for langt. For det andre opplever flere av skolene at de nå besitter den kompetansen som teamet bringer inn i tidlig fase i fraværsutviklingen. I tillegg savner skolene noen som kan veilede i akutte saker.

Vi har inntrykk av at kommunen totalt sett har mye kompetanse knyttet til å håndtere elever med et bekymringsfullt skolefravær, men at denne kompetansen ikke alltid blir utnyttet på en god måte og at noen instanser til tider kobles inn for sent. For det første oppleves det per i dag litt for tilfeldig hvem en får av hjelp av og mange opplever at kompetansen i de ulike instansene er personavhengig. I tillegg får vi opplyst at det ofte tar for lang tid å innhente kompetanse, samt at det dukker opp instanser som ikke er kjent for alle. Vi anbefaler kommunen å sette i verk tiltak for å styrke skolenes kompetanse knyttet til fraværsproblematikk samt sikre at kommunens kompetanse blir utnyttet på en god måte.

6 SAMARBEID

Hvordan fungerer samarbeidet mellom skolene, foresatte og andre aktuelle instanser både i og utenfor kommunen? Herunder: Hvordan praktiseres terskelen hos PPT for å sette inn ekstra ressurser?

6.1 REVISJONSKRITERIER

Lovverk

Ifølge opplæringsloven § 15-8 skal skolen samarbeide med relevante kommunale tjenester om vurdering og oppfølging av barn og unge med helsemessige, personlige, sosiale eller emosjonelle vansker.

Forskrift i opplæringsloven §20-1 sier at skolen skal sørge for samarbeid med hjemmet. Foreldresamarbeid skal ha eleven i fokus og bidra til eleven sin faglige og sosiale utvikling. Et godt foreldresamarbeid er en viktig ressurs for skolen for å styrke utviklingen av gode læringsmiljø og skape læringsresultat som blant annet fører til at flere fullfører videregående opplæring.

Ut ifra gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

- Skolene skal samarbeide med relevante kommunale tjenester om vurdering og oppfølging av barn og unge med utfordringer knyttet til fravær.
- Skolene skal legge til rette for samarbeid med hjemmet.

6.2 FAKTA/ FUNN

Skolenes samarbeid

Kommunens retningslinjer for registrering og oppfølging av elevfravær inneholder retningslinjer for når helsesykepleier bør involveres samt når saken bør henvises videre til PPT, BUP og/ eller barnevernstjenesten, jamfør kapittel 3. I mange av sakene vi har gjennomgått er flere instanser involvert både før og etter at skolefraværet utviklet seg til å bli bekymringsfullt.

PPT

Ledelsen på flere av skolene opplever at de har et godt samarbeid med PPT, men at det ofte blir lang ventetid på grunn av ressurser. En av skolene oppgir at dette er noe en bør kommunisere med de foresatte, slik at de vet hva de kan forvente. Skolene har ressursteam møte med PPT hver 14. dag. Dette gjør at de raskt kan drøfte saker med PPT. Ledelsen på St. Svithun oppgir at skolen har hatt de samme kontaktpersonene hos PPT i mange år og at dette er positivt med tanke på kontinuitet. Vi får videre opplyst at St.Svithun for noen år siden tok initiativ til at både ungdomsskolen og de tilhørende barneskolene i bydelen skulle ha samme kontaktperson fra PPT, med mål om å få en sømløs overgang. Ordningen varte i to år, og St.Svithun opplevde det som vellykket. Ordningen ble endret etter at PPT endret organiseringen på barnetrinnet. Ifølge ledelsen på Hafrsfjord skole har samarbeidet med PPT blitt bedre og bedre de siste årene. Det vises til at de for ti år siden så vidt snakket sammen, mens de nå tar kontakt per telefon hvis de trenger bistand.

PPTs skolevegringsteam ønsker å bli koblet raskt på, og opplyser at dette er avgjørende for å finne en løsning. Jo lenger eleven er vekke fra skolen, desto lenger tid tar det å få eleven tilbake på skolen. Det er også ønskelig at skolene skal gjøre en del selv. Skolevegringsteamet opplyser at mange av skolene ofte har satt inn tiltak når de blir koblet på, og at skolene da ønsker en bekreftelse på om det er gode tiltak. I andre saker er det mer komplekst og teamet kommer med tiltak. Vi får opplyst at skolevegringsteamet får jevnlig henvendelser fra skolene og at det er ingen skoler som skiller seg veldig ut.

Skolene opplever stort sett at de har et godt samarbeid med PPTs skolevegringsteam. Det diskuteres ofte i ressursteam-møtene om det er aktuelt å koble på skolevegringsteamet for noen av elevene.

Barnevernstjenesten savner at PPT kaller dem inn til diskusjon. Tidligere ble det gjennomført drøftinger mellom PPT, Lenden og foresatte hvor barnevernstjenesten ble innkalt, som en del av utvidet skolevegringsteam. Vi får opplyst at det ble slutt på slike innkallelser etter sommeren 2020.

Lenden skole og ressurssenter

Lenden kan ikke bistå enkeltelever før de har fått sakkyndig vurdering. Vi får opplyst av ledelsen på Lenden at det ofte er ventetid hos PPT, til tider opp mot et år. Dersom eleven allerede er oppmeldt til PPT får vi opplyst at det kan gå raskere.

Representanter fra Lenden deltar av og til i ressursteam møter hvis skoler søker om hjelp eller ringer, eksempelvis hvis en vet at det er mange med skolefraværspromblematikk i 8. klasse påfølgende skoleår og ønsker hjelp til tilrettelegging.

Ledelsen på Lenden opplever at de stort sett har et godt samarbeid med skolene, men det innebærer ikke at det er «strake veien». Lenden opplever også at skolene har stor vilje til å hjelpe, men at det ofte er så mange elever på skolen som har behov for oppfølging at det blir krevende. Vi får opplyst at skolene ofte oppleves å ha et ønske om en «quick fix» når Lenden endelig blir involvert, men så må kanskje skolene gjøre ting om igjen, eventuelt endre seg. Dette oppleves utfordrende både for den som gir og får veiledning.

I intervju med ledelsen på Lenden får vi opplyst at det tverrfaglige samarbeidet rundt en elev kan bli mye bedre. Dette innebærer blant annet at alle jobber mot det samme målet og at skolene ikke føler at de står alene i det. Vi får videre opplyst at det kan være utfordrende å enes om tiltak. Eksempelvis når BUP anbefaler andre løsninger enn PPT eller skolen, eller når PPT mener at eleven bør få et alternativt skoletilbud, mens Lenden mener konteksten kan endres på hjemskolen.

Samarbeidet med Lenden oppgis av skolene som nyttig, men at det ofte er lang ventetid og at de da allerede har prøvd en del av tiltakene som Lenden foreslår. Skolene bruker blant annet Lenden i forhold til kartlegging i klasser, familieveiledningsteamet, veiledning i konkrete saker, mot personalet samt foredrag. Av Lenden får vi opplyst at de alltid har venteliste uansett hva de gjør. Vi får også opplyst at skolene nok får en opplevelse av at de står lenge på vent ettersom en sakkyndig vurdering må være klar før de kan involvere seg. Dette kravet skulle de gjerne sett at var fjernet. Gjennomsnittlig ventetid hos Lenden oppgis å være mellom fire til åtte uker.

Barnevern

Barnevernstjenesten har faste skolekontakter for skolene som deltar på skolenes ressursmøter 2-3 ganger i halvåret. Dette oppgis av skolene som positivt. Barnevernstjenestens rolle er da å sikre at skolene gjør det de kan, og at foreldrene har et godt samarbeid med instansene som er involvert. Vi får hovedsakelig positive tilbakemeldinger fra skoleledelsen på de utvalgte skolene om samarbeidet med barnevernstjenesten i kommunen. Eksempelvis opplyser en skole at de har tett dialog med barnevernstjenesten for å diskutere om saker dreier seg om omsorgssvikt og dermed bør meldes inn. En annen skole oppgir at de ofte opplever bytte av saksbehandler i saker hvor barnevernstjenesten er involvert, og at dette gjør at en må starte litt på nytt hver gang.

Barnevernstjenesten oppgir at hver skole er forskjellig og at samarbeidet dermed også varierer. Tjenesten sier det er ønskelig at alle skolene er motivert til å samarbeide med de og de håper at bruk av skolekontakter gjør at de kobles raskere på eller kan gi råd om hvem de bør kontakte.

BUP

Ifølge BUP er skolen en veldig viktig samarbeidspartner for dem, særlig i utrednings- og behandlingsfasen. Det er ingen faste møtepunkter mellom BUP og skolene, men vi får opplyst at BUP innkaller ulike instanser til avklaringsmøter. I tillegg gjennomføres det ansvarsgruppemøter på skolene ved behov. I noen saker er BUP avhengig av at skolene tar ansvar når det gjelder tilrettelegging og atferdsproblematikk. Jo mer sakene dreier seg om psykisk helseproblematikk, desto mindre involvert oppleves skolene å være. Hvor gode skolene er oppgis å avhenge både av den respektive lærer og situasjon. Eksempelvis viser BUP Hinna til stor variasjon i hva skolene klarer å få til samt hvilken romslighet de viser når det gjelder å legge til rette for eleven. BUP savner en klarhet i hvem som er bindeleddet mellom skole og hjem

På avklaringsmøter avklares hva som er gjort og hvem som skal ta saken videre. Ifølge BUP er det viktig at skolen er med fra starten av. Vi får opplyst at BUP har saker hvor barn eller ungdom ikke har vært på skolen i flere måneder eller år, og noen har eksempelvis gått fra barne- til ungdomsskolen uten at de noen gang har vært på ungdomsskolen. Vegringsproblematikk blir beskrevet som en seig problematikk å jobbe med og at det ofte er en lang vei tilbake. BUP opplever at det er stor diskrepans mellom hva kommunen har definert som alvorlig skolefravær og det de selv observerer. Hvor tidlig en tar tak i sakene oppgis som svært avgjørende.

BUP savner en oversikt som tydeliggjør ansvarsområdene og oppgavene henholdsvis skolene, Lenden og skolevegringsteamet har i saker om bekymringsfullt skolefravær, og savner et klarere skille for når de ulike instansene skal involveres. De opplyser at de heller ikke vet nok om hvordan skolene blir veiledet i disse sakene. Det oppgis å være store forskjeller mellom skolene når det gjelder hva som blir dokumentert i fraværssaker og at det dermed er vanskelig for de som kommer utenfra å se hva som er gjort. BUP opplever at sakene hvor elevene har hatt mye flytting har mindre systematikk i dokumentasjonen.

Vi får noe ulike tilbakemeldinger knyttet til skolenes samarbeid med BUP, men alle er enige i at kapasiteten er sprengt og at lange ventelister har negative konsekvenser. Ifølge BUP er dette er reelt problem, men det påpekes at de alltid prøver å ta inn elever så fort de kan. Alvorlig skolevegring kombinert med psykisk lidelse oppgis som en sak som blir prioritert. Vi får videre oppgitt noen eksempler på at BUP trekker seg ut av saker hvor eleven ikke har stilt på avtalte møter et par ganger, eventuelt at eleven ikke forteller noe på møtene. BUP oppgir at dette er en kjent problemstilling og at de i noen tilfeller klarer å opprette en rask relasjon til eleven, andre ganger ikke. Vi får opplyst at det ofte handler om forventninger; *«hvis en elev har hatt angst i to år så skjer det ikke noe magisk her på to uker, ikke to måneder heller»*.

Det at BUP ikke kjenner skolen slik som PPT gjør oppgis som negativt. St. Svithun oppgir at de har hatt en del generelle samarbeidsmøter det siste året på systemnivå, det vil si at det ikke har vært rettet mot spesifikke elever. Hafrsfjord oppgir at de per i dag har en sak hvor de har lavterskel kommunikasjon med BUP over e-post. En av skolene oppgir at det ikke nytter å rådføre seg med BUP og at de savner et konsultasjonsteam som en kan koble inn, et lavterskeltilbud. Vi får opplyst at BUP har et slikt team for vold og overgrep som har vært nyttig. Hvis skolene ønsker veiledning for å øke kompetansen er BUP positive til å bidra.

Skole-hjem samarbeid

Godt skole-hjem samarbeid oppgis av skolene og samarbeidsinstansene som avgjørende for å finne gode tiltak i situasjoner hvor elever har utviklet et bekymringsfullt skolefravær.

Skolene oppgir at foreldresamarbeidet i de ulike sakene varierer. I noen tilfeller opplever de godt samarbeid, mens i andre saker er samarbeidet mer betent. Vi får et par eksempler på at foresatte i enkelte saker opplever det som krenkende ovenfor sitt barn å tvinge han eller hun opp om morgenen og få dem på skolen. Ledelsen på de fem skolene samt representanter fra samarbeidsinstansene oppgir i flere tilfeller at de opplever at de strekker seg langt for å finne en løsning.

Vi får opplyst at det er en balansegang mellom å være forståelsesfull og samtidig være klar på ansvarsdelingen og at kulturelle forskjeller noen ganger kan skape utfordringer.

I intervju med foresatte fremkommer det at flere av de foresatte har tatt seg fri, blitt sykemeldt eller hatt permisjon fra jobben i lengre perioder for å kunne følge opp barna sine i slike saker. Noen har også hatt god hjelp av besteforeldre. Av rådgiver fra PPT får vi opplyst at dette er veldig vanlig i alvorlige saker.

Barnevernstjenesten opplyser at skole-hjem samarbeidet i sakene de blir involvert i ofte er dårlig og preget av høy temperatur. De opplever selv at de må være meklere.

Kommunalt foreldreutvalg og mobbeombud

Kommunalt foreldreutvalg (KFU) skal fremme godt skole-hjem samarbeid og være rådgivende organ på vegne av foreldrene. Sekretariatsleder opplyser at de skolerer foreldrekontakter om deres rolle og ansvar, og at de har faste møter med skolesjef samt politikerne en gang i måneden. De har også tett dialog med skolesjef om foreldreundersøkelsen.

Vi får opplyst at KFU har fått forespørsel gjennom FAU om å holde kurs et par ganger, og at de nå skal oppfordre til dette. De har arrangert prosjekt for minoritetsspråklige i forhold til skolevegring hvor det blant annet er informert litt om hva det vil si å være foreldre i norsk skole. Vi får opplyst at det på dette området er mange misforståelser og myter og at KFUs viktigste jobb er å skape klarhet rundt dette. KFU har også arrangert *mødrelunsj* på Kvernevik skole, med formål om å få mødre mer på banen og informere om når de bør ta kontakt med skolen.

Mobbeombudet er et lavterskeltilbud til alle som opplever at man selv eller andre ikke har det trygt og godt på skolen. Mobbeombudet kan hjelpe med en rekke saker som omhandler barn og unges rettigheter på skolen, som for eksempel;

- være en utenforstående å snakke med
- veilede i konflikter med mistriksel av ulik art
- bistå og støtte foreldre til mobbeutsatte og den som mobber

Vi får opplyst av mobbeombudet at halve jobben består av å være en støtte for foresatte. Når henvendelsen kommer har sakene som regel kommet langt og samarbeidet mellom hjem og skole er skjørt. Mobbeombudet opplyser at hun følger 35-40 saker i året tett, samt en del hvor hun er inne med rask rådgivning. I veldig mange av disse skolemiljøsakene får vi opplyst at skolefravær er et problem. Mobbeombudet har hatt saker på så å si alle skolene i Stavanger, men noen skiller seg ut ved at de har hatt veldig mange saker, eksempelvis Finnøy sentralskule.

Sekretariatsleder KFU/ mobbeombud har inntrykk av at de skolene som følger kommunens retningslinjer på området håndterer skolefraværssaker på en grei måte. Men hun har inntrykk av at det ofte blir lagt mye skyld på hjemmet og at det er stort fokus på foreldrenes plikt til å sende barnet på skolen. Ifølge sekretariatsleder bør fokus heller være på å trygge foreldrene.

Sette inn ekstra ressurser

Skolene får ikke ekstra ressurser basert på tilrådninger fra PPT. I forbindelse med henvisning til PPT utarbeider PPT en sakkyndig vurdering basert på objektive vurderinger hvor de kommer med en anbefaling om antall timer med spesialundervisning eleven har behov for samt hvordan tilbudet bør organiseres. Elever må ha en sakkyndig vurdering for å søke seg inn på Lenden skole og ressurscenter. Det er rektor på den enkelte skole som fatter vedtak om tildeling av timer, innenfor skolens ressursramme.

6.3 VURDERING

Det er ulik grad av struktur på samarbeidet mellom skolene og PPT, barnevernstjenesten og BUP. Både graden av struktur, faste kontaktpersoner, instansenes kapasitet samt kjennskap til hverandres tjenester ser ut til å ha betydning for samarbeidet mellom instansene. PPT og barnevernstjenesten har faste kontaktpersoner, og dette oppleves som positivt. PPT har i tillegg faste møtepunkter på skolene, hovedsakelig tilknyttet skolens ressursteam. Dette trekkes også frem som positivt for samarbeidet. Alle instansene oppgir imidlertid at samarbeidet er personavhengig og at samarbeidet med PPT og BUP i større eller mindre grad begrenses av deres kapasitetsutfordringer.

Alle instansene oppgir at de er gode innen hvert sitt felt, men vi har inntrykk av at uklar ansvars- og rollefordeling ofte fører til utfordringer knyttet til samhandling når flere instanser er involvert i samme sak. Det fremgår av intervjuene at de ulike instansene ikke vet hva de andre kan tilby av hjelp i skolefraværssaker, og vi får opplyst at det kan være utfordrende å enes om tiltak. BUP savner eksempelvis en oversikt som tydeliggjør ansvarsområdene og oppgavene henholdsvis skolene, Lenden og skolevegringsteamet har i saker om bekymringsfullt skolefravær, og de savner et klarere skille for når de ulike instansene skal involveres. Vi får opplyst at det kan være vanskelig for de som kommer utenfra å se hva som er gjort i skolefraværssaker. Som vi var inne på i kapittel 4 er det svært viktig at det dokumenteres hva de ulike instansene gjør, slik at det er mulig å se hvilke tiltak som er prøvd ut tidligere. Vi anbefaler kommunen å legge til rette for bedre samhandling i saker hvor flere tjenester utenfor skolen er involvert i saker om skolefraværspromatikk. Herunder å sikre at bistanden som kan gis av den enkelte instans er kjent for alle involverte parter.

Etter gjennomgangen har vi inntrykk av at skolene strekker seg langt for å hjelpe de involverte samt å legge til rette for samarbeid med hjemmet. Samarbeidet med hjemmet beskrives stort sett som bra både av skolene og foresatte. I sakene hvor samarbeidet er betent får vi opplyst at foresatte ofte opplever at mye av skylden legges på hjemmet og at det er stort fokus på foreldrenes plikt til å sende barnet på skolen. Vi har inntrykk av at mangel på informasjon om hvorfor skolene pusher på for å få elevene på skolen kan være en medvirkende årsak til at samarbeidet i noen tilfeller skjærer seg. Mangel på planer og oversikter over hva skolen/samarbeidsinstanser gjør i fraværssakene kan også være en medvirkende årsak til usikkerhet og dermed skape et betent forhold mellom skole og hjem. Ved å formalisere dette arbeidet, slik vi var inne på i kapittel 4, kan en trygge de foresatte samt skape gode rammer for samarbeid.

VEDLEGG

Skriftlige kilder:

Opplæringslova

Veileder for alvorlig skolefravær, Stavanger kommune

Retningslinjer for skolenes ressursteam, Stavanger kommune

Plan for overgang mellom barnehage, skole og SFO, Stavanger kommune

De utvalgte skolenes egne fravær rutiner

De utvalgte skolenes nettsider:

<https://www.minskole.no/kannik>

<https://www.minskole.no/svithun>

<https://www.minskole.no/STORHAUG>

<https://www.minskole.no/hafrsfjord>

<https://www.minskole.no/finnoyss>

Utdanningsdirektoratet:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/forebygge-fravar-i-grunnskolen/forebygging-og-oppfolging/#a152212>

[Hva sier forskning om fravær og nærvær i skolen? \(udir.no\)](#)

Utdanningsnytt:

<https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skolevegring/elevs-skolefravaer-bli-i-stor-utstrekning-feil-kategorisert/289162>

<https://www.utdanningsnytt.no/barneskole-fravaer-grunnskole/22000-skolebarn-har-bekymringsfullt-mye-fravaer/156000>

<https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-fravaer-psykisk-helse/nar-skolefravaer-blir-et-problem/286549><https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-skole-og-utdanning/vi-vet-ikke-hvor-stort-problemet-med-skolefravaer-egentlig-er-sier-skoleforsker/1714793>

[Når skolefravær blir et problem \(utdanningsnytt.no\)](https://www.utdanningsnytt.no)

<https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skole-skolevegring/tidlig-intervensjon-ved-skolevegring/289648>

Statsforvalteren:

[Melding til barnevernet ved høyt skolefravær | Statsforvalteren i Rogaland](#)

Universitet i Stavanger

[Slik kan du hjelpe elever tilbake til skolen | Universitetet i Stavanger \(uis.no\)](#)

[– Vi vet ikke hvor stort problemet med skolefravær egentlig er | Universitetet i Stavanger \(uis.no\)](#)

<https://www.uis.no/nb/hva-kan-laerere-og-foesatte-gjore-nar-eleven-ikke-moter-opp-pa-skolen>

Annet:

Havik, T. Foredrag *Skolens rolle for skolefravær* ved Skolevegringskonferansen, 22.04.2021.

Havik, T. & Ingul, J.M. (2021) *Tidlig intervensjon ved skolevegring*.

Havik, T. (2021) *Når skolefravær blir et problem*. Bedre skole

¹ Havik, T. (2021) *Slik kan du hjelpe elever tilbake på skolen*

<https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/barnehage-og-skole/skole/reglement-planer-dokumenter/veileder-for-skolefravar/vurderingsskjema-for-alvorlig-skolefravar-elevskjema.pdf>

<https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/PR73y6/skoleresept-for-to-aar-siden-var-han-i-ferd-med-aa-droppe-ut-saa-kom-ot>

<http://opengov.cloudapp.net/Meetings/kontrollutv/Meetings/Details/204924?agendaItemId=202341>

Muntlige kilder:

Skolesjef; Jørn Pedersen

Storhaug skole:

- Rektor; Camilla Tanem-Hanevik
- Konstituert rektor; Merete Høie
- Avdelingsleder; Susanne Rodveidt Haugland
- Helseesykepleier; Anne Dahlseng

Kannik ungdomsskole:

- Rektor; Finn Lea
- Rådgiver 10. trinn; Cecilie Sunde

Hafrsfjord skole

- Rektor; Sigfried Underbakke
- Avdelingsleder 5. – 7. trinn; Helene Berge Galta

Finnøy sentralskule

- Rektor; Bente Tjelta
- Inspektør; Solveig Mjølensnes Hatletvedt
- Inspektør; Anja Helen Steinsland
- Helseesykepleier Karianne Vignes Olsen

St. Svithun ungdomsskole

- Rektor; Vibeke Vikse

PPT

- Tidligere leder skolevegringsteam; Elin Solli
- Leder skolevegringsteam, Hanne Svendsen
- PPT rådgiver Finnøy sentralskule, tidligere Kannik ungdomsskole; Bodil Hauken
- PPT psykolog Kannik og St.Svithun ungdomsskole, ressursteam, Mari Kakkestad

Lenden skole og ressurscenter:

- Tidligere rektor; Sigbjørn Dagsland
- Assisterende rektor; Anne Karin Saue

Barnevernstjenesten

- Fagkonsulent barnevernvakten og mottaksgruppen i Stavanger; Brit Eline Bendiksen

BUP

- Leder BUP Madla: Åshild Skogerbø
- Leder BUP Sentrum: Jon Aksnes

- Leder BUP Hinna: Liv Sand
- Leder Akutt ambulant ungdomsteam: Melissa Ramsland

Sekretariatsleder KFU og mobbeombud; Nina Bøhnsdalen

Førstemanuensis ved Læringsmiljøsentret, Universitetet i Stavanger; Trude Havik

Femten foresatte til tretten elever fordelt på de fem utvalgte skolene.

Epost korrespondanse

Skolesjef, Jørn Pedersen

Rådgiver skole, Elin Solli

Rådgiver IT – systemforvaltning, Tore Rune Anderson